

802
У 47

811.111

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС
ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

АБДУЛҲАМИД СУЛАЙМОН ЎҒЛИ ЧЎЛПОН НОМИДАГИ
АНДИЖОН ДАВЛАТ ТИЛЛАР ПЕДАГОГИКА ИНСТИТУТИ

МУХТОРХОН УМАРХЎЖА
ШАРОФИДДИН ОЛИМ

ҲАММАБОП ИНГЛИЗ ТИЛИ ENGLISH FOR EVERYBODY

INTENSIVE COURSE OF ENGLISH

2063509

ЧИТАТЕЛЬСКИЙ ЗАЛ
KUTUBXONA
TEAI

«ШАРҚ» НАШРИЁТ-МАТБАА КОНЦЕРНИ
БОШ ТАҲРИРИЯТИ
ТОШКЕНТ – 1998

Ушбу қўланма инглиз тилини ўрганишни истаган турли ёшдаги ва турли касбдаги китиларга бағишланган бўлиб, у тўрт қисмдан иборат. Биринчи қисмда инглиз тили фонетикаси ҳақида маълумот ҳамда машқлар берилган. Иккинчи қисмда инглиз тилини ўрганишда зарур бўлган грамматик ҳодисалар келтирилган. Учинчи қисмда оғзаки нутқни ўстиришга қаратилган нутқий намуналар берилган. Тўртинчи қисмда эса турли мавзуларни ўрганишни назарда тутувчи сеанслар келтирилган.

Мазкур қўланмадан ўрта мактабда инглиз тили ўқитишнинг юқори босқичида, лицейларда ва олий ўқув юрталарининг бошланғич босқичида дарсликка қўшимча ўқув воситаси сифатида ҳам фойдаланиш мумкин.

ЧИТАЛЬНИК ЗАД

Масъул муҳаррир: **Ғ. М. ҲОШИМОВ**,
филология фанлари номзоди,

Тақризчилар: **Ў. Қ. ЮСУПОВ**,
филология фанлари доктори, профессор,
С. Р. РАҲИМОВ,

филология фанлари доктори, профессор,
М. А. АБДУВАЛИЕВ,
филология фанлари номзоди, доцент

СЎЗ БОШИ

Инглиз тилини ўрганишни ўз олдига мақсад қилиб қўйган азиз тингловчи!

Мазкур қўлланма инглиз тилини илк бор ўрганишга азму қарор қилган турли ёшдаги илм толибию толибаларига мўлжалланган.

Ушбу қўлланманинг мақсади турли касб эгалари, айниқса, бизнес билан шуғулланаётган ишбилармонларни қисқа вақт ичида инглиз тилининг алифбоси ва талаффузи билан таништириш ҳамда гапириш ва суҳбатлашишга ўргатишдан иборатдир.

Сўнги йилларда инглиз тилида суҳбатлашиш эҳтиёжи ва истагининг ўсиб бораётганлигини ҳисобга олиб, қўлланмада кундалик ҳаётда тез-тез учраб турадиган сўз ва иборалар берилган. Улар энг оддий ҳаётий вазиятларда инглиз тилида суҳбатлашиш кўникмаларини ўстиришни таъминлайди.

Биринчи қисмда сиз инглиз алифбоси билан танишасиз ва инглиз тилидаги унли ҳарфларнинг ҳамда унли ва ундош ҳарф бирикмаларининг ўқилиш сирларидан огоҳ бўласиз. Уларни тўғри талаффуз қилишда эса сизга магнит тасмасига ёзилган машқлар ёрдам беради.

Иккинчи қисмда инглиз тилини ўрганишда грамматик нуқтаи назардан тўғри гаплар тузиш учун зарур бўлган энг муҳим грамматик ҳодисалардан таркиб топган минимум берилган. Улар сизга инглиз тилида тўғри, хатосиз гаплар тузишингизга ёрдам беради, зеро, грамматик қоидаларни ва сўзларнинг бир-бирлари билан боғланиб гаплар ҳосил қилиш йўллариини ўрганиб олмасдан туриб, фикрингизни инглизча ифода қилиш қийин, аниқроғи мумкин эмас.

Учинчи қисм ун олтига дарсдан ташкил топган. Ҳар бир дарсда грамматик қурилмаларни ўзида акс эттирган нутқий намуналар ва шу нутқий намуналарда машқ қилишга мўлжалланган сўз ва иборалар берилган. Ушбу сўз ва ибораларнинг ўзбек тилидаги таржималарининг ҳам берилганлиги уларни нутқ жараёнида тушунган ҳолда қўллашни осонлаштиради.

Барча нутқий намуналар магнит тасмасига ёзилганлиги сабабли ҳам сиз, азиз тингловчи, суҳандоннинг талаффузига тақлид қилган ҳолда уларни тўғри ўқишни осонгина ўрганиб оласиз.

Тўртинчи қисм "Танишув", "Шаҳарда", "Меҳмонхонада" ва "Саёҳат" мавзулари асосида тузилган бешта ритмопедик сеанснинг ўз ичига олган. Бу сеанслар ҳам магнит тасмасига ёзиб қўйилган.

Ушбу қўлланмада берилган тил материалдан ва магнит ёзувларидан қандай фойдаланиш кераклиги унда берилган махсус методик кўрсатмада батафсил баён қилинган. Бу қўлланмадан фойдаланганда сиз унда келтирилган барча кўрсатмаларга қатъий амал қилишингиз керак, шундагина сиз инглиз тилини қисқа вақт ичида ўрганиб олишингиз мумкин.

Мазкур қўлланма инглиз тилини тезкор усул асосида ўрганишдаги биринчи қадамдир.

Келгусида ушбу қўлланманинг бошқа қисмларини ҳам чоп этиш назарда тутилган. Уларда турли касбга ва нутқий вазиятларга оид матнлар ҳамда уларнинг магнитофон тасмаларига ёзилган ёзувлари берилади.

Инглиз тилини ўрганиш йўлидаги эзгу ниятларингизнинг амалга ошишида Сизга омад ёр бўлсин!

Қўлланмани тайёрлашда қимматли маслаҳатлари билан ёрдам берган доцент Ф. М. Ҳошимовга, матнларни магнитофон тасмасига ёзиб олишда кўмаклашган Америка Қўшма Штатларидан келган мутахассислар Линн ва Дэйвид Айзеклар оиласига ҳамда талабалардан Г. Солиева, Ш. Ҳакимова ва техник ходимларга муаллифлар ўз миннатдорчилигини билдирадilar.

Муаллифлар.

I ҚИСМ

МЕТОДИК КЎРСАТМА

Инглиз алифбоси билан илк бор танишаётганда энг аввал ҳарфларнинг шаклига ва талаффузига эътибор беринг. Инглизча ҳарфларнинг ўқилишини уларнинг ёзувдаги белгиси (транскрипцияси) билан ўзбекча ўқилишини қиёсланг, эслаб қолинг. Ҳарфларни тўғри талаффуз қилишда уларнинг магнит тасмасидаги ёзуви сизга ёрдам беради.

Агар инглизча ҳарфнинг ўқилишидаги кетма-кетлик (яъни А а [ei] - эй) сизга қийинлик туғдирса сиз ҳарфларнинг ёзувдаги белгиси (транскрипция) ни эслаб қолиш учун қуйидагича кетма-кетликдан фойдаланган ҳолда ҳарфларнинг ўқилишини машқ қилинг. А а эй - [ei] ; В в би - [bi:] ва ҳ.к.

Унли ҳарфларнинг тўрт хил бўгин турида ўқилиш сирлари билан танишгач, магнитофон ёзувидан фойдаланиб ҳар бир бўгин туридаги унли ҳарфларнинг ўқилишига тақлид қилиб қайтаринг.

Ёд олиш учун берилган гапларни тингланг ва ёдлаб олинг. Улар сизга берилган ҳарфнинг тўғри ўқилишини ўрганишда катта ёрдам беради. Ундош ва унли ҳарфлар бирикмаларини ҳамда диграфларнинг (унли ва ундош ҳарф бирикмаларининг) ўқилишини ўрганишда ҳам шу кўрсатмага амал қилинг.

ИНГЛИЗ АЛИФБОСИДАГИ ҲАРФЛАРНИНГ ЎҚИЛИШИ

ENGLISH ALPHABET

- _ A a A a [ei] - эй
- _ B b B b [bi:] - би:
- _ C c C c [si:] - си:
- _ D d D d [di:] - ди:
- _ E e E e [i:] - и:
- _ F f F f [ef] - эф
- _ G g G [dʒi:] - жи: «жийда» сўзидаги «жи»га ўхшаш
- _ H h H h [eitʃ] - эйч
- _ I i I i [ai] - ай
- _ J j J j [dʒei] - жей
- _ K k K k [kei] - кэй
- _ L l L l [el] - эл
- _ M m M m [em] - эм
- _ N n N n [en] - эн
- _ O o O o [ou] - "ўлка" сўзидаги "ў"га ўхшаш, яъни -[ou]
- _ P p P p [pi:] - пи:
- _ Q q Q q [kju:] -кю:
- _ R r R r [ɑ:] -а:
- _ S s S s [es] - эс
- _ T t T t [ti:] -ти:
- _ U u U u [ju:] -ю:
- _ V v V v [vi:] -ви:
- _ W w W w [dʌb1 ju:] - дабл ю:
- _ X x X x [eks] - экс
- _ Y y Y y [wai] -уай
- _ Z z Z z [zed] - зэд

Ҳурматли тингловчи, сиз инглиз тилини ўрганишга аҳд қилиб унинг алифбоси билан ҳам танишиб чиқдингиз. Бироқ олдингизда бир муаммо турибди, бу ҳам бўлса инглиз тилидаги унли ва ундош товушларнинг талаффузи муаммосидир, чунки улар ўзбек тилидаги ҳарфларга ўхшаб талаффуз қилинмайди. Инглиз тилидаги ҳар бир унли ҳарф тўрт хил бўгин турида ўзига хос талаффуз этилади. Шунинг учун айтишадиган, "инглиз тилидаги сўзларнинг ёзилиши бошқачаю, ўқилиши бошқача", — деб.

Қуйида сизни инглиз тили унлиларининг ўқилиш сирлари билан таништириб чиқамиз.

Унли ҳарфлар: а, о, и, е, у

1-тур ўқилиши (очиқ бўгин)

а - [ei] эй
date [deit] - дейт

о-[ou] "ўлка" сўзидаги [ou] товушига ўхшаш
no [nou] - ноу, note [nout] - ноут, so [sou] - соу
и - [ju:] ю:

duty [dju:ti] - дютти

е - [i:] "тийин" сўзидаги [и] товушига ўхшаш
me [mi:], he [hi:], she [ʃi:]

и - [ai] "қайин" сўзидаги [ай] товушига ўхшаш
nine [nain] - найн

у - [wai] унлиси ҳам "и" каби [ай] бўлиб ўқилади
type - [taip] тайп, my - [mai] май.

2 - тур ўқилиши (ёпиқ бўгин)

а [æ] қисқа товуш. Ўзбек тилидаги "э" ҳарфининг "а" ҳарфига бир оз яқинлаштириб қисқа талаффуз қилинишига ўхшаб кетади, «мэн» сўзидаги "э"га ҳам ўхшаш. hat [hæt] хэт, sat [sæt] сэт.

о [ɔ] қисқа товуш. Ўзбек тилидаги "оқ" сўзидаги [ɔ] товушига ўхшаш.

он [ɔn] - он, hot [hɔt] - хот

и [ʌ] қисқа товуш, "қандил", "қафас" сўзларидаги "а" ҳарфининг талаффузига ўхшаш.

nut [nʌt] - нат, but [bʌt] - бат

е [e] қисқа товуш, "деди" сўзидаги "е" ҳарфининг ўқилишига ўхшаш, лекин қисқа талаффуз қилинади.

pen [pen] пен, sent [sent] сент

и [i] қисқа товуш, "ип", "ин" сўзларидаги "и" ҳарфининг талаффузига ўхшаш.

in [in] - ин, sit [sit] - сит

у [i] Syd [sid] - сид

3 - тур ўқилиши

3 - тур ўқилиши унли ҳарфлардан кейин "r" ҳарфи келган ҳолат. Бунда "r" ҳарфи ўқилмайди. У ўздан олдин келган унли ҳарфнинг чўзиқ ўқилишини таъминлайди.

a + r [ɑ:] чўзиқ товуш. "Қодир" сўзидаги "o" ҳарфининг талаффузига ҳамда "ao" ҳарф бирикмаларининг ўқилишига ўхшаш.

art [ɑ:t] - аот

u + r [ə:] чўзиқ товуш. Бу товуш ўзбек тилида йўқ. Бироқ уни ўзбек тилидаги "э" ҳарфининг чўзиқроқ талаффуз қилинган ҳолатига ўхшатиш мумкин. Шунингдек, e, i, y ҳарфлари ҳам 3 - тур бўғинда "r" билан бирикиб [ə:] бўлиб ўқилади:

fur [fə:] фээ, turn [tə:n] тээн

e + r [ə:]

her [hə:] хээ

i + r [ə:]

girl [gə:l] гээл

y + r [ə:]

myrtle [mɜ:tl] мээтл

o + r [ɔ:] чўзиқ товуш, "ўрмон" сўзидаги "ў" ҳарфининг чўзиқроқ ўқилишига ўхшаш.

or [ɔ:] - ўў, port [pɔ:t] пуўт, fork [fɔ:k] - фуўқ

4 - тур ўқилиши

Бундай бўғин турида унли ҳарфдан кейин "re" ҳарф бирикмаси келади.

a + re [æ] чўзиқ товуш. Ўзбек тилидаги "э" ҳарф бирикмасининг талаффузига бир оз ўхшаш. Бундай ҳолатда иккинчи ўринда турган [e] товуши жуда қисқа, деярли ярим талаффуз этилади.

a + re [æ] - эе

dare [dæ] - дэе

o + re [ɔ:] "o" ҳарфининг 3 - тур бўғиндаги ўқилиши билан ўхшаш.

more [mɔ:] - муў

ere [iə] - иэ

ўзбек тилидаги "иэ" ҳарф бирикмасининг ўқилишига ўхшаш. Бироқ иккинчи товуш [ə] жуда қисқа талаффуз этилади.

here [hiə] - хиэ

ure [juə] ўзбек тилидаги "юэ" ҳарф бирикмасининг ўқилишига ўхшаш.

pure [pjue] - пюэ

ire [aiə] ва - ure ўзбек тилидаги "айэ" ҳарф бирикмаларининг ўқилишига ўхшаш.

fire [faiə] - файэ, tyre [taiə] - тайэ

Шундай қилиб сиз, инглиз тилидаги унли ҳарфларнинг тўрт хил бўгин турида ўқилишини ўзбек тили билан қиёслаган ҳолда қуриб чиқдингиз. Лекин бу ҳали сиз унлиларни тўғри талаффуз қилишни урганиб олдингиз деган гап эмас. Бунинг учун эса кўп машқ қилишингиз керак.

Ҳозир эса қуйида берилган машқларни тингланг ва суҳандондан кейин унинг овозига ўхшатишга ҳаракат қилиб қайтаринг.

1 - гуp

А а [ei]

Kate [keit]
plate [pleit]
take [teik]
date [deit]
make [meik]
blame [bleim]
fade [feid]
made [meid]
same [seim]

Ёғ олинг: Kate, don't take the cake from the plate, it's for Mr.Blake.

О о [ou]

no [nou]
go [gou]
mole [moul]
so [sou]
tone [toun]
nose [nouz]
note [nout]
hope [houp]
rose [rouz]
bone [boun]
robe [roub]

Ёғ олинг: Oh, no, don't go home alone.

E e [i:]

he	[hi:]	
meter	[mi:tə]	Ёг олуиҥ: Pete and Peter, look at the meter.
me	[mi:]	
Peter	[pi:tə]	
she	[ʃi:]	
Pete	[pi:t]	

I i [ai]

mike	[maik]	
nine	[nain]	
kite	[kait]	Ёг олуиҥ: Mike is nine, the kite is fine.
mine	[main]	
pipe	[paip]	
fine	[fain]	
tide	[taid]	
bride	[braid]	

Y y [ai]

my	[mai]	
fly	[flai]	
dry	[drai]	Ёг олуиҥ: The little fly is in the sky.
try	[traɪ]	Why not try to catch the fly.
fry	[fraɪ]	
why	[wai]	
cry	[krai]	
spy	[spai]	
sky	[skai]	
type	[taip]	

U u [ju:]

tube	[tju:b]	
unit	[ju:nit]	
mute	[mju:t]	
usage	[ju:sɪdʒ]	Ёг олуиҥ: Sue used the tuner and
tune	[tju:n]	tuned the radio to music.
use	[ju:z]	
tuner	[tju:nə]	
super	[sju:pə]	

2 - туп

А а [æ]

map [mæp]
cap [cæp]
cat [kæt]
pat [pæt]
sat [sæt]
hat [hæt]

Ёғ олинг: That black cat sat on a hat.

О о [ɔ]

on [ɔn]
hot [hɔt]
pot [pɔt]
not [nɔt]
frost [frɔst]
cost [kɔst]

Ёғ олинг: Tom has got a clock
but not a spotty dog.
Tom, Molly has got a spot
on her frock.

Бу сўзлар камида беш марогаба қайтарилиши шарт.

Е е [e]

Ben [ben]
tent [tent]
men [men]
help [help]
pen [pen]
pencil [pencil]
mend [mend]
Betty [beti]
send [send]
well [wel]

Ёғ олинг: Ben sent ten men to Mr.Den.

И и [i]

in [in]
still [stil]
sit [sit]
hit [hit]
is [iz]
his [hiz]
middle [midl]
Nick [nik]
ship [ʃip]

Ёғ олинг: Little Bill sit still if you sit
still, little Bill, Jimmy Nill will
bring you to a big hill.

Y y [i]

myth	[miθ]
mystery	[mɪstəri]
symphony	[sɪmfəni]
sindicate	[sɪndɪkət]
synonym	[sɪnənɪm]
system	[sɪstɪm]
syringe	[sɪrɪndʒ]

Ëg олинг: Syd, "Symphony" and "syndicate" are not synonyms of "system" and "syringe".

U u [ʌ]

nut	[nʌt]
struck	[strʌk]
cut	[kʌt]
structure	[strʌktʃə]
cup	[kʌp]
much	[mʌtʃ]
but	[bʌt]
such	[sʌtʃ]

Ëg олинг: But, Tudd you mustn't strike the bucket.

3 - туп

A a [ɑ:]

a + r [ɑ:]	
car	[kɑ:]
card	[kɑ:d]
bar	[bɑ:]
art	[ɑ:t]
park	[pɑ:k]
barder	[bɑ:də]
mark	[mɑ:k]
marble	[mɑ:bl]

Ëg олинг: Mark, don't park your car near the bar.

O o [ɔ:]

o + r [ɔ:]	
for	[fɔ:]
North	[nɔ:θ]
form	[fɔ:m]
norm	[nɔ:m]
formal	[fɔ:məl]
organism	[ɔ:gənɪzɪm]
forty	[fɔ:ti]
born	[bɔ:n]

Ëg олинг: George Forest wasn't born in the North of Norway.

U u [ə:]

u + r [ə:]

turn [tə:n]

purl [pə:l] *Ėg* ОЛИНГ: Turkoman turner turned and went
burn [bə:n] down to his turnery.

sur [sə:]

burst [bə:st]

turner [tə:nə]

turnip [tə:nip]

E e [ə:]

er [ə:]

her [hə:]

fern [fə:n]

stern [stə:n]

fermant [fə:mənt]

Bert [bə:t]

herd [hə:d]

merchant [mə:tʃnt]

mercy [mə:si]

Ėg ОЛИНГ: The herd and Bert didn't
see her pearl.

I i [ə:]

i + r [ə:]

sir [sə:]

girl [gə:l]

thirst [θə:st]

thirsty [θə:sti]

bird [bə:d]

third [θə:d]

thirteen [θə:ti:n]

thirty [θə:ti]

Ėg ОЛИНГ: Sir Sydney was the first who saw
the first night on the thirty
first of March.

Y y [ə]

y + r [ə:]

myrtle [mə:tl]

4 - ɹʊp

A a [ɛə]

- are [ɛə]
bare [bɛə]
care [kɛə]
spare [spɛə]
tare [tɛə]
hare [hɛə]
harebell [hɛəbɛl]
fare [fɛə]
farewell [fɛəwɛl]

Ėg олинг: Miss Clare carefully looked at the hare.

O o [ɔ:]

- ore [ɔ:]
more [mɔ:]
core [kɔ:]
bore [bɔ:]
forebore [fɔ:bɔ:]
sore [sɔ:]
forecast [fɔ:kɑ:st]
forefinger [fɔ:fiŋə]
moreover [mɔ:rouvə]
pore [pɔ:]

Ėg олинг: Core has a sore forefinger and moreover, she looked more and more at her sore forefinger.

U u [juə]

ure [juə]
pure [pjue]
cure [kjue]

E e [iə]

- ere [iə]
here [hiə]
merely [miəli]
mere [miə]
interfere [intəfiə]
interference [intəfiərəns]

Ėg олинг: Here after, no interference is allowed here.

I i [aiə]

- ire, -yre [aiə]

wire [waɪə]

admire [ədmaɪə] *Эг олинг:* Don't admire the wireless, and
tire [taɪə] take the wire but not the tyre.

tyre [taɪə]

wire [waɪə]

wireless [waɪəlis]

require [rɪkwaɪə]

Шундай қилиб, ҳурматли китобхон, сиз инглиз тилидаги унли ҳарфларнинг ўқилиш сирлари билан танишиб чиқдингиз ва берилган машқларни бажардингиз. Агар уларни талаффуз қилишда қийналсангиз, ушбу машқларни бир неча бор қайта эшитинг ва суҳандоннинг овозига ўхшатиб талаффуз қилишга ҳаракат қилинг. Шунинг унутмангки, талаффуз кўникмаларини ҳосил қилиш учун сўзларни қайта-қайта ўқиш, такрорлаш керак.

Энди эса бир муаммо — айрим ундош ҳарфларнинг икки хил ўқилиши ва ундош ҳарф бирикмаларининг ўқилиш сирлари билан танишмай туриб инглиз тилида тўғри ўқиш мумкин эмас. Қуйида сизни ушбу сирлардан огоҳ қиламиз.

Айрим ундош ва унли ҳарф бирикмаларининг ўқилиши Gg ҳарфи икки хил ўқилишга эга [g] ва [dʒ]:

1. Бу ҳарф одатда [g] ("гул" сўзидаги "г") товушига ўхшаш ўқилади:

big [bɪg], fog [fɒg], tig [tɪg], smog [smɒg]

2. G g ҳарфи i, u, e ҳарфларидан олдин келганда эса ўзбек тилидаги "жуда" сўзида келаётган "ж" товушига ўхшаб [dʒ] бўлиб талаффуз қилинади:

large [la:dʒ], gipsy [dʒɪpsɪ], cage [keɪdʒ]

Gilbert [dʒɪlbət], general [dʒenərəl],

gymnasia [dʒɪmneɪzɪə]

Эслатма. Бироқ ушбу қоидадан мустасно ўқиладиган сўзлар ҳам учраб туради. Масалан: get [get]. Бундай сўзларнинг ўқилишини луғатдан топиб ўқинг ва эслаб қолинг.

С с ҳарфи ҳам икки хил ўқилишга эга:

1. У одатда [k] бўлиб ўқилади.

cat [kæt], car [kæp], call [kɔ:l], calendar [kælində]

2. i, e, u ҳарфларидан олдин келганда эса [s] бўлиб ўқилади.

Cinema [sinimə], circle [sə:kl], civil [sivil], certify [sə:tifai], certainly [sə:tnli], cycle [saikl]

«th» ҳарф бирикмаси ҳам икки хил ўқилишга эга:

1. Одатда кўпчилик мустақил маънога эга бўлган сўзларда [θ] бўлиб ўқилади. Бу товуш ўзбек тилида бўлмаганлиги сабабли унинг ўқилишига эътибор беринг ва машқ қилганда суҳандоннинг талаффузига ўхшатиб талаффуз қилишга ҳаракат қилинг:

thin [θin], thing [θiŋ], theme [θi:m],

Smith [smiθ], teeth [ti:θ], tooth [tu:θ]

2. Ёрдамчи сўзларда, олмошларда ва мустақил маънога эга бўлган сўзларнинг охирида, унлилар ўртасида келганда «th» ҳарф бирикмаси одатда [ð] бўлиб ўқилади. Бу товуш ҳам ўзбек тилида йўқлиги учун унинг талаффузини кўп мартаба машқ қилинг:

the [ðə], they [ðei], this [ðis], them [ðem],

these [ði:z], then [ðen], bathe [beið]

Бу ҳар иккала қоидага ҳам мос келмайдиган жуда кўп сўзлар борки, уларнинг ўқилишини эслаб қолиш ва ёдда сақлаган ҳолда кўп марта такрорлаш керак. Бундай сўзлардаги «th» ҳарфи бирикмасининг ўқилишини ўрганишдаги сизнинг энг яқин ёрдамчингиз лугатда келтирилган ва сўзларнинг тўғри ўқилишини кўрсатувчи транскрипцион белгилардир.

Қаранг, тингланг ва қиёсланг:

breath [breθ], breathe [bri:ð], wealth [welθ], weather [weðə],
bath [bɑ:θ]

«ch» ҳарф бирикмаси [tʃ] бўлиб ўқилади, яъни ўзбек тилидаги «чинор» сўзида келган «ч» ҳарфининг ўқилишига ўхшаб кетади:

chess [tʃes] – чэс

chest [tʃest] – чест

cherry [tʃeri] – чэри

chicken [tʃikn] – чиқн

bench [bentʃ] – бэнч

lunch [lʌntʃ] – ланч

"tch" ҳарф бирикмаси ҳам [tʃ] бўлиб ўқилади:

watch [wɒtʃ] - увотч, catch [kætʃ] - кэтч

"sh" ҳарф бирикмаси [ʃ] бўлиб, яъни ўзбек тилидаги "ш" ҳарфининг ўқилишига ўхшаб талаффуз қилинади:

shop [ʃɒp] - шоп ship [ʃɪp] - шип
shelf [ʃelf] - шелф shift [ʃɪft] - шифт
shake [ʃeɪk] - шейк

"-tion" бу ҳарфлар бирикмаси [ʃən] - шн бўлиб ўқилади:

action ['ækʃn] - эқшн
adaptation [ˈædæpteɪʃn] - эдэптэйшн
addition [ə'dɪʃn] - эдишн
selection [si'leɪʃn] - силэкшн
devotion [di'vəʊʃn] - дивоушн

"-sion" бу ҳарфлар бирикмаси ҳам [ʃn] бўлиб ўқилади:

session [seʃn] - сэшн
permission [pə'mɪʃn] - пэмишн
procession [prəseʃn] - прэсэшн

"-sion" баъзи сўзларда рус тилидаги "жизнь" сўзида келган "ж" ҳарфининг талаффузига ўхшаб ўқилади:

confusion [kən'fju:ʒn] - конфюжн

"ph" ҳарф бирикмаси [f] бўлиб ўқилади, яъни ўзбекча [ф] товуши каби талаффуз этилади:

photo [fəʊtəʊ] - фоту
phone [fəʊn] - фону
philosophy [fɪləsəfi] - философи
phrase [freɪz] - фрейз
physical [fɪzɪkəl] - физикэл

"-igh" ҳарфларининг бирикмаси [aɪ] бўлиб ўқилади:

sigh [saɪ] - сай right [raɪt] - райт
bright [braɪt] - брайт high [haɪ] - хай
highly [haɪli] - хайли

"gh" ҳарф бирикмаси сўз бошида келганда "h" ҳарфи ўқилмайди:

gharry [gæri] - гари, ghastly [gɑ:stli] - гостли
ghost [goust] - гоуст

"-sure" ҳарф бирикмаси [зə] бўлиб ўқилади:

measure [mezə] - мэжэ pleasure [plezə] - плэжэ
treasure [trezə] - трэжэ leisure [leizə] - лэйжэ

Агар -sure ҳарф бирикмасидан олдин "s" ҳарфи келса, бу ҳарф бирикмаси [ʃ] бўлиб ўқилади:
pressure [prefə] - прэшэ

"wh" ҳарф бирикмасидан кейин "o" ҳарфи келганда "w" ҳарфи ўқилмайди, "h" ҳарфи эса [h] бўлиб ўқилади:

who [hu:] - хуу, whom [hum] - хум, whose [hu:z] - хууз

Қолган барча ҳолларда «wh» ҳарф бирикмасидаги «w» ҳарфи ўқилади, «h» ҳарфи эса ўқилмайди.
what [wət], when [wen], where [wəə], which [witʃ], why [wai]

Унли диграфларнинг ўқилиши

ei, ey - бу диграфлар [ei] «эй» бўлиб ўқилади:

vein [vein] - вэйн ley [lei] - лэй
Leiden [leidn] - лэйдн neighbour [neibə] - нэйбэ

oi, ou диграфлари [oi] «ой» бўлиб ўқилади:

oil [oil] - ойл boy [boi] - бой
coin [kɔin] - койн toy [toi] - той
point [pɔint] - пойнт royal [rɔiəl] - ройэл
pointer [pɔintə] - пойнтэ soil [soil] - сойл
poison [poizn] - пойзн spoil [spɔil] - спойл

«oo» диграфи одагда [u:] «уу» бўлиб ўқилади:

too [tu:] - туу moon [mu:n] - муун
soon [su:n] - суун spoon [spu:n] - спуун
tooth [tu:θ] - туус

**"oo" диграфидан кейин "k" ҳарфи келса бу диграф қисқа [u]
"у" бўлиб ўқилади:**

book [buk] - бук, look [luk] - лук, took [tuk] - туқ.

Лекин баъзи сўзларда "o" диграфидан кейин "k" ҳарфи келмаса ҳам ушбу диграф қисқа [u] бўлиб ўқилади:

good [gud] - гуд, wood [wud] - вуд, stood [stud] - студ.

Бундай сўзларнинг ўқилишини эслаб қолиш керак:

"au" диграфи [ɔ:] бўлиб ўқилади:

author [ɔ:θə] - уўфэ

autumn [ɔ:tm] - уўтм

automatic [ɔ:təmətik] - уўтэмастик launch [lə:ntʃ] - лўунч

"aw" диграфи [ɔ:] бўлиб ўқилади:

saw [sɔ:] - сўў hawk [hɔ:k] - хўўқ

law [lɔ:] - лўў

**"ou" диграфи [au] бўлиб, яъни ўзбекча "ау" га ўхшаш
ўқилади:**

out [aut] - аут

without [wiðaʊt] - визаут

count [kaʊnt] - каунт

outlook [aʊtlʊk] - аутлук

round [raʊnd] - раунд

sound [saʊnd] - саунд

Бироқ, айрим сўзларда "au" диграфи [ʌ] бўлиб, яъни ўзбекча «қанд» сўзидаги "а" нинг талаффузига бир оз ўхшаш талаффуз этилади. Бу сўзларнинг талаффузини эслаб қолинг.

country [kʌntri] - қантри

cousin [kʌzn] - қазн

young [jʌŋ] - йанг

Шунингдек, қуйидаги сўзларнинг ўқилишини ҳам эслаб қолиш керак, чунки бу сўзларда "ou" диграфи [u:] бўлиб, яъни ўзбекча "у" га ўхшаш талаффуз қилинади:

youth [ju:θ] - юуф

group [gru:p] - грууп

soup [su:p] - сууп

rouble [ru:bl] - руубл

**"ow" диграфи одатда ургули бўгинда келганда [au]
бўлиб талаффуз қилинади:**

how [hau] - хау

bow [bau] - бау

town [taʊn] - таун

brown [braʊn] - браун

now [naʊ] - нау

powder [paʊdə] - паудэ

power [paʊə] - пауэ

"ow" диграфи сўз охирида ургусиз ҳолатда келганда эса "ўпка" сўзидаги "ў" га ўхшаш [ou] бўлиб ўқилади:

window [windou] - уиндоу sparrow [spærou] - спароу
tomorrow [təmərou] - тумороу Moscow [məskou] - москоу
Glasgow [glæzɡou] - глазгоу

Бироқ айрим сўзларда "ow" диграфи гарчи ургули бўғинда келса-да [au] бўлиб эмас, балки [ou] бўлиб ўқилади. Шунинг учун бундай сўзларнинг ўқилишини кул марта қайтариш ва эслаб қолиш керак.

sow [sou] - соу low [lou] - лоу
own [oun] - оун owner [ounə] - оунэ
bowl [boul] - боул

**"ai" ва "ау" диграфлари [ei] бўлиб ўқилади.
Бу ўзбек тилидаги "эй" га ўхшаш:**

maid [meid] - мэйд main [mein] - мэйн
rain [rein] - рэйн fail [feil] - фэйл
faint [feint] - фэйнт day [dei] - дэй
say [sei] - сэй lay [lei] - лэй
layer [leiə] - лэйе may [mei] - мэй

"ie" ва "уе" диграфлари одатда [ai] бўлиб ўқилади:

tie [tai] - тай pie [pai] - пай
pied [paid] - пайд rye [rai] - рай
bye-bye [bai-bai] - бай-бай

Бироқ айрим сўзларда "ie" диграфи [i:] бўлиб, яъни "ти-йин" сўзидаги "ий" ҳарф бирикмасига ўхшаб ўқилади:

field [fi:ld] - фийлд believe [bili:v] - билийв
shield [ʃi:ld] - шийлд yield [ji:ld] - йилд

**"oa" ҳарф бирикмаси одатда [ou] бўлиб ўқилади, яъни ўзбек тилидаги "ўпка", "ўлка" сўзларидаги [ou]:
товуши каби:**

boat [bout] - боут coat [kout] - коут
soap [soup] - соуп road [roud] - роуд
roam [roum] - роум roast [roust] - роуст
moan [moun] - моун

"oe" диграфи ҳам [ou] бўлиб ўқилади:

toe [tou]- тоу, роет [rouim] - поуим, woe [wou] - увоу

"ue" диграфи [ju:] бўлиб ўқилади :

due [dju:] - дю, hue [hju:] - жү, Tuesday [tju:zdi] - тюзди

"ui" диграфи ҳам [ju:] бўлиб ўқилади :

suit [sju:t] - сют ruin [rju:n] - рюн
suitor [sju:tə] - сютэ suitable [sju:təbl] - сютэбл

Бироқ "ui", "ue" диграфидаги ҳар иккала ҳарфлар алоҳида ўқилиш ҳоллари ҳам кўп учрайди. Масалан:

tuition [tju:iʃn] - туюишн, puissant [pju:sənt] - пюснт,
muezzin [muəzin] - муэзин

Бироқ "ue" ва "ui" диграфлари [ʌ], [l] ва [d] товушларидан кейин келса [u:] бўлиб ўқилади.

blue [blu:] - блуу, fruit [fru:t] - фруут, juice [dzu:s] - жуус

"eu", "ew". Бу ҳар иккала диграф одатда [ju:] бўлиб ўқилади, ўзбек тилидаги "ю" товушига ўхшаш:

neutral [nju:trəl] - нютрэл , few [fju:] - фю,
new [nju:] - нюо, pseudonym [psju:dənim] - псюдэним

"ue" сўз бошида келганда [ju:] бўлиб ўқилади:

Eucklid [ju:kli:d] - юклид
euclogist [ju:kli:dʒist] - юкледжист

Бироқ ҳар иккала диграф ҳам [r], [l] ва [dʒ] товушларидан кейин келганда [u:] бўлиб, яъни ўзбекча "уу" товушига ўхшаш талаффуз қилинади.

blue [blu:] - блуу, drew [dru:] - друу, Jew [dzu:] - джуу

Диграфлардан кейин "r" ҳарфининг келиши шу диграфларнинг ўқилишига таъсир қилади. Шунинг учун ҳам қуйида берилган мисоллардаги "r" ҳарфидан олдин келган диграфларнинг ўқилишига эътибор беринг ва эслаб қолинг.

ai + r [ɛə] - эе

air [ɛə] - эе ёки эйе

chair [tʃɛə] - чэйе, dairy [dɛəri] - дэйэри

eir [ɛə] - эе

their [ðɛə] - зэе

Эътибор беринг, "h" харфи ушбу харфлар бирикмасидан олдин сўз бошида келганда уқилмай қолади.

heir [ɛə] - эе, heirdom [ɛədəm] - эйедем,

heiress [ɛəris] - эйерис

eer [iə] - иэ

beer [biə] - биэ, deer [diə] - диэ,

deerskin [diəskin] - диэскин

ear [iə] - иэ

near [niə] - ниэ, hear [hiə] - хиэ,

hearsay [hiəsei] - хиэсей

Бироқ айрим сўзларда бу харфларнинг бирикмаси [ə:] булиб уқилади.

learn [lɜ:n] - лээн, earth [ɜ:θ] - ээф

Бундай сўзларни эслаб қолиш керак.

"heart" сўзи билан бирикиб ҳосил булган барча сўз ва иборалардаги ушбу ear харф бирикмаси [ɑ:] булиб уқилади.

heartly [hɑ:ti]

heartless [hɑ:tlis]

heartsick [hɑ:tsik]

heart-to-heart [hɑ:t-tə-hɑ:t]

oar [ɔ:] - уў

board [bɔ:d] - буўд

hoard [hɔ:d] - хуўд

hoarse [hɔ:s] - хуўс

boarding-house [bɔ:diŋ-hau:s] - буўдингхаус

oor [uə] - уэ

poor [puə] - пуэ, boorish [buəriʃ] - буэриш, moor [muə] - муэ

Бироқ door ва floor сўзларида ва шу сўзлар билан бирикиб ҳосил бўлган сўзларда "oor" [ɔ:] бўлиб, яъни ўзбек тилидаги "ўғил" сўзида келган "ў" ҳарфи каби ўқилади.

door [dɔ:] - дўй floor [flɔ:] - флўй
doorbell [dɔ:bel] - дўйбел doorstep [dɔ: step] - дўйстеп

our [auə] - ауэ

our [auə] - ауэ, flour [flauə] - флауэ

Бу ҳарф бирикмаси [ɔ:] бўлиб ҳам ўқилади.

mourn [mɔ:n] - мўн, four [fɔ:] - фўй,
fourfold [fɔ: fould] - фўйфолд

Баъзи сўзларда эса [ʌ] бўлиб ўқилади.

flourish [flʌrɪʃ] - флариш
flourishing [flʌrɪʃɪŋ] - фларишинг

Ҳурматли китобхон! Юқорида кўриб ўтганингиздек, яъни инглиз тили унлиларининг тўрт хил бўгин турида турлича ўқилиш қоидалари ва диграфларнинг ҳамда ҳарф бирикмаларининг ўқилиши сизлар учун анча қийинчилик тўғдиради. Лекин бундай пайтда сизнинг энг яқин ёрдамчингиз борлигини унутманг. У ҳам булса лугатдир. Сизлар лугатдан ўқилиши қийин бўлган сўзларни топиб, уларнинг транскрипциядаги ёзуви ёрдамида ўқилишини эслаб қолинг. Инглиз тилидаги фонемаларни (нутқ товушларини) яхши ўзлаштириб олиш учун уларни суҳандондан сўнг қайта-қайта такрорлашни унутманг. Сўнгра юқорида берилган фонетик машқларни ўқиб, ўзингизнинг талаффузингизни магнит тасмасига ёзинг ва суҳандоннинг талаффузи билан қиёсанг. Шундай қилгандагина, жатосиз, раво ўқишни ўрганиб оласиз.

II ҚИСМ

МЕТОДИК КЎРСАТМА

Мана шундай қилиб, сиз инглиз тили алифбосидаги ҳарфлар ва уларнинг ўқилиш сирларини билиб олдингиз. Бу билан сиз инглизча сўзларни ва гапларни ўқишни ва талаффуз қилишни ўргандингиз. Бироқ бу гапиришни ҳам билиб олдингиз деган гап эмас. Сўзларни бир-бирига қўшиб гаплар ҳосил қилиш ва улар орқали фикрингизни чет тилида ифода қилиш анча мураккаб нарса.

Баъзан биз инглиз тилидаги берилган барча сўзларни биладиганга ўхшаймиз-у, лекин гапни тушунмаймиз. Ёки таниш сўзлар ёрдамида инглизча гап тузамиз, бироқ бу гапни инглиз кишиси тушунмайди. Сабаби нимада экан? Бунинг сабаби шуки, сўзларнинг бир-бирлари билан боғланиши, уларнинг гапдаги тартиби ўзбек ва инглиз тилларида ҳар хил.

Таниқли методист олим Паул Робертс «Грамматика бу гаплар ҳосил қилувчи механизм» деб бежиз айтмаган. Дарҳақиқат, биз ана шу механизм ҳақида ҳеч бўлмаганда қисқача маълумотга эга бўлмасдан туриб инглиз тилида тўғри гап туза олмаймиз.

Шунинг учун ҳам, ҳурматли китобхон, биз инглиз тили грамматикаси ҳақида ҳам қисқача маълумот бериб ўтишни мақсадга мувофиқ деб топдик. Сиз қуйида берилган грамматик ҳодисаларни уларнинг ўзбек тилидаги муқобили билан солиштиринг ва тушуниб олишга ҳаракат қилинг. Берилган кўрсатмаларга амал қилган ҳолда машқларни бажаринг. Айниқса инглиз тилидаги сўз тартибини яхшилаб эслаб қолинг, чунки гапдаги сўз тартибининг бузилиши шу гапнинг маъносини ўзгартириб юборади ва тушунишни қийинлаштиради.

PERSONAL PRONOUNS

КИШИЛИК ОЛМОШЛАРИ

I	– мен
You	– сиз/сизлар
He	– у (эркак жинсига нисбатан)
She	– у (аёл жинсига нисбатан)
It	– у (нарса ва ҳодисаларга нисбатан)
We	– биз
They	– улар

Кишилик олмошларининг қўлланилиши

<u>I speak</u> English.	– <u>Мен</u> инглизча гапираман .
<u>You speak</u> English.	– <u>Сиз</u> инглизча гапирасиз .
<u>He speaks</u> English.	– <u>У</u> инглизча гапиради .
<u>She speaks</u> English.	– <u>У</u> инглизча гапиради .
<u>It (radio) speaks</u> English.	– <u>У</u> (радио) инглизча гапиради .
<u>We speak</u> English.	– <u>Биз</u> инглизча гапирамыз .
<u>They speak</u> English.	– <u>Улар</u> инглизча гапиришади .

ЁДДА САҚЛАНГ

Ўзга бир штахс ҳақида сўз кетганда феълга «-s» ёки «-es» қўшимчаси қўшилади.

Масалан: Ben speaks Uzbek. He knows Uzbek well.
Бен ўзбекча гапиради. У ўзбекчани яхши билади.

Bessy washes the plates after dinner every day.
Ҳар куни тушлиқдан сўнг Бэсси тарелкаларни ювиб қўяди.

Энди эса куйида берилган сўзлардан фойдаланиб, гаплар тузишни машқ қилинг.

Pattern :

I play tennis.

You play tennis.

He plays tennis.

She plays tennis.

It plays tennis.

We play tennis.

They play tennis.

read an English book	– инглизча китоб ўқимоқ
go to work	– ишга бормоқ
go home	– уйга кетмоқ
work	– ишламоқ
live in Andijon	– Андижонда яшамоқ

Кишилик олмошларининг объектив келишиқдаги шакли

me – мени/менга

you – сизни/сизга/сизларни/сизларга

him – уни/унга (эркак жинсига нисбатан)

her – уни/унга (аёл жинсига нисбатан)

it – уни/унга (нарса ва ҳодисаларга нисбатан)

us – бизни/бизга

them – уларни/уларга

Pattern :

1. Mr.Bell **saw** me . – Мистер Бэлл мени кўрди.
Mr.Bell **saw** you . – Мистер Бэлл сизни кўрди.
Mr.Bell **saw** him . – Мистер Бэлл уни кўрди.
Mr.Bell **saw** her . – Мистер Бэлл уни кўрди.
Mr.Bell **saw** it . – Мистер Бэлл уни кўрди.

- Mr. Bell saw us . — Мистер Бэлл бизни кўрди.
- Mr. Bell saw them . — Мистер Бэлл уларни кўрди.
2. Mr. Ahmedov gave me an English book. — Мистер Аҳмедов менга инглизча китоб берди.
- Mr. Ahmedov gave you an English book. — Мистер Аҳмедов сизга инглизча китоб берди.
- Mr. Ahmedov gave him an English book. — Мистер Аҳмедов унга инглизча китоб берди.
- Mr. Ahmedov gave her an English book. — Мистер Аҳмедов унга инглизча китоб берди.
- Mr. Ahmedov gave it an English book. — Мистер Аҳмедов унга инглизча китоб берди.
- Mr. Ahmedov gave us an English book. — Мистер Аҳмедов бизга инглизча китоб берди.
- Mr. Ahmedov gave them an English book. — Мистер Аҳмедов уларга инглизча китоб берди.

POSSESSIVE PRONOUNS

ЭГАЛИК ӨЛМОШЛАРИ

- my — менинг
- his — унинг (эркакларга нисбатан)
- her — унинг (аёлларга нисбатан)
- its — унинг (нарсга ва ҳодисаларга нисбатан)
- our — бизнинг
- your — сизнинг, сизларнинг
- their — уларнинг

Берилган намунага кўра сўз бирикмалари ва гаплар тузинг.

Pattern 1.

my book

pen, office, house, car, town, table, brother, sister, son.

Pattern 2.

This is my book .

My office, his car, their house, our room, our city, your note-book, her tea, his coffee.

Эгалик олмошларининг мустақил шакли

mine	—	меники
his	—	уники (эркакларга нисбатан)
hers	—	уники (аёлларга нисбатан)
its	—	уники (нарса ва ҳодисаларга нисбатан)
ours	—	бизники
yours	—	сизники/сизларники
theirs	—	уларники

Намунадан фойдаланиб эгалик олмошларининг гапда ишлатилишига эътибор беринг ва берилган гапларни инглиз тилига таржима қилинг.

Pattern 1.

1. This is my book. — Бу менинг китобим.
It is mine. — У меники.
2. This car is not mine. — Бу енгил машина меники эмас.
It is his. — Бу уники.
1. Бу офис бизники эмас.
2. Бу уй уларники.
3. Бу стол меники эмас, у сизники.
4. Дилбар менинг ўртоғим. Бу ручка уники.
5. Хат стол устида. У сизники.

DEMONSTRATIVE PRONOUNS

КЎРСАТИШ ОЛМОШЛАРИ

This — бу (бирликдаги шакли), гапирувчига яқин турган нарса ёки шахсга нисбатан қўлланилади.

These — булар (кўплик шакли)

That — ана бу, у (бирлик шакли), гапирувчидан узоқроқ турган нарса ёки шахсга нисбатан қўлланилади.

Those — ана улар, анавилар (кўплик шакли).

Намунадан фойдаланиб машқ қилинг.

Pattern 1.

- This book. — Бу китоб
These books. — Бу китоблар
That book. — У китоб (анови китоб)
Those books. — У китоблар (ана у китоблар)

Инглиз тилида гаплар тузишда кўп қўланиладиган айрим феълларнинг замон, шахс ва сондаги шакллари билмасдан туриб туғри гаплар тузиш мумкин эмас. Шунинг учун ҳам ушбу феъллар ҳақида қисқача маълумот бериб ўтишни маъқул топдик.

1. Ҳолатни ифодаловчи «to be» (бўлмоқ) феъли.
2. Бирор нарсага эга эканликни ифодаловчи «to have» (бор, эга бўлмоқ) феъли.
3. Гапларнинг инкор ва сўроқ шаклини ҳосил қилишда ишлатиладиган «to do» ёрдамчи феъли.

Ушбу феъллар шахс, сон ва замонда турли шаклга эга бўлганликлари учун ҳам сиз азиз китобхонга анча қийинчилик туғдириши мумкин. Қуйида биз уларни алоҳида-алоҳида кўриб чиқамиз.

«To be» бўлмоқ феъли

Бу феълнинг ҳозирги замон шакли қуйидагича.

to be
/ | \
am is are

Кишилик олмошлари билан шахсларда қуйидагича мослашади:

I am _____

He is _____

She is _____

It is _____

We are _____

You are _____

They are _____

Mr. Bell is _____

The students are _____

Масалан :

I am a student.	—	Мен талабаман.
He is a teacher.	—	У ўқитувчи.
We are students.	—	Биз талабамиз.
Ben is an English man.	—	Бэн инглиз кишиси.
Mr.Bell and Mr.Breadly
are from England.	—	Мистер Бэлл ва мистер
Брэдли Англиядан.
You are in my room.	—	Сизлар менинг хонамдасиз.

Қуйидаги гапларни инглиз тилига таржима қилинг.

1. Аҳмедов иқтисодчи. У ҳозир хонада.
2. Дилдора талаба. Ҳозир у дарсда.
3. Булар талаба. Улар институтда.
4. Мистер Аҳмедов Лондонда. Ҳозир у меҳмонхонада.
5. Бу китоб. У стол устида.

Сўроқни англатганда «to be» феълининг тегишли шакли гапнинг бошида келади. Гапнинг охирида оҳанг кўтарилади.

Масалан :

1. Are you a student? ↗	—	Сиз талабамисиз?
Yes, I am. (No, I am not)	—	Ҳа. (Йўқ)
2. Is he at the lesson? ↗	—	У дарсдами?
Yes, he is. (No, he is not).	—	Ҳа. (Йўқ)
3. Are they in London? ↗	—	Улар Лондондами?
Yes, they are.	—	Ҳа.
(No, they are not).	—	(Йўқ)
4. Is Barno at home? ↗	—	Барно уйдами?
Yes, she is.	—	Ҳа.
(No, she is not).	—	(Йўқ)
5. Are Mr.Ahmedov and
Mr. Blake in the office ?	—	Мистер Аҳмедов билан
мистер Блэйк офисдами?
Yes, they are.	—	Ҳа.
(No, they are not).	—	(Йўқ)

«To be» феълининг ўтган замон шакллари қуйидагича:

to be

/ \
was were

Бу феъл шакларининг отлар ва олмошлар билан мослашувига эътибор беринг.

I was _____

He was _____

She was _____

It was _____

We were _____

You were _____

They were _____

Масалан :

I was here in the morning. — Мен эрталаб шу ерда эдим.

He was at home yesterday. — У кеча уйда эди.

She was in her room. — У ўзининг хонасида эди.

It was on the table. — У стол устида эди.

We were here at ten o'clock. — Биз соат ўнда шу ерда эдик.

You were at the lesson. — Сиз дарсада эдингиз.

They were at work. — Улар ишда эдилар.

Mr. Bell was in his office in the morning. — Эрталаб мистер Бэлл ўзининг идорасида эди.

The students were at the English lesson. — Талабалар инглиз тили дарсида эдилар.

Энди эса қуйидаги гапларни инглиз тилига таржима қилинг. «to be» феълининг ўтган замондаги тегишли шаклини қўлашни унутманг.

1. Мен соат олтида уйда эдим.
2. Бу мистер Блэйк. У кеча Тошкентда эди.
3. Биз эрталаб уйда эдик.
4. Улар соат саккизда офисда эдилар.
5. Менинг портфелим стол устида эди.

Сўроқ шаклининг ҳосил бўлишига эътибор беринг.

1. Were you in Tashkent yesterday? — Сиз кеча Тошкентда эдингизми?

Yes, I was. (No, I was not). — Ҳа. (Йўқ).

2. Was she at work in the morning? – У эрталаб ишда эдими?
Yes, she was. (No, she was not). Ҳа. (Йўқ).
3. Was Mr. Bell in the office at nine o'clock? – Соат тўққизда мистер Бэлл офисда эдими?
Yes, he was. (No, he was not). Ҳа. (Йўқ).
4. Were your friends in the room? – Сизнинг дўстларингиз хонада эдими?
Yes, they were. (No, they were not) – Ҳа. (Йўқ).

«To be» феълининг келаси замон шакллари қуйидагича ҳосил бўлади:

shall be
will be

Бу феъл шаклларининг олмошлар билан мослашувига эътибор беринг.

- I shall be _____
He will be _____
She will be _____
It will be _____
We shall be _____
You will be _____
They will be _____

Масалан :

- I shall be twenty years old next year. – Мен келаси йили йигирма ёшга тўламан.
- He will be in his room after six o'clock. – Соат олтидан кейин у ўзининг хонасида бўлади.
- She will be here in five minutes. – У беш дақиқадан сўнг шу ерда бўлади.
- It will be in Samarkand tomorrow morning. – У эртага эрталаб Самарқандда бўлади.
- We shall be second year students the next year. – Келаси йили биз иккинчи босқич талабалари бўламыз.

You will be a doctor in a year. — Сиз бир йилдан сўнг врач бўласиз.

They will be here in an hour. — Бир соатдан кейин улар шу ерда бўлишади.

Энди эса сўроқ шаклининг тузилишига эътибор беринг.
Бунда келаси замонни ифодаловчи «shall» ва «will» сўзларини гапнинг бошида келиши зарурлигини унутманг.

Shall I be here in the morning? — Бу ерда эрталаб бўлайинми?

Yes, you will. (No, you will not.) — Ҳа. (Йўқ).

Жавобда «will» шакли қўлланишига эътибор беринг.
Сўроқ ўзга шахсга қаратилганлиги учун ҳам жавоб берувчи «сиз» (you) сўзини ишлатяпти ва шунга мувофиқ феълнинг «will» шакли қўлланиляпти.

Will you be in Tashkent tomorrow? — Сиз эртага эрталаб Тошкентда бўласизми?

Yes, I shall. (No, I shall not.) — Ҳа. (Йўқ).

Бу ерда эса аксинча сўроқ сизга қаратилган ва сиз «мен» (I) сўзини ва шунга мос феълнинг «shall» шаклини қўллашингиз керак.

Will he be here after six? — У бу ерда олтидан кейин бўладими?

Yes, he will. (No, he will not.) — Ҳа. (Йўқ).

Will she be here in five minutes? — У бу ерда беш минутдан кейин бўладими?

Yes, she will. (No, she will not.) — Ҳа. (Йўқ).

Will it be here in the afternoon? — У бу ерда туш пайтида бўладими?

Yes, it will. (No, it will not.) — Ҳа. (Йўқ).

Shall we be the second year students next year? — Келаси йили биз иккинчи босқич талабалари бўламизми?

Yes, you will. (No, you will not.) — Ҳа. (Йўқ).

- Will you be a doctor in a year? – Бир йилдан сўнг врач бўласизми?
 Yes, I shall. (No, I shall not). – Ҳа. (Йўқ).
 Will Mr. Bell be in Andijon next week? – Келаси ҳафтада мистер Бэлл Андижонда бўладими?
 Yes, he will. (No, he will not). – Ҳа. (Йўқ).
 Will the students be at the lesson tomorrow? – Талабалар эртага дарсда бўладими?
 Yes, they will. (No, they will not). – Ҳа. (Йўқ).

Қуйида берилган сўзлардан фойдаланиб эртага ким қаерда бўлишини айтинг.

in Tashkent, in London, at work, at the shop, at the airport, in the market, in the hotel, in the office, in his new flat

I shall be _____

He will be _____

She will be _____

It will be _____

We shall be _____

You will be _____

They will be _____

Mr. Hakimov will be _____

Mr. Tomson and his friends will be _____

Қуйидаги гапларни эса инглиз тилига таржима қилинг.

1. Мен эртага эрталаб офисда бўламан.
2. У эртага аэропорлда бўлади.
3. У (қиз) эртага дарсда бўлади.
4. У (самолёт) эртага эрталаб Самарқандда бўлади.
5. Биз эртага магазинда бўламиз.
6. Сиз эртага эрталаб Москвада бўласиз.
7. Улар эртага меҳмонхонада бўлишади.
8. Мистер Дэвидсон эртага Нью-Йоркда бўлади.
9. Мистер Бэлл ва унинг ҳамроҳлари (companions) эртага бозорда бўлишади.
10. Меҳмонлар (guests) эртага бизнинг мактабда бўлишади.

There is... va there are... грамматик қурилмаси

There is... va there are... грамматик қурилмаларини (конструкцияларини) ўрганиш инглиз тилини эндигина ўзлаштириб келаётган сиз каби китобхонларга инглиз тилида нарса ва ҳодисаларни тасвирлашга қаратилган монологик нутқни ўстиришга ва грамматик нуқтаи назардан тўғри гаплар тузишга ёрдам беради. Бу грамматик қурилма маълум бир жойда бирор предмет ёки шахс борлигини ифодалаш учун ишлатилади.

Ўзбек китобхонлари ўрин-жойни ифодаловчи сўзлар ёки сўз бирикмалари билан бошланадиган гапларни инглиз тилида айтмоқчи бўсалар, ҳеч иккиланмай «There is...» ёки «There are...» грамматик қурилмаларини қўллашлари мумкин.

Эслатма:

There is... қурилмаси бирлик шаклида келган отлар олдида ишлатилади. Масалан, «Стул устида инглизча китоб бор» гапи инглиз тилида қуйидагича бўлади: «There is an English book on the table».

There are... қурилмаси эса кўпликдаги отлар олдида ишлатилади.

«Стул устида инглизча китоблар бор»
There are English books on the table

Намунага кўра қуйида берилган сўзлардан фойдаланиб, гаплар тузишни маълум қилинг.

Намуна: There is...
There are...
a pen/on the table
a pencil/in the pencil box
books/in the bag
boys/in the room
an apple/on the plate

Қуйидаги инглизча гапларни ўзбек тилига таржима қилинг ва ўзбекчага ўтирилган гапларни ўрин-жойни ифодаловчи сўзлар билан бошланишига эътибор беринг.

1. There is a TV in the room. — Хонада телевизор бор.
2. There is a carpet on the wall. — Деворда гилам бор.
3. There are boys in the yard. — Ҳовлида болалар бор.
4. There are many English books on the bookshelf. — Китоб тоқчасида кўп инглизча китоблар бор.

Қуйидаги гапларни инглиз тилига ёзма таржима қилинг.

1. Деворда соат бор.
2. Менинг хонамда учта стул ва битта стол бор.
3. Сумкада китоблар бор.
4. Хонанинг ўртасида (in the middle of the room) стол бор.

Эслаб қолинг!

There is... ёки There are... грамматик қурилмаси орқали ифодаланган мазмун инглиз тилида бошқа қурилмалар ёрдамида ҳам берилиши мумкин.

Қиёсланг:

1. There is a book on the table
The book is on the table
2. There are letters and telegrams on the table.
The letters and telegrams are on the table.

Ушбу қурилмаларнинг ўтган замон шакли «is» ёки «are» ўрнига **to be** феълининг ўтган замон шаклини ифодаловчи «was» (бирликда) «were» (кўпликда) ишлатилади. Масалан:

- 1) Кеча стол устида хат бор эди.
There was a letter on the table yesterday.
- 2) Икки кун аввал бу хонада кўп стуллар бор эди.
There were many chairs in this room two days ago.

Ушбу грамматик қурилманинг сўроқ шаклини ҳосил қилишда «to be» феълининг тегишли шакли гап бошида келади. Масалан:

Is there a book on the desk?
Are there many cars in the street?
Yes, there are.

Бўлишсиз шаклини ҳосил қилишда эса «to be» феълининг шахсдаги шаклидан сўнг «not» ёки «no» инкор юқламлари ишлатилади. Масалан:

There is not a book on the table.
Стол устида китоб йўқ.
There are no magazines on the table.
Стол устида журналлар йўқ.

"To have" феъли

"To have" феъли ўзбек тилидаги "бор" сўзига муқобилдир. Ҳозирги замонда "to have" феълининг икки шакли ишлатилади – "have" ва "has". Бу феълнинг олмошлар билан мослашувига эътибор беринг.

I have _____
He has _____
She has _____
It has _____
We have _____
You have _____
They have _____

Эслатма: Оғзаки нутқда ва инглиз тилининг Америкача кўринишида (вариангида) "have got/has got" бирикмаси ишлатилади.

I have got a book.
He has got a pen.

Қўйидаги гапларни ўзбек тилига таржима қилинг.

1. I have an English book.
2. He has an Uzbek book.
3. She has a good friend.
4. This is a room. It has two windows.
5. We have an English lesson today.
6. You have many friends in Moscow.
7. The boys and girls have many friends.
8. Shohista and Shoira have a friend in New York.
9. They have a lesson on Monday.
10. He has got two ball-pens.

Қўйида берилган сўزلардан фойдаланиб кимда нима борлигини инглизча айтишни машқ қилинг.

a friend, a good pen, a house, a car, an apple, an office in Andijon, an English book, a new flat, a table, a telephone, a TV-set, two brothers, computers.

I have _____
He has _____
She has _____
We have _____

You have _____
 They have _____
 Mr. Hakimov has _____
 My friends have _____
 Bessy has got _____

Сўроқ шаклининг тузилишига эътибор беринг.

Have you a book .? /	– Китобингиз борми?
Yes, I have.	– Ҳа.
(No, I have not).	– (Йўқ).
Has he a friend in London?/	– Унинг Лондонда дўсти борми?
Yes, he has. \ (No, he has not)	– Ҳа. (Йўқ).
Has Mr .. Bell a son? /	– Мистер Бэлнинг ўғли борми?
Yes, he has. (No, he has not)	– Ҳа. (Йўқ).
Have Murod and Nodir many friends?	– Мурод билан Нодирнинг қуп дўстлари борми?
Yes, they have.	– Ҳа. (Йўқ).
(No,they have not)	

Инглиз тилининг американча вариантыда "to have" феъли қатнашган гапларнинг сўроқ ва инкор шаклини ҳосил қилишда ёрдамчи "do /does" феъли ишлатилади.

Масалан:

Do you have a book?
 We don"t have an English book.
 Does he have a tape-recorder?

Ўтган замон учун «to have» феълининг фақатгина битта «had» шакли бор холос. У барча шахсларда бир хил қўлланади.

I had _____
 She had _____
 He had _____
 It had _____
 We had _____

You had _____
 They had _____
 Mr.Ahmedov had _____
 Mr.Bell and Mrs.Bell had _____

- I had many books last year. — Утган йили менда кўп китоблар бор эди.
- She had three English books. — Унинг учта инглизча китоби бор эди .
- He had a flat in Tashkent. — Унинг Тошкентда квартираси бор эди .
- They had a big garden in the village. — Қишлоқда уларнинг катта боғи бор эди.
- Mr . Breadly had an office in Tashkent. — Мистер Бредлининг Тошкентда офиси бор эди.
- This is my room. It had two windows last year. — Бу менинг хонам. Утган йили унинг иккита деразаси бор эди .

Сўроқни ифодалаганда "had" гапнинг бошида келади, гап охирида эса оҳанг кўтарилади.

- Had he a telephone at home? — Унинг уйда телефони бормиди?
- Had Mr. Bell an office in London? — Мистер Бэлнинг Лондонда офиси бормиди?
- Yes, he had. (No, he had not) — Ҳа. (Йўқ).

Инглиз тилининг американча вариантида "to have" феълини ўз ичига олган гапларнинг сўроқ ва инкор шакллари ҳосил қилишда ёрдамчи "do" феълининг ўтган замон шакли бўлмиш "did" қўлланади.

Did you have a new suit ?
 She didn't have an English text-book.

"To have" феъли келаси замон шаклининг ҳосил қилниши.

Келаси замонда бу феъл "shall" ва "will" ёрдамчи феъллари билан биргалиқда ишлатилади.

shall have
will have

Бу феъл шакларининг олмошлар билан мослашувига эътибор беринг.

I shall have _____

He will have _____

She will have _____

It will have _____

We shall have _____

You will have _____

They will have _____

Эслаб қолинг: Мен (I) ва биз (we) деб гапирганингизда "shall" ишлатилади. Қолган барча шахсларда "will" ишлатилади.

Қўйидаги мисолларни ўқинг ва "to have" феълининг келаси замонда ишлатилишини ифодаловчи сўзларни эслаб қолинг.

1. I shall have this book tomorrow.
2. He will have the book tomorrow too.
3. She will have it next week.
4. We shall have a new school next year.
5. You will have this book next month.
6. They will have a new flat next month.
7. Mr. Bell will have the ticket for Tashkent tomorrow.
8. Mr. Ahmedov and Mr. Blake will have the telegram tomorrow.

Сўроқни ифодалаганда "shall" ёки "will" сўзи гапнинг бошида келади.

Масалан :

1. Shall I have this book tomorrow? — Yes, you will.
(No, you will not).
2. Will he have this book tomorrow too? — Yes, he will.
(No, he will not).
3. Will she have a new dress next week? — Yes, she will.
(No, she will not).
4. Shall we have a holiday next month? — Yes, you will.
(No, you will not).
5. Will you have a holiday in two months? — Yes, I shall.
(No, I shall not).

Агар кўплик бўлса Yes, we shall. (No, we shall not).

6. Will they have a new car next year? — Yes, they will.
(No, they will not).
7. Will Mr.Blake have a ticket tomorrow? — Yes, he will.
(No, he will not).
8. Will Mr.Bell and Mr.Ahmedov have tickets tomorrow? — Yes, they will.
(No, they will not).

Қўйида берилган гапларни сўроққа айлантиринг.

Pattern : Mr.Hakimov will have a car tomorrow.

Will Mr.Hakimov have a car tomorrow?

1. Betty will have a new dress next week.
2. They will have a new program next week.
3. You will have a meeting tomorrow.
4. The sportsman will have a new uniform next month.
5. Mr.Davidson will have the new model of this car tomorrow.
6. I shall have this book tomorrow.
7. We shall have this paper tomorrow.

Эслатма:

Инглиз тилининг американча варианты келаси замон етакчи феъл оддидан барча шахсларда "will" ёрдамчи феълнинг иштироки орқали ясалади. Масалан:

I will come tomorrow.
You will come tomorrow.
He will come tomorrow.
She will come tomorrow.
It will come tomorrow.
We will come tomorrow.
They will come tomorrow.

ФЕЪЛ ЗАМОНЛАРИ

Азиз китобхон, маълумки, ўзбек тилида уч замон категорияси (ҳозирги, ўтган, келаси) мавжуд, инглиз тилида эса ўн олтига. Уларнинг ҳар бири маъно жиҳатдангина эмас, балки ўз шакли билан ҳам бир-бирларидан фарқ қилади. Бу табиийки, сизнинг тўғри гаплар тузишингизда ва феъл замонларини бир-биридан фарқлашингизда қийинчилик туғдиради. Шунинг учун биз феълнинг грамматик замон категорияси ҳақида ҳам қисқача маълумот бериб ўтишни маъқул топдик.

Инглиз тилидаги феъллар икки катта гуруҳга бўлинади: **тўғри тусланувчи феъллар ва нотўғри тусланувчи феъллар**. Тўғри тусланувчи феълларнинг ўтган замон шакли "ed" қўшимчасини қўшиш орқали ҳосил қилинади.

Масалан : I worked at school last year.

Ўтган йили мен мактабда ишладим.

Нотўғри тусланувчи феъллар эса турлича шаклга эгаллиги ҳамда сон жиҳатдан тўғри феълларга нисбатан оз бўлганлиги учун китобнинг сўнгида улар жадвалининг берилишини мақсадга мувофиқ деб топдик. Сиз бундай феълларнинг шаклини эслаб қолишингиз керак.

THE PRESENT INDEFINITE TENSE НОАНИҚ ҲОЗИРГИ ЗАМОН

Ушбу замон феълнинг бош шакли инфинитивдан яса-
лади:

I speak English.
You speak English.
We speak English.
They speak English.

Бу замондаги феълнинг III шахс бирлигида инфинитивга
"-s" қўшимчаси қўшилади.

Масалан: He speaks
She speaks
It works . — У (машина) ишлайди.

Эслатма: "ss, sh, ch" ҳарф бирикмалари билан тугаган
феъллардан сўнг III шахсдаги феъл шаклига "es" қўшимчаси
қўшилади:

He washes his hands. — У қўлларини ювади.

Every day the man passes by them. — Ҳар куни у киши
улар олдидан ўтади.

Bessy watches TV in the evenings. — Бэсси кечқурунлари
телевизор кўради.

Ноаниқ ҳозирги замондаги феълнинг инкор шаклини
ифодалашда ёрдамчи «do (does)» феълдан сўнг "not" ин-
кор юклагачи келтирилади.

I do not read this text. — Мен бу матнни ўқимайман .

He does not read this text. — У бу матнни ўқимайди .

Эслатма: "do" билан "not" қўшилиб "don't", "does" би-
лан "not" қўшилиб "doesn't" бўлиб ёзилиши ва ўқилиши
ҳам мумкин.

I don't know him. — Мен уни танймайман .

He doesn't know us. — У бизларни танймайди.

Бу одатда оғзаки нутққа хосдир.

Сўроқни ифодалаганда ёрдамчи феъл "do" (does) эгадан
олдин келади.

Do you know English? – Инглизча биласизми?
Does he speak English? – У инглизча гапирадими?

Сўроқ гапнинг инкор шакли эса қўйидагича ҳосил бўлади:

Don't you know English? – Инглизча билмайсизми?
Doesn't he speak English? – У инглизча гапирмайдими?

Толпирик: Қўйидаги гапларнинг сўроқ шаклини ёзинг.

Намуна:

The boys play football. – Do the boys play football?
She plays volleyball. – Does she play volleyball?

1. You speak Uzbek.
2. The children go to school.
3. The boys go home.
4. He reads a book.
5. Ben learns Uzbek.

THE PAST INDEFINITE TENSE НОАНИҚ ЎТГАН ЗАМОН

Тўғри феълларнинг ўтган замон шакли уларга "ed" қўшимчасини қўшиш орқали ҳосил қилинади. Бу барча шахслар учун бир хилдир.

Масалан:

I played tennis. – Мен теннис ўйнадим.
You played tennis. – Сиз теннис ўйнадингиз.
He played tennis. – У теннис ўйнади.
She played tennis. – У (қиз) теннис ўйнади.
We played tennis. – Биз теннис ўйнадик.
They played tennis. – Улар теннис ўйнадилар.

Эслатма: Нотўғри феъллар ўтган замонда алоҳида шаклга эга. Шунинг учун ҳам уларни эслаб қолиш керак.

Масалан:

I spoke – Мен гапирдим.
You spoke – Сиз гапирдингиз.
He spoke – У гапирди.
She spoke – У (қиз) гапирди.
It spoke – У (радио) гапирди.
We spoke – Биз гапирдик.
They spoke – Улар гапиришди.

Инкор маъносини ифодалашда "to do" ёрдамчи феълнинг ўтган замон шакли "did" дан сўнг "not" инкор юкломаси ишлатилади.

Масалан:

I did not speak.	– Мен гапирмадим.
You did not speak.	– Сиз гапирмадингиз.
He did not speak.	– У гапирмади.
She did not speak.	– У (қиз) гапирмади.
It did not speak.	– У (радио) гапирмади.
We did not speak.	– Биз гапирмадик.
They did not speak.	– Улар гапиришмади.

Эслатма: 1. "Did" феъли ишлатилганда асосий феълга ҳеч қандай қўшимча қўшилмайди.

2. "did" феъли "not" инкор юкломаси билан қўшилиб ёзилиши ва талаффуз қилиниши мумкин:

didn't
I didn't speak.

Сўроқни ифодалаганда ҳам "did" феъли ишлатилади ва у доимо гапнинг бошида эгадан олдин келади.

Did I work?	– Мен ишладимми?
Did you work?	– Сиз ишладингизми?
Did he work?	– У ишладими?
Did she work?	– У (қиз) ишладими?
Did it work?	– У (радио) ишладими?
Did we work?	– Биз ишладикми?
Did they work?	– Улар ишладими?

Гапнинг сўроқ ва инкор шакллари ҳосил қилишда "not" инкор юкломаси ишлатилади.

Did he not go to school? (Didn't he go to school?)

Эслатма: yesterday	– кеча
the day before yesterday	– ўтган куни
last year	– ўтган йили
last month	– ўтган ойда
last week	– ўтган ҳафта

каби сўзлар билан келган гапларда феълнинг ўтган замон шакли қўлланади.

Масалан:

Last year I <u>went</u> to Samarkand.	–	Ўтган йили мен Самарқандга бордим.
Yesterday <u>they played</u> football.	–	Кеча улар футбол ўйнашди.
Last month the delegation of the businessmen <u>visited</u> London.	–	Ўтган ойда ишбилармонлар делегацияси Лондонга борди.
I <u>didn't see</u> him the day before yesterday.	–	Мен уни ўтган куни кўрмадим.

Топшириқ: Қуйидаги гапларни инглиз тилида айтинг ва ёзинг.

1. Болалар кеча баскетбол ўйнашди.
2. Ўтган йили улар Тошкентда яшашган эди.
3. Биз бу матнни ўтган ҳафта таржима қилдик.
4. Ўтган ойда жаноб Блэйк Андижонга келди.
5. Талабалар ўтган куни деҳқонларга (farmers) ёрдам беришди.

THE FUTURE INDEFINITE TENSE НОАНИҚ КЕЛАСИ ЗАМОН

Феъларнинг келаси замон шакли уларнинг бош шакли олдидан "shall" ёки "will" ёрдамчи феълларидан бирини келтириш орқали ҳосил қилинади. Биринчи шахс бирлик (I - мен) ва кўпликда (we - биз) "shall" ишлатилади. Қолган барча шахсларда (he., she., it ., you., they .) эса "will" ишлатилади.

I shall go	–	Мен бораман
He will go	–	У (эркак) боради
She will go	–	У (аёл) боради
It will go	–	У (бирор нарса, масалан, машина) боради
We shall go	–	Биз борамиз
You will go	–	Сиз борасиз (сизлар борасизлар)
They will go	–	Улар боришади

Эслатма: Ўзбек тилида феълларнинг ҳозирги замонда ҳам, келаси замонда ҳам бир хил шаклга эга эканлиги (масалан: Мен ҳар куни ишга бораман. Мен эртага ишга бораман.) ўзбек китобхони учун инглиз тилидаги PRESENT

INDEFINITE ва FUTURE INDEFINITE замонларида келган феъл шакларини тушуниб олишда ва ишлатишда қийинчилик туғдириши мумкин. Бундай ҳолатда бажариладиган иш-ҳаракат одатда бўлишлигини ёки нутқ сўзланиб турган пайтда бўлаётганлигини ажратиб олиш керак. Агар одатда бўлса, феълнинг Present Indefinite замондаги шакли (I work), нутқ сўзланиб турган пайтдан кейин бўлса Future Indefinite замондаги шакли (I shall work) ишлатилади.

Ҳурматли китобхон, энди феъл замонларининг нутқ сўзланиб турган пайтда давом этаётган иш-ҳаракатини ифодаловчи гуруҳни кўриб чиқамиз. Маълумки, нутқ ҳозирги пайтда, ўтган замонда ёки келажақда давом этаётган бўлиши мумкин. Шунга кўра ҳозирги давомли замон (The Present Continuous Tense), ўтган давомли замон (The Past Continuous Tense) ва келаси давомли замон (The Future Continuous Tense) лар фарқланади.

THE PRESENT CONTINUOUS TENSE ҲОЗИРГИ ДАВОМЛИ ЗАМОН

Ушбу замон "to be" феълининг ҳозирги замон шакли ва асосий феълнинг -in- қўшимчасини олган шаклидан ташкил топади.

I <u>am writing.</u>	–	Мен ёзаяпман
He <u>is writing.</u>	–	У ёзаяпти
She <u>is writing.</u>	–	У (қиз) ёзаяпти
It <u>is writing.</u>	–	У (нарса) ёзаяпти
We <u>are writing.</u>	–	Биз ёзаяпмиз
They <u>are writing.</u>	–	Улар ёзаяпти

Ушбу замоннинг сўроқ шаклини ҳосил қилишда ёрдамчи феъл гапнинг бошида келади.

Am I writing? Is he writing? Are you writing?

Инкор шакли "not" юкламаси ёрдамида ҳосил қилиниб, у ёрдамчи феълдан сўнг ишлатилади.

I am not writing. They are not playing. She is not speaking.

Эслатма: to go, to come, to leave, to start каби феъллар билан ишлатилганда ҳозирги давом этаётган замондаги (The Present Continuous Tense) феъл келгусида бўладиган иш-ҳаракатни ҳам ифодалаш мумкин. Масалан:

I am going to Tashkent tomorrow.

Мен эртага Тошкентга кетаяпман.

THE PAST CONTINUOUS TENSE ЎТГАН ДАВОМЛИ ЗАМОН

Ушбу замон «to be» феълининг ўтган замондаги шакли ва асосий феълнинг -ing- қўшимчасини олган шаклидан ташкил топади.

I <u>was speaking</u>	–	Мен гапираётган эдим
He <u>was speaking</u>	–	У гапираётган эди
She <u>was speaking</u>	–	У (қиз) гапираётган эди
It <u>was speaking</u>	–	У (радио) гапираётган эди
We <u>were speaking</u>	–	Биз гапираётган эдик
You <u>were speaking</u>	–	Сиз гапираётган эдингиз
They <u>were speaking</u>	–	Улар гапиришаётган эди (гапираётган эдилар)

Сўроқни ифодалаганда ёрдамчи феъл гапнинг бошида келади.

<u>Was</u> he speaking?	–	У гапираётган эдими?
<u>Was</u> she speaking?	–	У (қиз) гапираётган эдими?
<u>Were</u> you speaking?	–	Сиз гапираётган эдингизми?
<u>Were</u> they speaking?	–	Улар гапиришаётган эдиларми? (ёки гапиришаётганмиди)

Инкорни ифодалаганда эса "not" юкламаси ишлатилади. У ёрдамчи феъл шаклидан кейин келади.

I <u>was not speaking</u>	–	Мен гапирмаётган эдим
She <u>was not writing</u>	–	У ёзмаётган эди
We <u>were not going</u>	–	Биз бормаётган эдик
They <u>were not reading this book</u>	–	Улар бу китобни ўқимаётган эдилар

THE FUTURE CONTINUOUS TENSE КЕЛГУСИ ДАВОМЛИ ЗАМОН

Ушбу замон "to be" феълининг келаси замон шаклидан (shall be, will be) ва асосий феълнинг -ing- қўшимчасини олган шаклидан ташкил топади.

I <u>shall be working</u>	–	Мен ишлаётган бўламан
He <u>will be working</u>	–	У ишлаётган бўлади
She <u>will be working</u>	–	У (қиз) ишлаётган бўлади
It <u>will be working</u>	–	У (машина) ишлаётган бўлади
We <u>shall be working</u>	–	Биз ишлаётган бўламиз
You <u>will be working</u>	–	Сиз (сизлар) ишлаётган бўласиз
They <u>will be working</u>	–	Улар ишлагаётган бўладилар

Сўроқни ифодалаганда ёрдамчи феъл shall (ёки will) эгдан олдин келади.

- Shall I be working? – Мен ишлаётган бўламанми?
Will you be working? – Сиз ишлаётган бўласизми?
Will it be working? – У (машина) ишлаётган бўладими?
Will your friend be reading this book? – Ўртоғингиз бу китобни ўқиётган бўладими?
Will Mr.Bell be working? – Мистер Бэл ишлаётган бўладими?

Инкорни ифодалаганда "not" юкламаси ишлатилиб, у эгдан кейин келади.

- Shall I not be working? – Мен ишламаётган бўламанми?
Will you not be working? – Сиз ишламаётган бўласизми?
Will Betty not be translating the text? – Бэтти матнни таржима қилмаётган бўладими?

Эслатма:

Сезги ва ҳис сиётни ифодаловчи иш-ҳаракатни англатадиган қуйидаги феъллар давомли замонда қўлланилмайди.

see	– кўрмоқ	be	– бўлмоқ
hear	– эшитмоқ	fear	– қўрқмоқ
feel	– сезмоқ	need	– муҳтож бўлмоқ
mean	– аниқлатмоқ	have	– бор, эга бўлмоқ
love	– севмоқ	believe	– ишонмоқ
hate	– ёмон кўрмоқ	know	– билмоқ
recognize	– танимоқ	understand	– тушунмоқ
like	– ёқтирмоқ		

Энди феъл замонларининг яна бир гуруҳи, яъни иш-ҳаракатнинг маълум бир вақтгача бажарилиб бўлинганлигини кўрсатувчи гуруҳини кўриб чиқамиз. Бу вақт ҳозир, ўтган ёки келасида бўлиши мумкин. Шу боисдан ҳам тугалланган феъл замонларининг уч гуруҳи The Present Perfect Tense (Ҳозирги перфектли замон), The Past Perfect Tense (Ўтган перфектли замон), The Future Perfect Tense (Келаси перфектли замон) фарқланади.

THE PRESENT PERFECT TENSE ҲОЗИРГИ ПЕРФЕКТЛИ ЗАМОН

Бу замондаги феъл have (has) феълнинг ҳозирги замон шакли ва асосий феълнинг учинчи шаклидан ташкил топган.

have translated
has translated

Масалан:

- I have translated the article. – Мен мақолани таржима қилиб бўлдим.
- We have translated the article. – Биз мақолани таржима қилиб бўлдик.
- You have translated the article. – Сиз (сизлар) мақолани таржима қилиб бўлдингиз.
- They have translated the article. – Улар мақолани таржима қилиб бўлишди.
- He has translated the article. – У мақолани таржима қилиб бўлди.
- She has translated the article. – У (қиз) мақолани таржима қилиб бўлди.
- It has translated the article. – У (компьютер) мақолани таржима қилиб бўлди.

Сўроқни ифодалаганда ёрдамчи феъл have (has) эгадан олдин, гапнинг бошида келади.

- Have you translated the article? – Мақолани таржима қилиб бўлдингизми?
- Has she translated the article? – У (қиз) мақолани таржима қилиб бўлдимиди?
- Has Bobir translated the article? – Бобир мақолани таржима қилиб бўлдимиди?

Инкорни ифодалаганда "not" юкламаси ёрдамчи феъл have (has) дан кейин келади.

- I have not finished the work. – Мен ишни тугатганим йўқ.
- Gulbahor has not finished the work. – Гулбаҳор ишни бажариб бўлгани йўқ.

Эслатма: have (has) not билан қўшилиб айтилиши ва ёзилиши мумкин. Масалан:

- I haven't finished the work.
- She hasn't finished the work.

The present perfect tense (ҳозирги перфектли замон) иш-ҳаракатни нутқ сўзланиб турган пайтгача бажарилиб тугалланганлигини ифодалаш учун ишлатилади. Бу замонда куйидаги сўзлар кўп ишлатилади:

already	—	алақачон
just	—	эндигина, ҳозиргина
ever	—	сира ҳам, қачон бўлса ҳам
never	—	ҳеч қачон, сира ҳам
not yet	—	ҳамон, ҳалигача, ҳали ҳам

Масалан:

I have never seen him before. — Мен уни аввал ҳеч қачон (ёки сира ҳам) кўрмаганман.

Эслатма:

Баъзан The Present Perfect Tense иш-ҳаракатни нутқ сўзланиб турган пайтгача бажарилиб бўлган, лекин вақт ҳали ўтмаган ҳолатни ифодалашда ҳам ишлатилиши мумкин. Масалан:

We have seen him today. — Биз уни бутун кўрдик.
(иш-ҳаракат бажарилиб бўлган, бироқ кун ҳали ўтгани йўқ)

THE PAST PERFECT TENSE ЎТГАН ПЕРФЕКТЛИ ЗАМОН

Бу замондаги феъл have феълнинг ўтган замон шакли бўлмиш "had" ва асосий феълнинг учинчи шаклидан ташкил тошган.

had finished

- I had finished the work. — Мен ишни тугатиб бўлган эдим.
You had finished the work. — Сиз ишни тугатиб бўлган эдингиз.
He had finished the work. — У ишни тугатиб бўлган эди.
She had finished the work. — У (қиз) ишни тугатиб бўлган эди.
It had finished the work. — У (машина) ишни тугатиб бўлган эди.
We had finished the work. — Биз ишни тугатиб бўлган эдик.
They had finished the work. — Улар ишни тугатиб бўлган эдилар.

Сўроқни ифодалаганда "had" гапнинг бошида келади.

Had he finished the work? – У ишни тугатиб бўлган эдимиз?

Инкорни ифодалаганда эса "not" юқламаси ишлатилади.

We had not finished the work. – Биз ишни тугатмаган эдик.

The Past Perfect Tense иш-ҳаракатнинг ўтган замонда маълум бир пайтгача тугаллиги бўлганлигини ифодалайди.
Масалан:

They had finished the work when we entered the room. – Биз хонага кирганимизда улар ишни тугатиб бўлишган эдилар.

I had translated the text by ten o'clock last night. – Кеча кечқурун соат ўнгача мен матнни таржима қилиб бўлган эдим.

THE FUTURE PERFECT TENSE КЕЛАСИ ПЕРФЕКТЛИ ЗАМОН

Ушбу замондаги феъл шакли иш-ҳаракатнинг келажакда бўлиши ни ифодаловчи "shall/will" ва тугалланганликни кўрсатувчи "have" ҳамда асосий феълнинг учинчи шаклидан ташкил топган.

shall have translated will have translated

- I shall have translated the text. – Мен матнни таржима қилиб бўламан.
- You will have translated the text. – Сиз матнни таржима қилиб бўласиз.
- He will have translated the text. – У матнни таржима қилиб бўлади.
- She will have translated the text. – У (қиз) матнни таржима қилиб бўлади.
- It will have translated the text. – У (нарс) матнни таржима қилиб бўлади.
- We shall have translated the text. – Биз матнни таржима қилиб бўламиз.
- They will have translated the text. – Улар матнни таржима қилиб бўлишади.

Сўроқни ифодалаганда ёрдамчи феъл "shall/will" гапнинг бошида келади.

Will they have translated the text?
Shall we have translated the text?

Инкорни ифодалаганда ёрдамчи феълдан (shall/will) кейин "not" юкламаси келади.

I shall not have translated the text.
He will not have translated the text.

The Future Perfect Tense даги феъл иш-ҳаракатнинг келгусида бошқа бир иш-ҳаракати бошлангунча бажарилиб бўлишини кўрсатиш учун ишлатилади.

I shall have translated the text before you come back. — Мен сиз қайтиб келгунингизгача матни таржима қилиб бўламан.

Эслатма: Ушбу замондаги феъл келгусидаги маълум бир вақтгача иш-ҳаракатнинг бажарилиб бўлинганлигини кўрсатиш учун ҳам ишлатилади.

She will have finished this work by ten o'clock. — У соат унгача бу ишни бажариб бўлади.

Энди феъл замонларининг яна бир гуруҳини кўриб ўтамиз. Бу гуруҳ, PERFECT CONTINUOUS TENSE (Перфектли давомли замон) деб аталади. Ушбу замондаги феъл иш-ҳаракатнинг маълум бир вақтда бошланиб ҳозир, келаси ёки ўтган замондаги маълум вақтгача давом этганини, баъзан эса шу вақт ичида ҳам давом этиб турганини ифодалайди.

THE PRESENT PERFECT CONTINUOUS TENSE ҲОЗИРГИ ПЕРФЕКТЛИ ДАВОМЛИ ЗАМОН

Бу замон ёрдамчи феъл "to be" нинг тугалланган ҳозирги замондаги шакли "have been / has been" ва асосий феълнинг "-ing" қўшимчасини олган шаклидан ташкил топади.

have been writing
has been writing

I have been writing this exercise. — Мен бу машқни ёзаяпман.
He has been writing this exercise. — У бу машқни ёзаяпти.
She has been writing this exercise. — У (қиз) бу машқни ёзаяпти.

It <u>has been writing</u> this exercise.	– У (машина) бу машқни ёзаяпти.
We <u>have been writing</u> this exercise.	– Биз бу машқни ёзаяпмиз.
You <u>have been writing</u> this exercise.	– Сиз бу машқни ёзаяпсиз.
They <u>have been writing</u> this exercise.	– Улар бу машқни ёзишаяпти.

Сўроқни ифодалаганда ёрдамчи феъл "have / has" эгадан олдин келади:

Have you been writing this exercise?

Has she been writing this exercise?

Инкорни ифодалаганда "not" юкламаси ёрдамчи феъл "have / has" дан кейин келади.

I have not been writing this exercise.

He has not been finishing his work.

The Present Perfect Continuous Tense замонидаги феъл иш-ҳаракатнинг нутқ сўзланиб турган вақтдан олдин бошланиб, ҳозиргача давом этган, баъзан эса ҳозир ҳам давом этаётганлигини ифодалаш учун ишлатилади. Масалан:

Ben has been waiting for Kate since eight o'clock.

Бэн Кэйтни соат саккиздан буён кутиб турибди.

They have been translating the article for two hours.

Улар икки соатдан буён бу мақолани таржима қилишаяпти.

Эслатма: Давомли замонда ишлатилмайдиган феъллар

(see, hear, know, love, feel ва ҳ.к) The

Present Perfect Continuous ўрнига The

Present Perfect да ишлатилади.

We have not seen Kate since Monday.

Биз Кэйтни душанба кунидан буён кўрганимиз йўқ.

THE PAST PERFECT CONTINUOUS TENSE ЎТГАН ПЕРФЕКТЛИ ДАВОМЛИ ЗАМОН

Бу замонда келган феъл "to be" феълининг тугалланган ўтган замондаги шакли "had been" ва асосий феълнинг "-ing" қўшимчасини олган шаклидан ташкил топади.

had been sitting

I had been sitting in the room for an hour.

Мен хонада бир соатдан буён ўтирган эдим.

He had been sitting in the room for an hour.

У хонада бир соатдан буён ўтирган эди.

She had been sitting in the room for an hour.

У (қиз) хонада бир соатдан буён ўтирган эди.

It (dog) had been sitting in the room for an hour.

У (ит) хонада бир соатдан буён ўтирган эди.

We had been sitting in the room for an hour.

Биз хонада бир соатдан буён ўтирган эдик.

You had been sitting in the room for an hour.

Сиз хонада бир соатдан буён ўтирар эдингиз.

They had been sitting in the room for an hour.

Улар хонада бир соатдан буён ўтирар эдилар.

Сўроқни ифодалаганда "had" феъли гапнинг бошида эгадан олдин келади.

Had he been waiting for you?

Had they been translating the article?

Инкорни ифодалаганда эса "not" юкламаси "had" феълидан кейин келади.

I had not been reading the book.

You had not been waiting for us.

The Past Perfect Continuous Tense замонидаги феъл иш-ҳаракатнинг ўтган замондаги маълум бир пайтдан бошла-ниб шу пайтгача давом этиб турганлигини, баъзан эса ундан кейин ҳам давом этаётганлигини ифодалаш учун ишлатилади.

We had been working on this problem for two hours when you called us.

Сиз бизни чақирганингизда, биз бу масала устида икки соатдан бери ишлаётган эдик.

She had been waiting there for an hour when they came.

Улар келишганда, у қиз бир соатдан бери кутиб турар эди.

THE FUTURE PERFECT CONTINUOUS TENSE КЕЛАСИ ПЕРФЕКТЛИ ДАВОМЛИ ЗАМОН

Бу замонда феъл "to be" феълнинг тугалланган келаси замон шакли "shall/will have been" ва асосий феълнинг "-ing" қўшимчасини олган шаклидан ташкил топади.

shall have been working **will have been working**

- I shall have been working. — Мен ишлаб турган бўламан.
He will have been working. — У ишлаб турган бўлади.
She will have been working. — У (қиз) ишлаб турган бўлади.
It will have been working. — У (машина) ишлаб турган бўлади.
We shall have been working. — Биз ишлаб турган бўламиз.
You will have been working. — Сиз ишлаб турган бўласиз.
They will have been working. — Улар ишлаб турган бўладилар.

Сўроқни ифодалаганда "shall/will" эгадан олдин гапнинг бошида келади.

Shall I have been reading this book ?

Will you have been reading the newspaper ?

Инкорни ифодалаганда эса "not" юкламаси ёрдамчи феъл "shall/will" дан кейин келади.

He will not have been working.

They will not have been reading.

We shall not have been translating.

The Future Perfect Continuous Tense замонида келган феъл иш-ҳаракатнинг келгусидаги маълум бир вақтдан олдин бошланиб, шу вақтгача давом этганлигини ифодалаш учун ишлатилади.

He will have been waiting for an hour when you come.

Сиз келганингизда у бир соатдан буён кутиб турган бўлади.

We shall have been studying at the institute for six months by the first of March.

Биринчи март куни биз институтда олти ойдан буён ўқиётган бўламиз.

Эслатма:

Инглиз тилида сиз юқорида кўриб ўтган феъл замонларидан ташқари яна тўрт замон тури мавжуд. Улар ўтган замон нуқтаи назаридан келгусида бўладиган иш-ҳаракатни ифодалаш учун ишлатилади. Бироқ улар оғзаки нутқда кам қўлланилганлиги сабабли, улар ҳақида фақат мисол келтириб ўтиш билан чекландик.

1. THE FUTURE IN THE PAST TENSE

ЎТГАН КЕЛАСИ ЗАМОН

I should read	You would read
We should read	They would read
He would read	She would read

2. THE FUTURE CONTINUOUS IN THE PAST TENSE

ЎТГАН КЕЛАСИ ДАВОМЛИ ЗАМОН

I should be writing	They would be writing
We should be writing	He would be writing
You would be writing	She would be writing

3. THE FUTURE PERFECT IN THE PAST TENSE

ЎТГАН КЕЛАСИ ПЕРФЕКТЛИ ЗАМОН

I should have written	They would have written
We should have written	He would have written
You would have written	She would have written

4. THE FUTURE PERFECT CONTINUOUS IN THE PAST TENSE

ЎТГАН КЕЛАСИ ПЕРФЕКТЛИ ДАВОМЛИ ЗАМОН

I should have been writing	They would have been writing
We should have been writing	He would have been writing
You would have been writing	She would have been writing

THE NUMERAL СОҢ

Инглиз тилидаги сонлар сиз ўзбек китобхони учун анчагина қийинчилик туғдириши мумкин, шу сабабли ҳам ушбу грамматик ҳодиса ҳақида ҳам қисқача маълумот бериб ўтишни маъқул топдик. Инглиз тилида ҳам сонлар ўзбек тилидаги каби санақ ва тартиб сонларга бўлинади.

Cardinal numerals (санақ сонлар)

1 – one	(бир)
2 – two	(икки)
3 – three	(уч)
4 – four	(тўрт)
5 – five	(беш)
6 – six	(олти)
7 – seven	(етти)
8 – eight	(саккиз)
9 – nine	(туққиз)
10 – ten	(ўн)
11 – eleven	(ўн бир)
12 – twelve	(ўн икки)
13 – thirteen	(ўн уч)
14 – fourteen	(ўн тўрт)
15 – fifteen	(ўн беш)
16 – sixteen	(ўн олти)
17 – seventeen	(ўн етти)

Ordinal numerals (тартиб сонлар)

1st – the first	(биринчи)
2nd – the second	(иккинчи)
3d – the third	(учинчи)
4th – the fourth	(тўртинчи)
5th – the fifth	(бешинчи)
6th – the sixth	(олтинчи)
7th – the seventh	(еттинчи)
8th – the eighth	(саккизинчи)
9th – the ninth	(туққизинчи)
10th – the tenth	(ўнинчи)
11th – the eleventh	(ўн биринчи)
12th – the twelfth	(ўн иккинчи)
13th – the thirteenth	(ўн учинчи)
14th – the fourteenth	(ўн тўртинчи)
15th – the fifteenth	(ўн бешинчи)
16th – the sixteenth	(ўн олтинчи)
17th – the seventeenth	(ўн еттинчи)

18 – eighteen (ўн саккиз)

18th – the eighteenth
(ўн саккизинчи)

19 – nineteen (ўн тўққиз)

19th – the nineteenth
(ўн тўққизинчи)

20 – twenty (йигирма)

20th – the twentieth
(йигирманчи)

Йигирмадан ўттизгача саноқ ва тартиб сонлар қуйидаги-
ча ўқилади :

21 – twenty one

21st – the twenty first

22 – twenty two

22d – the twenty second

23 – twenty three

23d – the twenty third

24 – twenty four

24th – the twenty fourth

25 – twenty five

25th – the twenty fifth

26 – twenty six

26th – the twenty sixth

27 – twenty seven

27th – the twenty seventh

28 – twenty eight

28th – the twenty eighth

29 – twenty nine

29th – the twenty ninth

Йигирма, ўттиз, қирқ, элик, олтмиш, етмиш, саксон,
тўқсон сонлари "-ty" қўшимчаси ёрдамида ҳосил қилинади.
Шу сонларнинг тартиби ҳақида гапирилганда эса, уларга
тартибни ифодаловчи "-th" қўшимчаси қўшилади. Бу ўзбек
тилидаги "-нчи" қўшимчасига мос келади.

30 – thirty

30th – the thirtieth

40 – forty

40th – the fortieth

50 – fifty

50th – the fiftieth

60 – sixty

60th – the sixtieth

70 – seventy

70th – the seventieth

80 – eighty

80th – the eightieth

90 – ninety

90th – the ninetieth

100 – a hundred

100th – the hundredth

1000 – a thousand

1000th – the thousandth

Энди эса ўзингиз 30 дан 100 гача бўлган саноқ ва тартиб сонларни аввал оғзаки, кейин ёзма машқ қилинг.

Эслаб қолинг!

Юздан ва мингдан ортиқ сонларни айтганимизда "юз" (hundred) сўзидан кейин "and" боғловчиси ишлатилади.

Масалан:

- 125 – one hundred and twenty five
125-чи – one hundred and twenty fifth
1996 – one thousand nine hundred and ninety six
1996 -чи – one thousand nine hundred and ninety sixth

Энди эса қуйида берилган саноқ ва тартиб сонларни ўқишни машқ қилинг.

Cardinal numerals (саноқ, сонлар)	Ordinal numerals (тартиб сонлар)
1 – one	1st – the first
2 – two	2nd – the second
3 – three	3d – the third
4 – four	4th – the fourth
5 – five	5th – the fifth
6 – six	6th – the sixth
7 – seven	7th – the seventh
8 – eight	8th – the eighth
9 – nine	9th – the ninth
10 – ten	10th – the tenth
11 – eleven	11th – the eleventh
12 – twelve	12th – the twelfth
13 – thirteen	13th – the thirteenth
14 – fourteen	14th – the fourteenth
15 – fifteen	15th – the fifteenth
16 – sixteen	16th – the sixteenth
17 – seventeen	17th – the seventeenth
18 – eighteen	18th – the eighteenth
19 – nineteen	19th – the nineteenth
20 – twenty	20th – the twentieth
21 – twenty one	21st – the twenty first
22 – twenty two	22d – the twenty second

23 – twenty three	23d – the twenty third
24 – twenty four	24th – the twenty fourth
25 – twenty five	25th – the twenty fifth
26 – twenty six	26th – the twenty sixth
27 – twenty seven	27th – the twenty seventh
28 – twenty eight	28th – the twenty eighth
29 – twenty nine	29th – the twenty ninth
30 – thirty .	30th – the thirtieth
40 – forty .	40th – the fortieth
50 – fifty .	50th – the fiftieth
60 – sixty .	60th – the sixtieth
70 – seventy .	70th – the seventieth
80 – eighty .	80th – the eightieth
90 – ninety .	90th – the ninetieth
100 – a hundred	100th – the hundredth
1000 – a thousand	1000th – the thousandth

Энди эса ўзингиз 30 дан 100 гача бўлган саноқ ва тартиб сонларни аввал оғзаки, кейин ёзма машқ қилинг.

DEGREES OF COMPARISON OF ADJECTIVES

СИФАТ ДАРАЖАЛАРИ

Турли шахс, ҳодиса ва нарсаларнинг сифати ва катта-кичиклиги ҳақида сўз юритганда уларнинг сифат даражаларини билиш талаб этилади. Шу боисдан ҳам инглиз ва ўзбек тилларида сифат даражаларини ҳосил қилиш ҳақида қисқача маълумот бериб ўтишни маъқул кўрдик.

Инглиз тилида ҳам худди ўзбек тилидаги каби сифатларнинг уч даражаси мавжуд:

1. Оддий даража (the positive degree)
2. Қиёсий даража (the comparative degree)
3. Орттирма даража (the superlative degree)

Бу жиҳатдан ўхшаш, бироқ сифат даражаларининг ҳосил бўлиш усулига кўра инглиз тилида уч гуруҳ сифатлар фарқланади.

1-гурӯҳ

Бир бўғинли ва айрим икки бўғинли сифатларнинг ҳосил бўлиши.

Эслаб қолинг!

1. Одатда бир бўғинли ва баъзи икки бўғинли сифатларнинг қиёсий даражадаги шаклига "-er" (-роқ), орттирма даражадаги шаклига эса "-est" (энг) қўшимчалари қўшилади:

clean – cleaner – clean est
тоза – тозароқ – энг тоза

2. Одатда бир урғули бўғиндан ташкил топган сифатларнинг охирида келган ундош ҳарф «-er» қўшимчасини қўшишдан олдин иккилантирилади. Масалан: big - bigger

Қуйида берилган мисоллар ёрдамида сифатлар даражасининг инглиз ва ўзбек тилларида ҳосил бўлишига эътибор беринг ва эслаб қолинг.

оддий даража	қиёсий даража	орттирма даража
long – узун	longer – узун роқ	longest – энг узун
small – кичик (тор)	smaller – кичик роқ (торроқ)	smallest – энг кичик (энг тор)
big – катта	bigger – катта роқ	biggest – энг катта
early – эрта	earlier – эрта роқ	earliest – энг эрта
red – қизил	redder – қизил роқ	reddest – энг қизил
hot – иссиқ	hotter – иссиқ роқ	hottest – энг иссиқ
deep – чуқур	deeper – чуқур роқ	deepest – энг чуқур
clean – тоза	cleaner – тоза роқ	cleanest – энг тоза

2-гурӯҳ

Бу гурӯҳга айрим икки бўғинли ва икки бўғиндан ортиқ ҳамма сифатлар киради.

Эслаб қолинг!

Бу гурӯҳга кирувчи сифатларнинг қиёсий даражаси "more" сўзини, орттирма даражаси эса "most" ўзини сифат

олдидан келтириш орқали ҳосил қилинади. Қуйида берилган мисоллар ёрдамида ушбу гуруҳга кирувчи сифатларнинг қиёсий ва орттирма даражаларининг ҳосил бўлишини эслаб қолинг.

оддий даража	қиёсий даража	орттирма даража
interesting – қизиқарли	more interesting – қизиқарлироқ	most interesting – энг қизиқарли
beautiful – чиройли, гузал	more beautiful – чиройлироқ, гузалроқ	most beautiful – энг чиройли, энг гузал
difficult – қийин	more difficult – қийинроқ	most difficult – энг қийин
economic – тежамли	more economic – тежамлироқ	most economic – энг тежамли
important – муҳим	more important – муҳимроқ	most important – энг муҳим
comfortable – қулай	more comfortable – қулайроқ	most comfortable – энг қулай
careful – эҳтиёткор	more careful – эҳтиёткорроқ	most careful – энг эҳтиёткор
eatable – ейишли	more eatable – ейишлироқ	most eatable – энг ейишли

3-гуруҳ

Ушбу гуруҳга кирувчи сифатлар ўзларининг алоҳида хусусиятлари билан ажралиб туради. Улар сифат даражаларини бутунлай бошқа негиздан ҳосил қилади. Бу гуруҳга кирувчи сифатлар қўп эмас, балки санокли бўлганлиги учун ҳам уларнинг сифат даражаларини эслаб қолиш мақсадга мувофиқдир.

Қуйида берилган ушбу гуруҳга кирувчи сифатларнинг даражаларини эслаб қолишга ҳаракат қилинг.

оддий даража	қиёсий даража	орттирма даража
good — яхши	better — яхшироқ	best — энг яхши
bad — ёмон	worse — ёмонроқ	worst — энг ёмон
little — оз	less — озроқ	least — энг оз
many/much — кўп far — узоқ	more — кўпроқ farther — \ / узроқроқ / \ further —	most — энг кўп farthest — \ / энг узоқ / \ furthest —
old — эски/кекса/ катта ёш !	older — эскироқ, кексароқ elder — каттароқ ёш	oldest — энг эски, энг кекса eldest — энг катта ёш

Қуйидаги сўзларни юқорида баён этилган сифат даражаларининг ясалишини ҳисобга олган ҳолда инглиз тилига таржима қилинг:

катта хона, кичикроқ хона, энг катта шаҳар, кекса ўқитувчи, кўпроқ сув, яхшироқ китоб, энг яхши китоб, энг кекса киши, қулайроқ хона ёмон ручка, ёмонроқ ҳикоя, қизиқарли ҳикоя, энг қизиқарли фильм.

Қуйидаги сифатларнинг қиёсий ва орттирма даражаларини ҳосил қилинг.

nice (чиройли)

high (баланд)

productive (маҳсулдор)

interesting (қизиқарли)

clean (тоза)

Сўроқни ифодаловчи сўзлар

Маълумки, нутқий мулоқот пайтида биз кўпинча ахборот олишга, бирор нарсани сўраб билишга қизиқамиз. Буни эса сўроқ сўзлардан фойдаланмасдан бажариш мушкул, чунки улар диалогик нутқнинг энг асосий таркибий қисмларидан бири ҳисобланади.

Қуйида озгаки нутқда энг кўп қўлланадиган сўроқ сўзлар ва уларнинг ўзбекча муқобиллари берилган. Уларни қиёслаб эслаб қолишга ҳаракат қилинг. Агар уларнинг маъносини ва гапдаги ўрнини эслаб қолсангиз ҳеч қийналмасдан инглизча савол беришингиз ва ўзингиз учун керакли ахборот олиш йўлини ўрганиб олишингиз мумкин.

who	—	ким?
what	—	нима?
when	—	қачон?
where	—	қаерда?
why	—	нима учун? нега?
whom	—	кимни, кимга ?
whose	—	кимнинг, кимники ?
How	—	қандай қилиб?
How many	—	қанча? нечта?
How much	—	қанча?

Эслаб қолинг!

"How many?" сўроғидаги "many" сўзи фақат саналадиган нарсалар ҳақида сўз юритганда ишлатилади.

Масалан : How many English books have you?

Сизнинг нечта инглизча китобингиз бор?

Бироқ, "How many tea (чай) are there in the teapot?" гапи хато ҳисобланади, чунки "Чойнақда қанча чой бор?" деганда "many" сўзини ушбу гапда ишлатиб бўлмайди. Бунинг сабаби чой, сут, ёғ каби нарсалар саналмайди. Бундай ҳолатда "much" сўзи ишлатилади. Бу гапнинг тўғри шакли қуйидагича бўлиши керак.

"How much tea is there in the teapot"

Бу ерда "many" сўзи эмас, балки "much" сўзи ишлатилиши керак. Барча санаб бўлмайдиган сўзлар билан "much" ишлатилади :

much water	—	кўп сув
much tea	—	кўп чой

Қуйидаги мисолларда берилган сўроқ сўзларнинг маъноларини ва ишлагилишини эслаб қолишга ҳаракат қилинг.

- Who knows English? – Ким инглизча билади?
 What comes next? – Кейин нима келади?
 When do you go to work? – Сиз қачон ишга борасиз?
 Where do you live? – Сиз қаерда яшайсиз?
 Why don't you go to work on Sunday – Нега якшанба куни ишга бормайсиз?
 How do you go to work? – Сиз ишга қандай борасиз?
 How many English books have you? – Нечта инглизча китобингиз бор?
 How much tea is there in the teapot? – Чойнақда қанча чой бор?
 What is on the table? – Столнинг устида нима бор?
 Who is in the office? – Офисда ким бор?
 When is he at home? – У қачон уйда бўлади?
 He is always at home after work. – У доим ишдан кейин уйда бўлади.
 Why is he not at the lesson? – Нима учун у дарсда эмас?
 When does he come to work? – У қачон ишга келади?
 How many days do you work? – Сиз неча кун ишлайсиз?

Энди эса ҳар бир сўроқ сўзли қурилмадан (конструкциядан) ташкил топган намуналарга кура берилган сўзлардан фойдаланиб, савол тузишни машқ қилинг.

1. Who knows Uzbek? – Ким ўзбекча билади?

Who knows

Russian, English, German, French.

2. Who is at home? – Ким уйда?

Who is

at work	– ишда	at school	– мактабда
in the office	– офисда	in the room	– хонада
in the hotel	– меҳмонхонада	in the car	– автомобил ичида

3. What is on the table? – Столнинг устидаги нима?

What is

on the book	– китоб устида	on the wall	– деворда
in your room	– хонангизда	on your table	– столнинг устида

4. When do you go to work ? — Сиз қачон ишга борасиз ?

When do you

- go to school — мактабга борасиз
- go to the office — офисга борасиз
- go to the cinema — кинога борасиз
- go to the theatre — театрға борасиз
- go to the park — паркка борасиз
- go to the airport — аэропортга борасиз

5. Where do you go? — Қаерга борасиз?

Where do you study? — Қаерда ўқийсиз?

Where do you ...

- work — ишлайсиз
- have breakfast — нонушта қиласиз
- buy things — нарсаларни сотиб оласиз
- buy vegetables — сабзавотларни сотиб оласиз

6. Why do you go to the market ? — Бозорга нима учун борасиз?

Why do you go ...

- to school — мактабга
- to the park — паркка
- to the station — шохбекатга
- to the post office — почтага
- to the airport — аэропортга

7. How do you go to work ? — Ишга қандай борасиз ?

How do you

- ask him — ундан сўрайсиз
- call her — уни чақирасиз
- teach children — болаларни ўқитасиз
- bring it yourself — уни ўзингиз олиб келасиз
- go to the shop — магазинга борасиз

8. How many children have you ? — Нечта болангиз бор?

How many ... have you?

- sons — ўғлингиз
- daughters — қизингиз
- cars — автомобилнингиз/машинангиз
- dictionaries — лугатингиз
- postcards — почта маркаси

How much tea is there in the teapot ? — Чойнақда қанча чой бор ?

How much

milk is there in the jug

— кўзада сут

butter is there on the plate

— ликопада сариёқ

How much work is left?

— Қанча иш қолди?

Қуйидаги сўроқ гапларни инглиз тилига таржима қилинг.

1. Столнинг ёнида ким бор?
2. Сизнинг хонангизда ким бор?
3. Китобингизнинг ичида нима бор?
4. Сумкангизнинг ичида нима бор?
5. Сут қани?
6. Ҳар яқшанба кuni қаерга борасиз? (every Sunday)
7. Нега мистер Аҳмедов мажлисда эмас? (at the meeting)
8. Сизда нечта дарслик (text book) бор?

PREPOSITIONS

ПРЕДЛОГЛАР

Ўзбек тилида предлоглар йўқ. Улар англатган маънолар келишик, эгалик қўшимчалари ва кўмакчи сўзлар орқали берилади. Шунинг учун ҳам предлоглар англатган маъноларга ва уларнинг бошқа сўзлар билан бирикишига эътибор беринг ва эслаб қолинг.

1. "On" — "да" (устида)

The pen is on the table. — Ручка стол устида .

"On" — "та" (устига)

Put your book on the table. — Китобингизни стол устига қўйинг.

Эслаб қолинг!

а) Саналар орқали пайтни ифодалаганда фақат "on" предлоги ишлатилади. Масалан:

on the first of September — Биринчи сентябрда

б) Ҳафта кунлари билан ҳам "on" предлоги ишлатилади:

on Monday

on Tuesday

on Wednesday

on Thursday

on Friday

on Saturday

Баъзан "on" предлоги "ҳақида", "оид" деган маънони ҳам англатиши мумкин. Масалан:

We have some books on history.

Бизда бир қанча тарихга оид китоблар бор.

2. "in" – "да" (ичида)

in the room – хонада

Mr. Bell is in the room . – Мистер Бэлл хонада .

My book is in my bag. – Менинг китобим сумкамда.

2. "in" – "га" (ичига)

They go in the office . – Улар офисга киришади.

Эслаб қолинг!

а) Ойлар, йиллар ва фаслар орқали пайтни ифодалашда ҳам "in" предлоги ишлатилади. Масалан:

in March, in October, in 1995, in 1996

б) Энди буладиган иш-ҳаракатни ифодалашда ҳам "in" предлоги ишлатилади ва "кейин", "...ичида" деб таржима қилинади.

He will come in five minutes. – У беш минут ичида келиб қолади.

The meeting will be over in an hour . – Мажлис бир соатдан кейин тугайди.

в) Қуйидаги сўз бирикмаларида ҳам доим "in" предлоги ишлатилади.

in the morning – эрталаб

in the afternoon – туш пайтида

in the evening – кечқурун

in a minute – бир дақиқадан сўнг

3. "at" – "да" (ёнида)

The teacher is at the table . – Ҳўқитувчи стол ёнида .

"at" – "устида"

I must work at my English. – Мен инглиз тили устида ишлашим керак.

"at" – "га"

Look at the picture! – Расмга қаранг!

Эслаб қолинг!

а) Соат орқали вақтни ифодалашда фақатгина "at" предлоги ишлатилади. Масалан :

at two o'clock – соат иккида
at nine o'clock – соат тўққизда

б) Қуйидаги тургун бирикмаларда ҳам "at" ишлатилади. Уларни ёдда сақлаб қолиш зарур.

at dawn – тонг отганда at sunrise – қуёш чиққанда
at sunset – қуёш ботганда at noon – туш пайтида
at night – тунда

4. "under" – "остида, тагида"

under the table – стол остида
under the tree – дарахт остида
under your book – китобингизнинг тагида
under your papers – қоғозларингизнинг тагида

5. "to" – "га" йўналишни ифодалайди ва ўзбек тилига "–га, –ка, –қа, томонига, олдига" деб таржима қилинади.

Масалан :

to Andijon – Андижонга to London – Лондонга
to me – менга to my friend – дўстимга
to the park – паркка to the garden – боққа

Go to the table ! – Стол олдига боринг!

Эслаб қолинг!

Соат ёрдамида вақтни ифодалаганда "to" предлоги "кам" деб таржима қилинади.

8.55 – It is five minutes to nine. – Беш минут кам тўққиз.
9.40 – It is twenty minutes to ten. – Йигирма минут кам ўн.

6. "into" – "га, ичига"

Go into your room. – Хонангизга кириңг.
Put it into your bag. – Уни сумкангизга солиб қўйинг.
Don't throw it into the water! – Уни сувга ташламаңг!
Put this paper into your book. – Бу қоғозни китобингиз ичига солиб қўйинг.

7. "towards" – "оқд томонга, ...га қараб"

- Go towards that high building. — Ана бу баянд бино томонга юринг.
- He stood looking towards . — У оқд томонга қараб турар эди.

8. "from" – "дан"

Масалан :

- from school — мактабдан
 from London — Лондондан
 from the cinema — кинотеатрдан

- Mr. Bell came home from his office. — Мистер Бэлл идорасидан (офисдан) уйга келди.
- He came from England. — У Англиядан келди.
- from ... till ... — ... дан ... гача
 from seven till nine — еттидан тўққизгача
- Mr. Blake is in the office from eight till five. — Мистер Блейк саккиздан бешгача офисда бўлади.
- He is always busy from morning till the evening. — У ҳар доим эртадан кечгача банд бўлади.

9. "... out of" – "ичидан, ...дан ташқарига"

Масалан :

- out of the house — уйдан ташқарига
 out of the room — хонадан ташқарига
 out of your pocket — чўнтагингиздан

- They went out of the house. — Улар уйдан ташқарига чиқдилар.
- Bessy went out of her room. — Бэсси ўз хонасидан ташқарига чиқди.
- Take your hands out of your pocket. — Қўлларингизни чўнтагингиздан чиқаринг.

10. "before" – "оқдин, илгари, бурун"

- It happened before Sunday. — Бу якшанбадан оқдин юз берди.
- Spring comes before summer. — Баҳор ёздан оқдин келади.
- There was a big house here before the Second World War. — Бу ерда иккинчи жаҳон урушидан илгари катта уй бўлган.

11. "till" – "гача"

Масалан:	till six o'clock	–	соат олтигача
	till the morning	–	эрталабгача
	till Monday	–	душанбагача
	till Tashkent	–	Тошкентгача
	till November	–	ноябргача

12. "after" – "сўнг, кейин"

Масалан :

after meeting	–	мажлисдан сўнг
after lessons	–	дарслардан кейин
after two years	–	икки йилдан сўнг
after summer	–	ёздан кейин

13. "during" – "пайтида, вақтида, даврида"

Масалан :

during the lesson	–	дарс пайтида
during the talks	–	музокаралар вақтида
during his visit to Uzbekistan	–	унинг Ўзбекистонга қилган сафари пайтида

14. "about" – Бу предлогнинг бир неча маъноси бор. Уларни қиёслаб, қуйидаги мисоллар ёрдамида маъносини эслаб қолишга ҳаракат қилинг.

а) about – ҳақида

about you	–	сиз ҳақингизда
about our town	–	шаҳримиз ҳақида
about our country	–	мамлакатимиз ҳақида
about Uzbekistan	–	Ўзбекистон ҳақида

б) about – атрофида. Бунда "about" ўрин-жойни ифодалаш учун ишлатилади. Масалан :

The little boy wandered about the house. – Кичкина бола уй атрофида айланиб (дайдиб) юрарди.

в) about – пайтни кўрсатганда тахмин, чамалаш каби маъноларни ифодалайди.

Ben came here about ten o'clock. – Бэн бу ерга соат унлар чамаси келди.

Please, come here about two o'clock. – Илтимос, бу ерга соат иккиларда келинг.

15. **For.** Бу предлог ҳам кўп маъноли предлоглардан ҳисобланади. Шунинг учун ҳам қуйида берилган мисоллар ёрдамида уларнинг маъноларини тушуниб олишга ҳаракат қилинг.

а) **for** — **учун, ...га** (мақсадни ифодалаганда)

for you — сизга
for your brother — акангизга
a ball for my son — ўғлим учун топтук

Масалан :

I bought a book **for my son.** — Мен ўғлимга (ёки ўғлим **учун**) китоб сотиб олдим.

This pen is **for you.** — Бу ручка **сизга** (сиз **учун**).

б) **for** предлоги пайтни ифодалашда ҳам ишлатилиши мумкин.

Масалан :

Mr. Black has been living here — Мистер Блэк бу ерда икки **for two years.** йилдан **буён** яшайпти.

Демак, пайтни ифодалаганда "for" предлоги ўзбек тилига "...дан бери, ...дан **буён**" бўлиб таржима қилинади.

в) **for** предлоги "leave" (жўнаб кетмоқ) феъли билан бирга ишлатилганда йўналишни ифодалаб, ўзбек тилига "га (...ка, қа)" бўлиб таржима қилинади.

Масалан: **for Samarkand**

Yesterday the delegation — Кеча делегация **Самарқандга** **left for Samarkand.** жўнаб кетди.

16. **Of** — "...нинг"

а) Бу предлог шахс ёки предметнинг кимгадир (ёки нимагадир) тааллуқли, тегишли эканлигини ифодалаш учун ишлатилади ва ўзбек тилига асосан "— нинг" бўлиб таржима қилинади.

Масалан :

the door of my room — хонамнинг эшиги
the rooms of the house — уйнинг хоналари

б) "Of" предлоги "тўғрисида, ҳақида" каби маъноларни ҳам ифодалаш мумкин. Масалан:

You mustn't speak badly of him. — Сиз унинг тўғрисида ёмон гапирмаслигингиз керак.

You musn't think badly of this girl. — Сиз бу қиз ҳақида ёмон фикрга бормаслигингиз керак.

в) "Of" предлоги бирор нарсанинг таркибини англатганда "...дан" бўлиб, яъни бирор нарсадан ташкил топганлигини ифодалаш учун ишлатилади. Масалан:

This house is built of bricks. — Бу уй ғиштдан қурилган.

This dress is made of silk. — Бу кўйлак ипакдан тикилган.

Шунингдек, бирор шахс ёки нарсани кўплик ичидан ажратиб, танлаб кўрсатганда ҳам "–дан" бўлиб таржима қилинади.

Which of you speak English? — Сизлардан қай бирингиз инглизча гапирасиз?

17. "between" — "ўртасида"

Эътибор беринг, бу предлог икки нарса ёки шахс ўртасида эканлигини ифодалаш учун ишлатилади. Масалан:

between two tables — икки стол ўртасида

between my friend and me — мен билан дўстим ўртасида

between four and five — тўрт билан беш ўртасида

18. "among" предлоги ҳам "ўртасида, орасида" деган маънони англатади.

Бироқ у кўпчиликнинг ўртасида, яъни иккидан ортиқ шахс ёки нарсалар ўртасида деганда ишлатилади. Масалан:

among you — сизларнинг орангизда

among the boys — болаларнинг орасида

among his classmates — синфдошларнинг орасида

1. Who knows English among you? — Сизларнинг орангизда ким инглизча билади?

2. She is the tallest among her friends. — У (қиз) ўртоқлари орасида энг баланд бўйли.

Ёдда тутинг:

between — икки шахс ёки нарса ўртасида

among — кўпчилик орасида деган маъноларни ифодалайди.

19. "by" предлоги ҳам икки маънони англатади:

1. "ёнида"

Масалан: by the window — дераза ёнида

by the fire — олов ёнида

He stood by the window. — У дераза ёнида турар эди.

They were sitting by the fire. — Улар олов ёнида ўтиришар эди.

2. "томонидан, туфайли" бўлиб, яъни кимдир (ёки нимадир) томонидан бўлиб ҳам таржима қилинади.

This book was written by an English writer. — Бу китоб инглиз ёзувчиси томонидан ёзилган.

The house was destroyed by storm. — Уй бурон томонидан вайрон этилди. (ёки — Уй буронда вайрон бўлди. Уй бурон туфайли вайрон бўлди.)

20. "with" — билан, бирга

Масалан :

1. Don't write with a pencil, write with a pen. — Қалам билан ёзманг, ручка билан ёзинг.
2. I go to disco with my friend. — Мен дискотекага дўстим билан бораман.

Баъзан "with" предлоги "...дан" деб таржима қилиниши ҳам мумкин. Масалан :

"қувончдан" (with joy), "қўрқинчдан" (with fear)
"хайратдан, номусдан." (with shame)

His face became pale with fear. — Қўрқинчдан унинг юзи оқариб кетди.

ИНГЛИЗ ТИЛИДАГИ ШАХСИ НОМАЪЛУМ ГАПЛАРНИНГ ТУЗИЛИШИ

Инглиз тилидаги нутқий фаолиятда энг кўп учраб турадиган гап қурилмаларидан (структураларидан) бири шахси номаълум ёки шахси топилмас гап ҳам деб аталадиган гап қурилмасидир. Биз ушбу гапларнинг тузилиши ҳақида ҳам бир оз тушунча беришни маъқул топдик, чунки улар тузилиши жиҳатидан ўзбек тилидаги муқобилларидан анча фарқ қилади.

Инглиз тилида бундай гаплар "It" сўзи билан бошланади. Унинг бирликдаги учинчи шахсни ифодаловчи "it" (у) олмошидан фарқи шуки, у ўзбек тилига таржима қилинмайди, яъни унинг ўзбек тилида муқобили йўқ. Бу эса инглиз

тилини ўрганувчи ўзбеклар учун қийинчилик туғдиради. На-тижада улар гап тузаётиб "it" сўзини ва у билан мослашув-чи феъл шаклини тушириб қолдиради ва хатога йўл қўйиша-ди.

Шунинг учун ҳам қуйида бериладиган шахси мазмунан топилма с гапларнинг тузилишига ва уларнинг ўзбек тилида-ги муқобилларига эътибор беринг ва тузилишини эслаб қолинг.

It is autumn now.	–	Ҳозир куз.
It is cold today.	–	Бугун совуқ.
It is raining now.	–	Ҳозир ёмғир ёғаяпти.
It is eight o'clock.	–	Соат саккиз.
It often rains here.	–	Бу ерда тез-тез ёмғир ёғиб туради.

Ўтган замон ҳақида сўз кетганда эса феълнинг ўтган замон шакли ва шунга мос пайтни ифодаловчи сўз ўзгаради.

It was autumn at that time.	–	У пайтда куз эди.
It was cold that day.	–	Ўша куни совуқ эди.
It was raining yesterday.	–	Кеча ёмғир ёғаётган эди.
It was eight o'clock.	–	Соат саккиз эди.
It often rained there.	–	У ерда тез-тез ёмғир ёғиб турар эди.

Эслаб қолинг!

Сўроқни ифодалаганда феъл шакли "it" сўзидан олдин, гапнинг бошида келади.

Is it autumn now? – Ҳозир кузми?
Was it cold yesterday? – Кеча совуқ эдими?
Was it eight o'clock? – Соат саккиз эдими?
Is it raining now? – Ҳозир ёмғир ёғаяптими?
Is it getting cold? – Совуқ тушиб келаяптими?

Ёдда тутинг!

Таржибида об-ҳавога доир ҳаракатни ифодаловчи маъно-дор феъл бўлган шахси топилмас гапларнинг инкор ва сўроқ шаклини ҳосил қилишда ёрдамчи "to do" феълининг "does" шаклидан фойдаланилади.

Масалан :

It often snows here in winter. – Бу ерда қишда тез-тез қор ёғиб туради.

- Does it often snow here in winter? – Қишда бу ерда тез-тез қор ёғиб турадимми?
 It doesn't often snow here in winter. – Бу ерда қишда тез-тез қор ёғмайди.

Булиб ўтган иш-ҳаракат ҳақида сўз юритилганда эса "to do" феълининг ўтган замон шакли (did) қўлланилади.

- Did it often snow last winter? – Ўтган қишда тез-тез қор ёғиб турдимми?

- Did it not rain at night yesterday? – Кеча тунда ёмғир ёғмадимми?

Эслатма: Инкорни ифодалаганда ёрдамчи феъл билан "not" юкламаси қўшилиб айтилиши мумкин. Бу огзаки нутққа хос ҳодисадир.

- ~It didn't rain yesterday.
 ~It didn't snow yesterday.

Энди эса қуйидаги гапларни инглиз тилига таржима қилиб кўринг-чи, уддалай олармикансиз. Агар қила олмасангиз, ушбу мавзунини яна бир бор синчиклаб ўқиб чиқинг ва инглиз ҳамда ўзбек тилидаги шахси номаълум гаплар қурилмасини солиштириб кўринг. Сўнг машқни қайта бажаринг.

1. Ҳозир иссиқ.
2. Кеча ҳам иссиқ бўлган эди.
3. Кузда бу ерда иссиқ бўладими?
4. Ҳозир Лондонда совуқ, Тошкентда эса иссиқ.
5. Қоронғи тушиб келаяпти.
6. Ҳозир ёмғир ёғаяптими?
7. Ёзда ёмғир ёғмайди. Ёмғир баҳорда ва кузда ёғади.
8. Якшанба кунини совуқ эмас эди.
9. Хонанинг ичи иссиқ, бироқ ташқари (outside) совуқ.
10. Ҳозир Тошкентда соат 10.00.

IMPERATIVE SENTENCES

БУЙРУҚ ГАПЛАР

Ҳурматли китобхон! Нутқ жарёнида буйруқ гаплар ўзларининг шаклан тузилиш жиҳатидан соддалиги билан ажралиб туради. Бироқ улар нутқни ўстиришда яхши восита сифатида ишлатилиши мумкин. Шунинг учун ҳам буйруқ гаплар билан қисқача бўлса-да, таништириб ўтишни маъқул топдик.

Буйруқ маъносини билдирадиган гаплар буйруқ гап дейилади.

Эслаб қолинг!

Инглиз тилидаги буйруқ гапларда феъл гапнинг бошида келади.

Take the book.

Open the book.

Ўзбек тилида эса одатда гапнинг охирида келади:

Китобни олинг.

Китоб ва дафтарларингизни стол устига қўйинг.

Нутқ жараёнида шахсли феъл ёлғиз ўзи қўлланиши ҳам мумкин:

Come! (Келинг)

Go! (Боринг)

Speak! (Гапиринг)

Буйруқ гаплар илтимосни билдирганда "Please" сўзи қўшиб айтилади.

Please, close the door!

Илтимос, эшикни ёпиб қўйинг.

Эслатма:

Буйруқ майлидаги феълнинг бўлишсиз шакли феълдан олдин "do not" (don't) сўзларини келтириш орқали ясалади.

Don't go!

Don't take the book!

Don't smoke!

Қўйидаги биринчи ва иккинчи қаторда берилган сўзлардан фойдаланиб, намунага кўра буйруқ гаплар тузинг:

Give me your book. – Менга китобингизни беринг.

1. Take, give, close, speak, come, bring, put, read, tell.
2. Book, your pen, door, to the table, to the office, the papers, the text, the newspaper, the article (мақолани), about yourself (ўзингиз ҳақингизда), on the table (стол устига), about Andijan (Андижон ҳақида).

Намунадаги каби остига чизиб қўйилган сўзларни алмаштириб уларга ўхшаш буйруқ гаплар тузишни машқ қилинг.

Намуна:

Take the book.

Put the book on the table.

Give me the book.

Textbook, dictionary (луғат), your papers, my bag, your hat, letters, telegram, cables, contract, this pen.

ГАПДАГИ СЎЗ ТАРТИБИ

Инглиз тилини ўрганаётган ўзбек китобхони учун яна бир муаммо бу — гапдаги сўз тартиби масаласидир. Бунга сабаб ўзбек тилидаги сўз тартиби билан инглиз тилидаги сўз тартибининг бир-биридан кескин фарқ қилишидир.

Масалан:

I go to London by plane.

1 2 3 4 5 6

Мен Лондонга самолётда бораман.

1 4 3 6 5 2

Айнан шу фарқ ҳағоларни келтириб чиқарадиган манба бўлиб хизмат қилади. Одатда ўзбек китобхони юқоридаги гапни инглизча айтмоқчи бўлганда, яъни "Мен Лондонга самолётда бораман" демоқчи бўлиб, шу гапдаги сўзлар ўрнига инглизча сўзларнинг муқобилини қўйиб чиқади. Бунда эса қуйидагича хато гап ҳосил бўлади. Солиштириб кўринг :

Мен Лондонга самолётда бораман.

I to London by plane go.

Яна бир мисолни кўриб чиқайлик. "Мен хонадаман" (I am in the room) демоқчи бўлганда ҳам шу гапдаги сўз тартибидан келиб чиқиб "I in the room" ёки "I in room" деб хатога йўл қўйиши мумкин. Чунки ушбу гапда «am» феълнинг ва "the" артиклининг ўзбек тилида муқобили йўқ бўлгани учун улар ўзбек тилида гапирувчилар томонидан тушириб қолдирилади. Лекин бундай хатони қилмасликнинг иложи бор. У ҳам бўлса инглиз тилидаги гапларнинг сўз тартибини яхшилаб ўрганиб олишдир, чунки инглиз тили гапидаги сўз тартиби ўзбек тилидагига нисбатан қатъийдир.

Инглиз тилида биринчи "эга", яъни иш-ҳаракатни бажарувчи, ундан кейин эса албатта "кесим", яъни иш-ҳаракатни ифодаловчи феъл келади.

Масалан :

1 2

I speak English at the lesson.

I — эга, бажарувчи
speak — кесим
English — тўлдирувчи
at the lesson — ҳол

Ёддан чиқарманг!

Ҳол (яъни at the lesson каби сўзлар) гапнинг бошида эгадан олдин ҳам келиши мумкин.

Масалан :

At the lesson I speak English. — Дарсда мен инглизча гапираман.

In the morning I went to school. — Эрталаб мен мактабга бордим.

Шундай қилиб, сиз ҳурматли китобхон, инглиз тилида гапирганингизда энг аввал "эга", кейин "кесимни" қўйишни унутманг.

Қуйидаги усулда гап тузиш сизга сўз тартибини урганишга ёрдам беради.

1. I go.	— Мен бораман.
2. I go to the office.	— Мен офисга бораман.
3. I go to the office at eight o'clock.	— Мен соат саккизда идорага бораман.
4. I go to the office at eight o'clock every day.	— Мен ҳар куни соат саккизда офисга бораман.
5. I go to the office at eight o'clock every day in the morning.	— Мен ҳар куни эрталаб соат саккизда идорага бораман.

DAYS OF A WEEK

ҲАФТА КУНЛАРИ

Ҳурматли китобхон, сиз инглиз тили грамматикаси нуқтаи назаридан тўғри гаплар тузишни ҳам билиб олдингиз. Бунда сизга юқорида ўрганиб чиққан грамматик материал ёрдам бери, деб ўйлаймиз. Энди сизнинг олдингизда турган навбатдаги вазифа сўз бойлигингизни орттиришдир. Ўзингиз ўйлаб кўринг, инглиз тилида ўқий олсангиз ва ҳозирча қийналиб

булса-да гаплар туза олсангиз-у, лекин фикрингизни ифода-лашда қийналсангиз. Хўш, бунинг сабаби нимада экан? Бунинг сабаби жуда оддий. У ҳам бўлса сизнинг кўп сўзларни билмаслигингиздадир. Шунинг учун сизнинг эндиги вазифангиз сўз бойлигингизни оширишдан иборат бўлмоғи лозим.

Бироқ сўзларни алоҳида олиб ёдласангиз уларни ёдда сақлаб қолиш ҳамда гаплар тузиш қийин. "Ундай бўлса, нима қилиш керак?" деган савол туғилиши табиий. Сўзларни ёдда сақлаб қолишнинг осон йўли уларни сўз бирикмаларида ва контекстда эслаб қолишдир.

Шунинг учун ҳам, азиз китобхон, биз қўйида кундалик ҳаётдаги оддий нутқий мулоқотда энг кўп учраб турадиган сўз ва сўз бирикмаларини улар қўлланиши мумкин бўлган мавзулар билан бирга келтириб ўтишни лозим топдик. Умид қиламизки, сиз уларни ёд олиб ўз сўз бойлигингизни оширасиз.

Унутманг!

Ўрганилаётган сўзнинг таржимаси билан танишиб чиқишингиз биланоқ, у билан сўз бирикмаси ҳосил қилинганда, уни энг оддий гап қурилмаси (структураси)да қўланг.

Масалан :

tea	—	чай
green tea	—	кўк чай
black tea	—	қора чай

Give me some tea please. — Менга бир оз чай беринг.
I like green tea. — Мен кўк чайни ёқтираман.

Sunday	—	якшанба	on Sunday	—	якшанба куни
Monday	—	душанба	on Monday	—	душанба куни
Tuesday	—	сешанба	on Tuesday	—	сешанба куни
Wednesday	—	чоршанба	on Wednesday	—	чоршанба куни
Thursday	—	пайшанба	on Thursday	—	пайшанба куни
Friday	—	жума	on Friday	—	жума куни
Saturday	—	шанба	on Saturday	—	шанба куни

MONTHS OF A YEAR

ЙИЛ ОЙЛАРИ

January	—	январь	in January	—	январда (январь ойида)
February	—	февраль	in February	—	февралда
March	—	март	in March	—	мартда
April	—	апрель	in April	—	апрелда

May	– май	in May	– майда
June	– июнь	in June	– июнда
July	– июль	in July	– июлда
August	– август	in August	– августда
September	– сентябрь	in September	– сентябрда
October	– октябрь	in October	– октябрда
November	– ноябрь	in November	– ноябрда
December	– декабрь	in December	– декабрда

Эслаб қолинг!

Агар сана қўйиб айтилса, ойлар олдидан келадиган "in" предлогининг ўрнига "of" ишлатилади. Санани ифодалашда эса "on" қўлланилади.

Масалан :

on the first of October	– биринчи октябрда
on the second of September	– иккинчи октябрда
on the third of May	– учинчи майда
on the fifteenth of March	– ўн бешинчи мартда
on the sixteenth of March	– бир минг туққиз юз туқсон
nineteen ninety six	– олтинчи йил ўн олтинчи мартда
(on the 16th of March 1996)	

SEASONS OF A YEAR

ЙИЛ ФАСЛАРИ

Winter	– қиш	in winter	– қишда
Spring	– баҳор	in spring	– баҳорда
Summer	– ёз	in summer	– ёзда
Autumn	– куз	in autumn	– кузда

FOODS (PROVISIONS)

ОЗИҚ-ОВҚАТ МАҲСУЛОТЛАРИ

bread	– нон	a loaf of bread	– бир буханка нон
tea	– чой	a cup of tea	– бир чашка (пиёла) чой
coffee	– кофе, қаҳва	a cup of coffee	– бир пиёла қаҳва
milk	– сут	a bottle of milk	– бир шиша сут
sour milk	– қатиқ	a bottle of sour milk	– бир шиша қатиқ

cream	– қаймоқ	a jug of cream	– бир куза қаймоқ
sugar	– шакар	packet of sugar	– бир пачка шакар (a pack of sugar)
corn flakes			– бодроқ (қовурилган маккажўхори)
a packet of cornflakes			– бир халта (пакет)
(a pack of cornflakes)			қуритилган маккажўхори
peas	– нўхотлар		
a packet of peas	(a bag of peas)		– бир пакет нўхот
a packet of frozen peas			– бир пакет музлатилган нўхот
egg	– тухум	a box of eggs	– бир қути тухум
boiled egg	– қайнатилган тухум		
fried egg	– қовурилган тухум		
oil	– ёғ		
a bottle of cooking oil			– бир шиша пазандалик ёғи
jam	– мураббо		
a jar of jam	(a pot of jam)		– бир банка мураббо
margarine			– маргарин
some margarine			– бир оз маргарин
a kilo of margarine			– бир кило маргарин
a tube of margarine			– бир қути (ёки пачка) маргарин
sweets			– конфетлар, ширинликлар
butter			– сариёғ
some butter			– бир оз ёғ
a little butter			– бир озгина ёғ
salt			– туз
some salt			– бир оз туз
a kilo of salt			– бир кило туз
meat			– гўшт
mutton			– қўй гўшти
a kilo of mutton			– бир кило қўй гўшти
a kilo of meat			– бир кило гўшт
ham			– сон гўшти
a kilo of ham			– бир кило сон гўшти

two kiloес of ham — икки кило сон гўшти

fish — балиқ

fried fish — қовурилган балиқ

socoa — какао

coffee — кофе, қаҳва

sausage — колбаса

a kilo of sausage — бир кило колбаса

cheese — пишлоқ (сыр)

Энди эса "Give me _____, please" конструкцияси ёрдамида юқорида ўрганган озиқ-овқат маҳсулотларидан сизга керагини сўраб олишни машқ қилинг. Масалан :

1. Give me a kilo of mutton , please. — Илтимос, менга бир кило қўй гўшти беринг. Ёки Марҳамат қилиб менга бир кило қўй гўшти беринг.
2. Give me some butter , please. — Менга бир оз сариёғ беринг, илтимос.
3. Give me a bottle of milk. — Менга бир пиша сут беринг.
4. Give me a loaf of bread. — Менга бир буханка нон беринг.
5. Give me ten eggs. — Менга ун дона тухум беринг.

Шундай усудда юқорида ўрганилган барча озиқ-овқат маҳсулотларидан сизга беришларини сўрашни машқ қилишингиз мумкин.

COLOURS РАНГЛАР

white — оқ

black — қора

yellow — сариқ

violet — сиёҳранг, пистоқи

grey — кулранг

red — қизил

blue — кўк, ҳаворанг

green — яшил

brown — жигарранг

Рангларнинг "тўқ" ёки "оч" эканлиги ҳақида сўз юритганда инглиз тилида ранглар олдидан худди ўзбек тилидаги каби "dark" (тўқ) ва "light" (оч) сўзлари ишлатилади.

Масалан :

dark black	—	түк қора
dark blue	—	түк күйк
dark green	—	түк яшил
light blue	—	оч күйк
light green	—	оч яшил
light brown	—	оч жигаранг ва ҳ.к.

Қуйида берилган сўзларда рангларнинг улар боғланиб келаётган нарсалар билан бирга ишлатилишига эътибор беринг ва ўзингиз ҳам шунга ўхшаш сўз бирикмаларини тузинг.

white paper	—	оқ қоғоз
a white shirt	—	оқ кўйлак (эркаклар кўйлаги)
a white dress	—	оқ кўйлак (аёллар кўйлаги)
a red pencil	—	қизил қалам
a red telephone	—	қизил телефон
a black pen	—	қора ручка
a black dog	—	қора ит
the blue sky	—	ҳаворанг осмон, кўм-кўк осмон
yellow leaves	—	сарик барглар
green trees	—	яшил дарахтлар
a green flag	—	яшил байроқ
a violet hat	—	сиёхранг шляпа
a violet scarf	—	сиёхранг шарф
a brown table	—	жигаранг стол
a brown belt	—	жигаранг камар
a grey hat	—	кулранг шляпа
a grey cat	—	кулранг мушук
a dark green car	—	түк яшил автомобил
a dark red tie	—	түк қизил галстук (бўйинбоғ)
a light blue skirt	—	оч ҳаворанг юбка

Энди эса ўзингизга ёққан рангдаги нарсалардан сизга беришларини "Give me _____" нутқий намуна асосида машқ қилинг.

HUMAN BOD ИНСОН ТАНАСИ АЪЗОЛАРИ

head	—	бош	forehead	—	пешона
face	—	юз	cheek	—	яноқ
ear	—	қулоқ	eye	—	кўз
eyebrow	—	қош	eyelash	—	киприк

nose	—	бурун	mouth	—	оғиз
tooth	—	тиш	teeth	—	тишлар
lip	—	лаб	chin	—	ияк
jaw	—	жағ	hair	—	соч
moustache	—	муйлов	neck	—	буйин
beard	—	соқол	shoulder	—	елка
chest	—	күкрак/ягрин	arm	—	қул (билақдан елкагача)
wrist	—	билак	hand	—	қул (кафт ва бармоқлар биргалиқда)
thumb	—	бош бармоқ	palm	—	кафт
fingers	—	бармоқлар	fingernail(s)	—	тирноқ(лар)
little finger	—	жимжилоғ	stomach	—	қорин
fore finger	—	күрсатиш бармоғи			
mid finger	—	урта бармоқ			
ring finger	—	узук тақиладиган бармоқ (номсиз бармоқ)			
knee	—	тизза			
foot	—	оёқ			
feet	—	оёқлар			
toes	—	оёқ бармоқлари			

Топшириқ:

1) Эғалик олмашлари (my, your, his, her, its, our, their)дан фойдаланиб сүз бирикмалари тузинг. Масалан :

your hand — сизнинг қулингиз
her face — унинг юзи

2) Сифатлардан (big, little, dark, nice, beautiful ва ҳ.к.) ва ранглардан (black, red, blue, brown ва ҳ.к.) фойдаланиб инсон тана аъзоларини ифодалаган сүзлардан сүз бирикмалари тузинг.

Масалан:

little hands — кичкина қўллар
little red lips — кичкина қирмиз лаблар
long eyelashes — узун кичриклар

3) Энди эса уларни гапларда қўлашни машқ қилинг.
Масалан :

She has little red lips and dark brown eyes.
I like her long eyelashes.

III ҚИСМ

МЕТОДИК КЎРСАТМА

Азиз китобхон, инглиз тилида сўз ва сўз бирикмалари тузишни ва уларни гапда қўллашни ўрганиб олдингиз.

Энди навбатдаги вазифа инглиз тилида гапиришни, яъни суҳбатлашишни ўрганишдан иборат. Бунинг учун эса сиз ҳар бир дарсда берилган қисқа диалоглардаги нутқий намуналарни ўқиб тушунишингиз ва остига чизилган сўзлар ўрнига қуйида берилган сўзларни қўйиб машқ қилишингиз тавсия этилади.

Буни қуйидаги кетма-кетликда бажарган маъқул:

1. Диалогнинг магнит тасмасидаги ёзувини тингланг.
2. Диалогни ўқинг ва уни ўзбек тилидаги муқобили билан солиштириб мазмунини тушуниб олинг.
3. Қуйидаги сўзларни намунадаги остига чизилган сўз ўрнига қўйиб қисқа диалоглар тузинг.
4. Уларни ёзма равишда ҳам бажариб кўринг, чунки ёзув озгаки ўрганилган тил материалини мустаҳкамлайди.
5. Янги тузилган диалогларни ўқишни яхшилаб машқ қилинг, сўнг уларни магнит тасмасига ёзиб овозингизни эшитиб кўринг.

Шуни айтиш керакки, айрим намуналар диалогик бирикмалардан эмас, балки фақатгина туртки (стимул) бўлиб хизмат қилувчи гапдан иборат. Бундай ҳолларда сиз шу намуна гапдан фойдаланиб ўрин алмаштириш машқини бажариш орқали бир қанча гаплар тузишингиз мумкин. Бу эса сўз бойлигини оширишга ва берилган намунада ўз аксини тошган (ёки мужассамлашган) грамматик қурилмани ишлата билиш кўникмасини ўстиришга ёрдам беради.

Айрим ҳолларда қисқа намуна-диалоглар улардан кейин келадиган сўз ва ибораларсиз берилган. Бундай ҳолларда шу диалогларни ўқиб тушунгандан сўнг, уларга ўхшаш диалоглар тузиш тавсия этилади.

LESSON 1

1-дарс

1. Намуна-диалогларни ўқинг. Остига чизилган сўзлар ўрнига "what" ва "where" руқни остидаги сўзлардан мос келадиганини қўйиб суҳбатлашинг.

Pattern 1.

1-намуна.

- Is Miss Dildora a teacher? – Мисс Дилдора ўқитувчими?
Yes, she is. – Ҳа.
- Is she a good teacher? – У яхши ўқитувчими?
Yes, she is a very good one. – Ҳа, у жуда яхши ўқитувчи.
- Is Mr. Ahmedov a doctor? – Мистер Аҳмедов врачми?
No, he isn't. – Йўқ.
- What is he? – У ким? (Касби нима?)
He is an agronomist. – У агроном.

WHAT? – НИМА?

WHERE? – ҚАЕРДА?

a dentist	– тиш доктори	at a factory	– фабрикада
a secretary	– котиб	at a plant	– заводда
a businessman	– ишбилармон	at the hospital	– касалхонада
a manager	– менежер	at school	– мактабда
an architect	– архитектор	in the office	– офисда
an economist	– иқтисодчи	in Andijan	– Андижонда
a book-keeper	– бухгалтер	in Tashkent	– Тошкентда
a clerk	– хизматчи	in Moscow	– Москвада
a worker	– ишчи	in London	– Лондонда
a farmer	– фермер/деҳқон		
a director	– директор		

Pattern 2.

2-намуна.

- What is Ben? – Бэн ким? (Касби нима?)
– He is an economist. – У иқтисодчи.
– Where is he? – У қаерда?
– He is in the office. – У офисда.

Pattern 3.

3-намуна.

- Whom would you like to be? – Ким бўлишни истайсиз?
– I'd like to be a dentist. – Мен тиш доктори бўлишни истайман.

a millionaire	—	миллионер
a businessman	—	ишбилармон
a sportsman	—	спортчи
a strong man	—	кучли одам/бақувват одам

Pattern 4.

4-намуна.

What would you like to do? — Нима қилишни истайсиз?

I'd like to go to London. — Мен Лондонга боришни
истайман.

* * *

I'd like

to write a letter	—	хат ёзишни
to make a speech in Parliament	—	Парламентда нутқ сўзлашни
to punish my little brother	—	кичик укамни жазолашни
to go to the cinema	—	кинога боришни

LESSON 2

2-дарс

Намунадаги остига чизилган сўз ўрнига қуйида берилган сўзлардан мосини қуйиб суҳбатлашинг.

Pattern 1.

1-намуна.

I have got a <u>tape-recorder</u> .	—	Менда магнитофон бор.
Has <u>Nodir</u> got a tape-recorder too?	—	Нодирда ҳам магнитофон борми?
No, he hasn't.	—	Йўқ.
What has he got?	—	Унда нима бор?
He has got a <u>photocamera</u> .	—	Унда фотоаппарат бор.

Эслатма!

"got" сўзининг have билан биргаликда келиши инглиз тилининг Британия вариантыдаги оғзаки нутққа хос бўлиб, у кўпроқ инглиз тилининг америка вариантыда қўлланади, бунда маъно ўзгармайди.

* * *

He has got		
a bicycle	—	велосипед
a car	—	машина

a ball	—	копток
a record-player	—	магнитофон
an English book	—	инглизча китоб
an interesting book	—	қизиқарли китоб
a good pen	—	яхши ручка
a typewriter	—	печат қилиш машинкаси
a TV – set	—	телевизор
a hat	—	шляпа
a cap	—	кепка
a scull – cap	—	дўши

Pattern 2.

2-намуна

Mr. Bell / in London — Мистер Бэлл / Лондонда
 Have you got any news of — Мистер Бэлл ҳақида бирор
Mr. Bell? хабар борми?
 Yes, I have. He is in London now. — Ҳа, бор. Ҳозир у
Лондонда.

Қуйидаги сўз бирикмаларидан фойдаланиб ўқиниш диалоглар тузинг.

Betty / at the college	—	Бетти / коллежда
Mr. Ahmedov / in Tashkent	—	мистер Аҳмедов / Тошкентда
Mr. Kelly / in Andijan	—	мистер Келли / Андижонда
of your brother / in New York	—	сизнинг акангиз тўғрисида / Нью Йоркда
of your uncle / in Moscow	—	сизнинг тоғангиз тўғрисида / Москвада
Udith / at school	—	Юдит / мактабда
Bahodir / at his aunt's in Andijan now	—	Баҳодир/ҳозир Андижондаги холасиникида
your cousin / he has got a job in Tashkent	—	сизнинг жиянингиз / у Тошкентда иш топган

LESSON 3

3-дарс

1. Намунада берилган биринчи гапдаги остига чизилган сўзлар ўрнига "what" рукнида берилган сўزلардан, учинчи гапдаги остига чизилган сўзлар ўрнига эса пайтгни ифода-

ловчи "when" ружнидаги сўзлардан мосини қўйиб суҳбатлашинг.

Pattern 1.

1-намуна.

I have got an exam on Monday. — Душанба куни менинг имтиҳоним бор.

At what time is the exam? — Имтиҳон соат нечада?

At nine o'clock in the morning. — Эрталаб соат тўққизда.

WHAT ?

НИМА ?

a meeting — мажлис

a business talk — ишбилармонлар суҳбати

an appointment — учрашув, келишув

an appointment with the dean — декан билан учрашув

an appointment with Mr. Bell — мистер Бэл билан учрашув

a business talk with foreign businessmen — чет эл ишбилармонлари билан иш юзасидан суҳбат

WHEN ?

ҚАЧОН ?

at 8 o'clock on Monday — душанба куни соат 8 да

at 9 in the morning — эрталаб соат 9 да

at 12 o'clock on Wednesday — чоршанба куни соат 12 да

a quarter past three — учдан чорак дақиқа ўтганда

on Thursday — пайшанба куни

on Friday evening — жума куни кечки пайтда

on the second of October — Октябрнинг иккинчи кунида

at his office on Tuesday — сешанба куни унинг ишхонасида

2. Намунадаги остига чизилган сўзлар ўрнига «with whom?» сўроғига жавоб бўладиган сўзлардан қўйиб суҳбатлашинг.

Pattern 2.

2-намуна

WITH WHOM ?

КИМ БИЛАН ?

- With whom have you got an appointment ?
- I've got an appointment with Mr.Black ?

with my teacher	-	ўқитувчим билан
with my friend	-	ўртоғим билан
with Bobir Ahmedov	-	Бобир Аҳмедов билан
with Nasiba Umarovna	-	Насиба Умаровна билан
with Mr.Morgan	-	мистер Морган билан

LESSON 4

4-дарс

1. Намунадаги пайтни ифодаловчи «tomorrow» сўзи ўрнига «when» сўроғига жавоб берувчи сўзлардан қўйиб, учинчи репликадаги остига чизилган сўзлар ўрнига эса «why» сўроғига жавоб бўлувчи сўз бирикмаларидан қўйиб суҳбатлашинг.

Pattern 1.

1-намуна.

Have you got any free time tomorrow .?	-	Эртага бўш вақтингиз борми?
Yes, I have. Why?	-	Ҳа, бор. Нима эди?
Would you like to go to football match ?	-	Футбол ўйинига боришни истайсизми?
OK.	-	Ҳа, жуда яхши.
WHEN ?	-	ҚАЧОН ?
on Monday	-	душанба куни
on Sunday	-	якшанба куни
on Wednesday	-	чоршанба куни
the day after tomorrow	-	индинга (эртадан кейин)
this afternoon	-	бугун туш пайтида
this evening	-	шу кеча
tonight	-	кечқурун
tomorrow at 6 o'clock	-	эртага соат 6 да
on Saturday	-	шанба куни

WHY ?	— НЕГА ? НИМА УЧУН ?
to go to Karim's birthday party	— Каримнинг туғилган кунига бормоқ
to go to the cinema	— кинога бормоқ
to go to the library	— кутубхонага бормоқ
to go to the market	— бозорга бормоқ
to go to Mr.Ahmedov's office	— мистер Аҳмедовнинг ишхонасига бормоқ
to see the new film at the «Shark»	— «Шарк» кинотеатрида янги кино кўрмоқ
to Hamida's wedding party	— Ҳамиданинг тўйига
to go to the hostel	— ётоқхонага бормоқ
to see our friend	— ўртоғимизни кўрмоқ
to go to the bank	— банкка бормоқ
to go to the Central bank	— марказий банкка бормоқ
to meet the Youth delegation	— ёшлар делегациясини кутиб оломоқ
to meet the delegation of businessmen from Japan	— япониялик ишбилармонлар делегациясини кутиб оломоқ

LESSON 5

5-дарс

1. Намунадаги остига чизилган сўз бирикмаси ўрнига қуйида берилган сўзлардан қуйиб суҳбатлашинг. Жавоб репликасининг бўлишли ва бўлишсиз шаклидан фойдаланинг.

Pattern 1.

1-намуна.

Mahmud, what about a cup of tea? — Маҳмуд, бир пиёда чойга қалайсиз?

Yes, thank you. — Ҳўп, раҳмат.
(ёки No, thank you.) (Йўқ, раҳмат.)

• • • •

a glass of water — бир стакан сув
a glass of mineral water — бир стакан минерал сув

a cup of green tea	— бир пиёла кўк чой
a cup of strong tea	— бир пиёла аччиқ чой
a glass of beer	— бир стакан пиво
a cup of (coffee, cocoa) milk	— бир чашка сут (қаҳва, какао)
a game of tennis	— теннис ўйини
a box of chocolate	— бир коробка шоколад
a glass of brandy	— бир стакан бренди
a glass of cognac	— бир стакан коньяк

2. Намунани ўқинг, сўнг остига чизилган сўзлар ўрнини алмаштириб ўқшаш диалоглар тузинг.

I am thirsty. Let's have something to drink. — Чанқадим. Келинг бирор нарса ичамиз.

OK. What about a glass of mineral water ? — Жуда яхши. Бир стакан минерал сувга қалайсиз?

No, thank you. I would like to have a cup of coffee . — Йўқ, раҳмат. Мен бир пиёла қаҳва ичмоқчиман.

Say it in English : Инглизча айтинг :

1. Мен жуда чанқадим. Бир пиёла сув ичишни истардим.
2. Бир пиёла аччиқ кўк чой ичишни истайсизми?
3. Бир пиёла сут кетадими?
4. Кук чой ичасизми ёки қора чойми?
5. Бир стакан пивога қалайсиз? (... нима дейсиз?)

LESSON 6

6-дарс

1. Намунадан ва қўйида берилган сўзлардан фойдаланиб нималарни сотиб олишни истаганингизни айтинг.

Pattern 1.

1-намуна.

I'd like to buy a car . — Мен машина сотиб олишни хоҳлардим.

an English book	—	инглизча китоб
a rubab	—	рубоб
a guitar	—	гитара

a piano	— пианино
a horse	— от
a pair of skates	— коньки
a pair of skis	— чанги
an English phrase book	— инглизча иборалар китоби
a French book	— французча китоб
a typewriter	— ёзув машинкаси
a chess board	— шахмат доскаси
a ball for my little sister	— синглим учун копток
a pen for my son	— ўглим учун ручка
a bicycle	— велосипед

2. Намуна-диалогни ўқинг, қўйида берилган сўз бирикмасидан фойдаланиб ўхшаш диалоглар тузинг.

Pattern 2.

2-намуна.

What would you like to buy
Madina?

— Мадина, сиз нима сотиб
олишни хоҳлардингиз?

I'd like to buy a bicycle .

— Мен велосипед сотиб
олишни хоҳлардим.

Can you ride a bicycle ?

— Велосипед минишни
биласизми?

Yes, I can.

— Ҳа.

Would you like to teach me
to ride a bicycle?

— Менга ҳам велосипед
минишни ўргатасизми?

Yes, with pleasure.

— Бажонудил.

• • •

to play the piano	— пианино чалмоқ
to play the rubab (dutar)	— рубоб (дутор) чалмоқ
to speak French	— французча гапирмоқ
to speak English	— инглизча гапирмоқ
to play football	— футбол ўйнамоқ
to learn Uzbek	— ўзбекча ўрганмоқ
to learn Russian	— русча ўрганмоқ
to play the electric guitar	— электрик гитарани чалмоқ
to sing an English song	— инглизча ашула айтмоқ

LESSON 7

7-дарс

1. Қўйида берилган сўз бирикмалари ёрдамида намуна-диалогта ўхшаш диалоглар тузинг ва овозингизни магнит тасмасига ёзинг.

Pattern 1.

1-намуна.

I am sorry, I must go now.	– Кечирасиз, ҳозир мен кетишим керак.
Oh, really?.But you could be here some more.	– Ростданми? Бу ердан яна бир оз бўлсангиз яхши бўларди.
Thank you. But I must do my <u>homework</u> .	– Раҳмат. Мен <u>уй вазифасини бажаришим</u> керак.
I see. Give my best regards to <u>your parents</u> .	– Ҳа, тушунарли. <u>Отанингизга</u> мендан салом айтинг.
Of course I do. Good bye.	– Ҳўп, албатта айтаман. Хайр!
Good bye!	– Хайр!

go to the market	– бозорга бориш
do the housework	– уй ишларини қилиш
go to the Institute	– институтга бориш
meet my friend	– дўстимни кутиш
see Ben off	– Бенни кузатиш
to keep my appointment with Nodira	– Нодира билан учрашиш

2. Намуна-диалогни ёд олинг.

Pattern 2.

2-намуна.

Sorry, I must go now.	– Кечирасиз, ҳозир мен кетишим керак.
Can't you wait a little?	– Бир оз кутиб туролмайсизми?
Yes, I can.	– Ҳўп, майли.
Thank you.	– Раҳмат.

3. Намуна-диалогни ўқинг ва остига чизилган сўзларнинг ўрнига мос келувчи сўз бирикмасини қўйиб ўхшаш диалоглар тузинг.

Pattern 3.

3-намуна.

Must you visit your friend today?

– Ўртоғингизнинг олдига бутун боришингиз керакми?

Yes, I must.

– Ҳа.

Can't you put it off till tomorrow?

– Буни эртага қўя олмайсизми?

No, I can't. I must keep the appointment with him.

– Йўқ. Мен учрашув ҳақидаги ваъданинг устидан чиқишим керак

Can't you ring him up?

– Унга қўнғироқ қилиб қўйсангиз бўлмайдами?

No, it's too late now.

– Йўқ, ҳозир энди кеч бўлди.

LESSON 8

8-дарс

1. Остига чизилган сўз ўрнига, қуйида берилган сўзлардан фойдаланиб, Шоиранинг нима қилаётганини айтинг.

Pattern 1.

1-намуна.

What is Shoira doing?

– Шоира нима қилаяпти?

She is watching TV.

– У телевизор кўраяпти.

Is she enjoying it?

– У бундан мамнунми?

Yes, she is. She is enjoying it very much.

– Ҳа. У жуда ҳам мамнун.

...

She is

reading the text

– маттни ўқияпти

doing homework

– уй ишини қилапти

discussing this problem

– муаммони муҳокама қилапти

having a business talk

– иш юзасидан гаплашапти

learning English

– инглизча ўрганяпти

learning to dance

– ўйинга тушишни ўрганяпти

writing a letter	– хат ёзЯпти
reading a newspaper	– газета ўқияпти
playing the piano	– пианино чалЯпти
singing an English song	– инглизча ашула айтяпти

2. Намуна-диалогни ёд олинг.

Pattern 2.

- Hello Ben!
 – Hello Shoista!
 Whom are you waiting for, Ben?
 – I'm waiting for Betty.
 – Why isn't she coming?
 I am afraid, her bus is late.

2-намуна.

- Салом, Бэн!
 – Салом, Шоиста!
 Бэн, кимни кутаяпсиз?
 – Бэттини кутаяпман.
 – Нега у келмаяпти?
 – Менимча, унинг автобуси кеч қолаяпти.

* * *

- Are you waiting for Nigora?
 – No, I am not.
 Whom are you waiting for then?
 – I am not waiting for anyone.
 Then what are you doing here?
 I'm just having a little walk.
 – I see.
- Нигорани кутаяпсизми?
 – Йўқ.
 – Унда кимни кутаяпсиз?
 – Мен ҳеч кимни кутаётганим йўқ.
 – Ундай бўлса бу ерда нима қилаяпсиз?
 – Шунчаки, сайр қилаяпман.
 – Ҳа, тушунарли.

LESSON 9

9-дарс

1. Намунадаги остига чизилган сўз ўрнига қуйида берилган сўзлардан фойдаланиб кимни кутаётганингизни инглизча айтишни машқ қилинг.

Pattern 1.

- Whom are you expecting?
 – I'm expecting my friend.

1-намуна.

- Кимни кутаяпсиз?
 – Дўстимни кутаяпман.

I am expecting

my father	— менинг дадам	brother	— ака
sister	— опа	mother	— она
teacher	— ўқитувчи	uncle	— тоға
aunt	— хола	cousin	— амакивачча
niece	— жиян	Betty	— Бетти
Mr. Bell	— жаноб Бел	Mr. Salimov	— жаноб Салимов
her	— уни	tourists	— туристлар
our guests	— Бизнинг меҳмонларимиз		
the delegation from England	— Англиядан келган делегация		

2. Берилган сўзлардан ва нутқий намунадан фойдаланиб нимадан мамнун эканлигингизни айтинг.

Pattern 2.

2-намуна.

I am pleased with my new flat. — Мен янги квартирамдан мамнунман.

I am pleased with

new job	— янги иш
TV-set	— телевизор
our house	— бизнинг уй
our refrigerator	— бизнинг холодильник
my car	— менинг машина
my new jacket	— менинг янги курткам
my room	— менинг хона

3. Учинчи ва тўртинчи намуна-диалогларни ёд олинг. Сўнг ухшаш диалоглар тузиб, уларни магнит тасмасига ёзинг.

Pattern 3.

3-намуна.

Are you pleased with your new flat? — Сиз янги квартирангиздан мамнунмисиз?

Yes, I am. It is very comfortable. — Ҳа. У жуда ҳам қулай.

Pattern 4.

4-намуна.

Are you pleased with your new refrigerator? — Янги музлатгичдан (холодильник) мамнунмисиз?

No, I'm not.	–	Йўқ.
Why?	–	Нера?
It is not modern.	–	У замонавий эмас.

LESSON 10

10-дарс

1. Иккинчи гапдаги остига чизилган сўзлар ўрнига «where? сўроғига жавоб берувчи сўзларни, тўртинчи гапдаги остига чизилган сўзлар ўрнига эса «with whom?» сўроғига жавоб берувчи сўзларни қўйиб ўхшаш диалоглар тузинг.

Pattern 1.

1-намуна.

Nodira, are you free tonight?	–	Нодира, бугун кечқурун бўшмисиз?
No, I'm not. I am going to the <u>cinema</u> tonight.	–	Йўқ. Кечқурун <u>кинога</u> тушмоқчиман.
With whom?	–	Ким билан?
With <u>my parents and my little brother</u> .	–	<u>Ота-онам ва кичкина</u> укам билан.

...

WHERE ?

ҚАЕРГА ?

to <u>the</u> theatre	–	театрга
to <u>my</u> friends birthday party	–	<u>ўртоғимнинг</u> туғилган кунига
to Nodir's wedding party	–	Нодирнинг туйига
to <u>Samarkand</u>	–	Самарқандга
to <u>the</u> concert	–	концертга
to <u>the</u> party	–	кечага
to <u>Piccadely Circus</u>	–	Пикаделли циркига
to <u>the</u> British museum	–	Британия музейига

WITH WHOM ?

КИМ БИЛАН ?

with Bahodir	–	Баҳодир билан
with my sister (mother, etc)	–	опам (онам ва бошқ.) билан
with Mr. Bell	–	жаноб Белл билан
with foreign tourists	–	чет элик туристлар билан

2. Диалогни эшитинг. Сўнг ўқишни машқ қилинг. Ундан кейин эса остига чизилган сўзлар ўрнига қуйида берилган сўзлардан фойдаланиб ўхшаш диалоглар тузинг.

Hello, Anvar! Are you going to Tashkent tomorrow? — Салом, Анвар! Эртага Тошкентга кетаяпсизми?

Yes, I am. — Ҳа.

Whom are you going with? — Ким билан кетаяпсиз?

I am going with Mr. Bell. — Мистер Бел билан.

Are you taking Nodir with you? — Нодирни ҳам ўзингиз билан бирга олиб кетаяпсизми?

No, I am not. He is busy tomorrow. — Йўқ, У эртага банд.

WHERE ? — ҚАЕРГА ?

to Fergana — Фарғонага

to Samarkand — Самарқандга

to Moscow — Москвага

to Bukhara — Бухорога

to London — Лондонга

to New York — Нью-Йоркка

WHEN ? — ҚАЧОН ?

tonight — кечқурун

the day after tomorrow — индинга

the next morning — эртага эрталаб

the next week — кейинги ҳафта

tomorrow afternoon — эртага кундузи

tomorrow at 10 o'clock — эртага соат 10 да

LESSON 11

11-дарс

1. Диалогни эшитинг, сўнг ўқишни машқ қилинг. Остига чизилган сўзлар ўрнига қуйида берилган сўзлардан мосини қўйиб ўхшаш диалоглар тузинг.

Pattern 1.

1-намуна.

Bahodir, what about going to the cinema? — Баҳодир, кинога тушишга қалайсиз?

I'm sorry I can't. I'm working very hard <u>this month</u> .	– Кечирасиз, Боролмайман. Бу ойда қаттиқ ишляяпман.
What are you doing?	– Нима қилаяпсиз?
I am <u>preparing</u> for my exams.	– Имтиҳонларга тайёрланаяпман

WHEN ?	–	ҚАЧОН ?
this month	–	бу ойда
this week	–	бу ҳафтада
this year	–	бу йил
these days	–	шу кунларда

WHAT ARE YOU DOING? – НИМА ҚИЛАЯПСИЗ?

I am	Мен
learning business	– ишбилармонликни ўрганаяпман
learning foreign languages	– чет тилларини ўрганаяпман
learning English	– инглиз тилини ўрганаяпман
earning some money	– пул ишляяпман
studying the history of Uzbekistan	– Ўзбекистон тарихини ўрганаяпман
studying Japanese philosophy	– япон фалсафасини ўрганаяпман
going in for karate	– каратэга қатнашляяпман
writing a book	– китоб ёзляяпман
making a contract	– шартнома тузляяпман
discussing the terms of the contract	– шартномадаги талабларни муҳокама қилаяпман

2. Диалогни ўқинг. Сўнг остига чизилган сўзлар ўрнига қуйида берилган сўзлардан мосини қуйиб ўхшаш диалоглар тузинг.

Pattern 2.

2-намуна.

Is Nafisa learning German?	– Нафиса немисча ўрганаяптими?
No, she isn't. She is learning English.	– Йўқ. У инглиз тилини ўрганаяпти.
And what about her husband?	– Унинг турмуш ўртоғи-чи?
He is learning to operate an electronic computer.	– У компьютерда ишляяпти.

her friend	-	унинг ўртоғи
her brother	-	унинг акаси
Akmal	-	Акмал
Ted	-	Тед
Mr. Ahmedov	-	жаноб Аҳмедов
Mrs. Watson	-	Ватсон хоним
these ladies	-	бу хонимлар
these students	-	бу талабалар
these girls	-	бу қизлар

• • •

to teach foreign languages	-	чет тилларини ўргатмоқ
to perform surgical operations	-	жарроҳлик қилмоқ
to feed babies	-	гўдакларни боқмоқ
to buy and sell goods at a profit	-	фойдасига мол (товар) олиб сотмоқ

LESSON 12

12-дарс

1. Диалогни тинглагандан сўнг остига чизилган сўзлар ўрнига қуйида берилган сўз бирикмаларини қўйиб ўхшаш диалоглар тузинг.

Pattern 1.

1-намуна.

Does he like music ? — У музиқани ёқтирадими?

Yes, he does. — Ҳа.

What kind of music does he like? — У қандай куйларни ёқтиради?

He likes classic music . — У классик куйларни ёқтиради.

jazz music	-	жаз музиқаси
modern music	-	замонавий музиқа
musical films	-	музиқали фильмлар
realistic plays	-	ҳаётий пьесалар
comedies	-	комедиялар
tragedies	-	трагедиялар
entertainment	-	кўнғил очиш (ўйнаб-кулиш)

educational programmes	– ўқув программалари
the news	– янгиликлар
the weather forecast	– об-ҳаво маълумотлари
films	– фильмлар
cowboy films	– ковбойлар тўғрисида фильмлар
adventure films	– саргузаштли фильмлар
autobiographies	– автобиографиялар

3. Диалогни ўқинг. Остига чизилган сўзлар ўрнига қуйида берилган сўз бирикмаларини қўйиб, Акмал нимани ёқтиришганини суранг. Жавобнинг «ҳа» ёки «йўқ» шаклини танлаб ишлатинг.

Pattern 2.

2-намуна.

Does Akmal like to read story books ? – Акмал эртак китобларни ўқишни ёқтирадими?

No, he **doesn't**. (Yes, he does) – Йўқ. (Ҳа).

to help his friends	– дўстларига ёрдам беришни
to help his mother	– онасига ёрдам беришни
to water the flowers	– гулларга сув қўйишни
to work in the garden	– боғда ишлашни
to work in the Lab	– лабораторияда ишлашни
to look through the newspapers	– газеталарни кўриб чиқишни

3. Намуна-диалогни аввал эшитинг, сўнг ўқишни машқ қилинг. Кейин қуйида берилган сўزلардан фойдаланиб ўхшаш диалоглар тузинг.

Pattern 3.

3-намуна.

She doesn't like me. – У мени ёқтирмайди.

Why doesn't she like you? – Нега у сизни ёқтирмайди?

She doesn't approve my clothes. – Унга менинг кийимларим ёқмайди.

my political views	– сиёсий қарашларим
my habits	– одатларим/қилиқларим
my friends	– дўстларим
my character	– характерим
my behaviour	– ўзимни тута билишим

LESSON 13

13-дарс

1. Диалогни ўқишни машқ қилгандан сўнг, остига чизилган сўзлар ўрнига қуйида берилган сўзлардан қуйиб ўхшаш диалоглар тузинг.

Pattern 1.

1-намуна.

Would you like to go skating with us tomorrow?

– Биз билан эртага коньки учгани борасизми?

No, thank you. I prefer going to the pictures.

– Йўқ, раҳмат. Мен кинога тушишни маъқул кўраман.

swimming

– сузиш

sailing

– кемада сузиш

shopping

– магазинлардан бирон нарса харид қилиш

fishing

– балиқ тутиш

skiing

– чанғида учиш

riding

– сайр қилиш (бирор транспорт воситасида)

horse – riding

– отда сайр қилиш

climbing

– тоққа чиқиш

listening to music

– мусиқа эшитиш

playing chess

– шахмат ўйнаш

going to the theatre

– театрга бориш

studying English

– инглиз тилини ўрганиш

watching TV

– телевизор кўриш

working in the garden

– боғда ишлаш

watering the trees

– дарахтларга сув қуйиш

2. Берилган сўз бирикмасидан фойдаланиб, ўхшаш диалоглар тузинг ва уларни ўқишни машқ қилинг.

Pattern 2.

2-намуна.

Why were you absent at the lesson yesterday?

– Нега кеча дарсда бўл-мадингиз?

I felt bad yesterday.

– Кеча ўзимни нохуш сезгандим.

Oh, I am sorry. How are you now?

– Э, кечирасиз. Ҳозир қалайсиз?

All right, thank you.	— Раҳмат, яхши.
at the party	— кечада
at the conference	— конференцияда
at the group meeting	— гуруҳ мажлисида
at the office	— офисда / идорада
at Ben's birthday party	— Бэннинг туғилган кунда
at Mr. Bell's wedding party	— мистер Бэллинг никоҳ кечасида / тўйида
at the English lesson	— инглиз тили дарсида

3. Берилган сўзлардан фойдаланиб, бетоблигингизнинг сабабини (касаллик турини) айтинг.

Pattern 3.

3-намуна.

I'm sorry, I feel bad.	— Кечирасиз, ўзимни нохуш сезаяпман (ёки мазам йўқ).
What's the matter?	— Нима бўлди?
I've got the flu.	— Грипп бўлиб қолибман.
You must consult a doctor then.	— Ундай бўлса врачга учрашингиз керак.
have a temperature	a headache
a toothache	a sore throat
a bad cold	

LESSON 14

14-дарс

1. Диалогни эшитинг, сўнг ўқишни машқ қилинг. Қуйида берилган сўзлардан фойдаланиб, ўхшаш диалоглар тузинг ва уларни ёд олинг.

Pattern 1.

1-намуна.

Did you read this book yesterday ?	— Кеча бу китобни ўқидингизми?
Yes, I did.	— Ҳа.
Did you like it ?	— У сизга ёқдими ?
Yes, very much (ёки Not very much)	— Ҳа, жуда ҳам (ёки Унчалик эмас).

WHEN ?

ҚАЧОН ?

yesterday	— кеча
the day before	— илгариги куни
yesterday	— ҳар куни
last week	— ўтган ҳафта
last month	— ўтган ой
last year	— ўтган йили
yesterday morning (afternoon, evening)	— кеча эрталаб (кундузи, кечки пайт)
yesterday at 10 o'clock	— кеча соат 10 да

2. Намуна-диалогни ўқинг. Сўнг берилган сўз бирикмаларидан фойдаланиб "Нима қиласиз?" деган саволга инглизча жавоб беришни машқ қилинг.

Pattern 2.

2-намуна.

— What do you do?	— Нима қиласиз?
— I read the text.	— Матнни ўқийман.
I ...	
see the film	— кино кўраман
see the play	— пьеса кўраман
go to the pictures	— кинога тушаман
go to the concert	— концертга бораман
go to the football match	— футбол матчига бораман
see the football match on TV	— футбол матчини телевизор орқали кўраман
see the quiz on TV	— телевизорда баҳсни томоша қиламан
go to the party	— кечага бораман
help your friend	— дўстингизга ёрдам бераман
tell Bobir about your plan	— Бобирга режангиз ҳақида айтаман
help Rahima with her translation	— Раҳимага таржима қилишга ёрдам бераман

3. Диалогни ўқишни машқ қилгандан сўнг, берилган сўзлардан фойдаланиб, Бэннинг матнни таржима қилишга ёрдам бермаганлигининг сабабларини айтинг.

Pattern 3.

3-намуна.

Did Ben help you to translate the text? — Бэн сизга матнни таржима қилишда ёрдам бердими?

No, he didn't.	– Йўқ.
Why, didn't he?	– Нега ёрдам бермади?
He <u>was too busy</u> .	– У <u>жуда ҳам банд эди</u> .
He	У
was not free	– бўш эмас эди
had to go to the institute	– институтга боришга тўғри келди
didn't like to do it	– уни бажаришни истамади
couldn't because he was too busy	– беролмади, чунки жуда ҳам банд эди
because he had to go to the library	– чунки унинг кутубхонага боришига тўғри келарди
because he didn't want to	– чунки у буни хоҳламади

LESSON 15

15-дарс

Намунада берилган суроқ гапларга ўхшаш гаплар тузинг, сўнг уларга қуйида берилган иборалардан мосини танлаб жавоб бериб сузлашишни машқ қилинг.

Pattern 1.

1-намуна.

1. May I <u>ask you a question</u> ?	– Сиздан савол сўрасам майлими?
ёки Сизга савол берсам майлими?
2. <u>Could I open the door</u> ?	– Эшикни очиб қўйсам майлими?
3. Is it all right if I <u>bring your book tomorrow</u> ?	– Китобингизни эртага олиб келсам бўлаверадими?

Possible answers:

Yes, of course. (Yes, certainly)	– Ҳа, албатта.
All right.	– Майли.
No, I am sorry, you can not.	– Йўқ, кечирасиз, мумкин эмас.

Yes, that's quite all right. – Ҳа, майли, бўлаверади.
 No, it isn't all right. – Йўқ, бўлмайди.

...

May I
 (Could I)
 (Is it all right if I)

switch off the light	– чироқни учирсам
switch on the light	– чироқни ёқсам
use your phone	– сизнинг телефонингизни ишлатсам
take your book home	– сизнинг китобингизни уйга олиб кетсам
bring my little brother to the party	– укамни кечага олиб келсам
come a bit early	– сал эртaroқ келсам
speak to Mr.Bell	– жанoб Белл билан гаплашсам
see Mr.Ahmedov today	– жанoб Аҳмедoвни бугун кўриб қўйсам
smoke here	– шу ерда чексам
sit at the table	– столга ўтирсам
do this translation tomorrow	– Бу таржимани эртага қилсам
take your taperecorder	– магнитафонингизни олсам
borrow your umbrella	– зонтигингизни олиб турсам
have another cup of coffee	– яна бир чашка кофе ичсам
use your car for a day	– сизнинг машинангиздан бир кун фойдалансам

LESSON 16

16-дарс

1. Диалогдаги остига чизилган сўзлар ўрнига қуйида берилган кечирим сўраш ва унга жавоб беришда ишлатиладиган ибораларни қўллаб қисқа диалоглар тузинг ва ёд олинг.

Pattern 1.

1-намуна.

I am sorry, I'm late. I had to wait for a bus. – Кечирасиз, кеч қолдим. Автобус кутишга туғри келди.

That's all right. You can join us. – Ҳечқиси йўқ. Биз билан бирга бўлишингиз мумкин.

I am sorry
Excuse me
I am terribly sorry

If you don't mind
never mind
that's all right
don't worry

I couldn't translate the text

I've broken your pen
I've spilt ink on your book

I kept you waiting
My brother has broken
your vase

I left the door open
I can't help you. I'm very
busy now.

I left you alone.

- * * *
- кечирасиз, узр
 - кечирасиз, узр
 - жуда ҳижолатдаман; афсус;
жуда афсусдаман
 - агар қарши бўлмасангиз
 - ҳечқиси йўқ; ҳижолат бўлманг
 - ҳечқиси йўқ; яхши
 - хавотирланманг,
ташвишланманг
 - бу матни таржима
қила олмадим
 - ручкангизни синдириб қўйдим
 - китобингизга сиёҳ тукиб
юбордим
 - сизни куттириб қўйдим
 - укам вазангизни синдириб
қўйди
 - эшикни очиқ қолдирибман
 - мен сизга ёрдам бера олмай-
ман. Мен ҳозир жуда бандман.
 - мен сизни ёлғиз ташлаб
кетдим.

Translate into English :

- Кечирасиз, мен сизни куттириб қўйдим.
- Ҳечқиси йўқ.
- Кечирингизни ўтиниб сўрайман, сизнинг гулли
вазангизни синдириб қўйдим.
- Майли, ташвишланманг.
- Кечирасиз, бу менинг жойим.
- Сизларга ҳалақит берганим учун узр.
- Кечирасиз, суҳбатингизни бўлдим...
- Кечирасиз, сизни ташвишга қўйдим.
- Агар қарши бўлмасангиз, луғатингиздан фойдаланиб тур-
сам.
- Мени кечиринг, эшикнинг дастасини синдириб қўйдим.
- Телефонингиздан фойдалансам майлими?
- Вой, кечиринг чашкангизни (пиёлангизни) синдириб
қўйдим.
- Кечирим сўраган билан ўрнига келмайди.
(Being sorry won't help).

IV ҚИСМ

МЕТОДИК КЎРСАТМА

Мана энди, ҳур матли китобхон, сиз қўлланманинг туртинчи қисмини ўрганишни бошляяпсиз. Хўш, ундан қандай фойдаланганда сиз инглиз тилида гапиришни тезроқ ва мукамалроқ ўрганиб олишингиз мумкин?

Буни билишни истасангиз қуйидаги кўрсатмага амал қилишингиз керак. Шундай қилганингизда сиз берилган мавзулар ҳақида инглиз тилида бемалол суҳбатлаша оладиган бўласиз.

1. Маълум бир мавзуга оид сеансни тинглаганда унинг ёзувдаги ифодасини ҳам кузатиб боринг ва ўзбек тилида берилган сўз ва ибораларни уларнинг инглизча муқобили билан солиштиринг ва пауза вақтида инглиз тилидаги гапларни суҳандонни овозига тақлид қилиб қайтаринг. Бу сизга тегишли гапни тўғри талаффуз қилиш кўникмасини тезроқ шакллантиришга ёрдам беради.

2. Ушбу сеансдаги гапларни иккинчи марта тинглаганда ҳам айнан шу кўрсатмага амал қилинади.

3. Учинчи бор тинглаганда эса, инглизча матнга қарамасдан, ўзбек тилида эшитилган гапдан кейин келадиган пауза вақтида унинг таржимасини ўзингиз айтиб кўринг. Паузадан кейин эшитадиган шу гапнинг муқобили сизга айтган гапингизнинг тўғри ёки нотўғрилигини текшириб кўришингизга ёрдам беради. Агар хато қилиб қўйсангиз ёки бирор сўз ва иборани тушириб қолдирсангиз, ҳечқиси йўқ, ташвишланманг, чунки магнит тасмасига ёзилган матн қўлингизда. Сиз уни яхши ўрганиб олгунингизча қайта-қайта эшитишингиз, пауза вақтида эса ўзингиз таржима қилишга ҳаракат қилишингиз мумкин.

4. Сеансни 3 марта эшитгандан сўнг ўзбек тилидаги гапларни ўқингда, уларни ёзма равишда инглиз тилига таржима қилишга ҳаракат қилинг.

Агар бунда ҳам хатога йўл қўйсангиз ёки бирорта сўзни тушириб қолдирсангиз матнни қайта эшитинг ва берилган гапни инглиз ва ўзбек тилидаги муқобиллари билан солиштириб қилган хатоингизнинг сабабини аниқлашга ҳаракат қилинг. Сўнг яна сеансни бошидан таржима қилинг.

Маълумки, тил ўрганиш машаққатли иш бўлиб, у сабр-тоқат, чидам ва астойдил меҳнат қилишни талаб қилади. Берилган тил материални қайта-қайта тинглашдан ва таржима қилишдан, нутқий намуналар ёрдамида машқ қилишдан чўчиманг. Сизга ушбу заҳматли ишда сабр-тоқат, чидам талаб қоламиз.

Омад сизга ёр бўлсин, ҳурматли китобхон!

1-СЕАНС

М А В З У : ТАНИШУВ. — GETTIN ACQUANTED.

1. Ассалому алайкум! (эрталаб) — Good morning!
2. Ассалому алайкум! (кундузи, туш пайтидан кейин) — Good afternoon!
3. Ассалому алайкум! (кечқурун) — Good evening!
4. Хайрли тун (тунда) — Good night.
5. Салом! — Hello!

6. Ассалому алайкум! (биринчи бор кўришганда ёки танишиш пайтида) — How do you do! (алик олувчи ҳам шу иборани қайтаради).
7. Рухсат этинг, ўзимни таништирай. — Let me introduce myself.
8. Меннинг исми Дилшод. — My name is Dilshod.
9. Меннинг фамилиям Аҳмедов. — My surname is Ahmedov.
10. Сизнинг исмингиз нима? — What is your name?

11. Фамилиянгиз нима? — What is your surname?
12. Фамилиям Ҳамидов. — My surname is Hamidov.
13. Рухсат этинг, сизни ўртоғим билан таништирай. — Let me introduce you to my friend.

14. Рухсат этинг, сизни мистер Ботиров билан таништирай. — Let me introduce you to Mr. Botirov.
15. Танишинг, бу менинг дўстим, Шерзод. — Meet my friend, Sherzod.
- ***
16. Танишинг, бу бизнинг менежеримиз мистер Абдуллаев. — Meet our manager, Mr. Abdullayev.
17. Салом жаноб Абдуллаев, сиз билан танишганимдан хурсандман. — How do you do, Mr. Abdullayev! I am glad to meet you.
18. Салом жаноб Бредли, мен ҳам сиз билан танишганимдан хурсандман. — How do you do, Mr. Breadly. I am glad to meet you too.
19. Жаноб Бредли Англиядан. — Mr. Breadly is from England.
20. У компания менежери. — He is a company manager.
- ***
21. Бу мистер Блейк, Лондон университетидан. — This is Mr. Blake, from the London University.
22. Сиз билан танишганимдан хурсандман, мистер Блейк. — I am glad to meet you Mr. Blake.
23. Сизга шахримиз ёқдимиди? — Did you like our town?
24. Ҳа, жуда ҳам. Шаҳрингиз чиройли, одамлари эса меҳмондўст экан. — Yes, very much. Your town is beautiful and the people are hospitable.
25. Андижонга биринчи келишингизми? — Is it your first visit to Andijan?
- Ҳа. — Yes, it is.
- ***
26. Айтишларича, сиз Ўзбекистондан экансиз, шундайми? — They say, you are from Uzbekistan, aren't you?

27. Ҳа, мен Ўзбекистонданман. — Yes, I'm from Uzbekistan.
28. Сиз Тошкентданмисиз? — Are you from Tashkent?
29. Йўқ. Мен Андижонданман. — No. I'm from Andijan.
30. У катта шаҳарми? — Is it a big town?
Ҳа, у Андижон вилоятининг маркази. — Yes, it is the centre of Andijan region.

...

31. Сиз британияликмисиз? — Are you from Britain?
32. Йўқ, мен америкаликман, Нью-Йорк шаҳридан. — No, I'm an American from New York.
33. Сиз қаердансиз? — Where are you from?
34. Мен Францияданман. — I am from France.
35. Сиз французмисиз? — Are you French?
Йўқ, канадаликман, лекин Францияда яшайман. — No, I'm Canadian, but I live in France.

...

36. Ҳозир қаерда турибсиз? — Where are you staying?
37. «Олтин водий» меҳмонхонасида. — In the Hotel «Oltin Vodiy».
38. Сизга бу ер ёқадими? — Are you enjoying your stay here?
39. Ҳа, менга жуда ёқади. — Yes, I like it very much.
40. Сиз турмуш қурганмисиз? — Are you married?
Ҳа. (Сиз уйланганмисиз) — Yes, I am. (иккала жинсга ҳам бир хил ишлатилаверади).

...

41. Ҳа. Менинг икки ўғлим ва бир қизим бор. — Yes, I have. I have two sons and a daughter.
42. Хотинингизнинг касби нима? — What is your wife?

43. У врач. У ҳам мен билан бирга келган. — She is a doctor. And she has come with me too.
44. Сизни меҳмондорчиликка таклиф этишга рухсат беринг. — May I invite you to visit us?
45. Раҳмат, миннатдорман. — OK. Thank you, I'm pleased.
- ***
46. Саломатмисиз мистер Блейк, сизни кўрганимдан хурсандман.. — Hello, Mr.Blake, I'm glad to see you
47. Мен ҳам сизни кўрганимдан хурсандман. — I am glad to see you too.
48. Яхши дам олдингизми? Ҳа, раҳмат. — Did you have a good rest? Yes, thank you.
49. Мистер Блейк, мен сизга бугун шаҳримизни кўрсатмоқчиман. — Mr. Blake, I'd like to show you our town.
50. У.., раҳмат, жуда мамнунман. — Oh, thank you, I'm pleased very much.

2-СЕАНС

M A B 3 Y : IN TOWN — ШАҲАРДА

1. a town — шаҳар
This is our town . — Бу бизнинг шаҳар .
2. a city — катта шаҳар
Tashkent is a big city. — Тошкент – катта шаҳар .
3. Samarkand is also a city. — Самарқанд ҳам катта шаҳар.
4. a street — кўча
5. You can see many buses and cars in the street. — Сиз кўчада кўплаб автобус ва енгил машиналарни кўришингиз мумкин.

- ***
6. **centre**
The park is in the **centre** of the city. — марказ
— Парк шаҳар марказида.
7. Does this bus go to the **centre** of the city? — Бу автобус шаҳар марказига борадими?
8. **Yes**, it does. — Ҳа.
9. Where is the **Hotel**? — Меҳмонхона қаерда?
10. It is in the **centre** of the city. — У шаҳар марказида.

- ***
11. **Sorry**, where is the **crossing**? — Кечирасиз, ўтиш жойи қаерда?
12. It's over there. Go down **the street**. — У ҳов ана бу ерда. Кўча бўйлаб пастга юринг.
13. Where is the bus—**stop**? — Автобус бекати қаерда?
14. It's on the **opposite side** of the street. — У кўчанинг нариги томонида.
15. **How** can I get there? — У ерга қандай ўтсам бўлади?
— Ана бу ерда ўтиш жойи бор.
- ***

16. **Watch out** for cars. — Автомобилдан эҳтиёт бўлинг.
17. **Attention**, attention. — Диққат, диққат.
18. **Go**.
There is a **green light**. You may go. — Юринг
— Яшил чироқ ёнди.
Юришингиз мумкин.
19. **stop**
Stop! Don't go! There **is** a red light. — тўхтанг
— Тўхтанг! Юрманг! Қизил чироқ ёниб турибди.
20. **Please**, you can pass now. — Марҳамат, энди ўтишингиз мумкин.
- ***

21. **minibus**
Where can I take a **minibus**? — йўналишдаги такси
— Қаердан йўналишдаги таксига ўтурса бўлади?

22. There is a taxi – stop over there. – Ҳов, ана бу ерда такси тўхташ жойи бор.
23. Go straight ahead. – Тўғри олдинга юринг (кўча буйлаб тўғри олд томонга юринг).
24. Is the bus – stop there too? – Автобус бекати ҳам ўша ердами?
25. Yes, it's near there. – Ҳа, ўша ерга яқин.
- ***
26. Is a tram stop far from here? – Трамвай бекати бу ердан узоқдами?
27. No, it isn't. Go ahead and then turn to the right. – Йўқ, узоқ эмас. Тўғри юринг, кейин уннга бурилинг.
28. Excuse me, I am a foreigner. – Кечирасиз, мен чет эликман.
29. I have lost my way. – Мен йўлдан адашиб қолдим.
30. I can't find «Amur Temur» street. – Мен «Амур Темур» кўчасини топа олмаяпман.
- ***
31. There is a trolleybus stop just around the corner. – Шундоққина бурилишда троллейбус бекати бор.
32. You can take any trolleybus in this direction. – Сиз шу йўналишдаги ҳар қандай троллейбусга чиқишингиз мумкин.
33. Look out! There is red light. – Эҳтиёт бўлинг, қизил чироқ ёниб турибди.
34. Sorry, where is pedestrian crossing? – Кечирасиз, йўловчилар ўтиш йўлкаси қаерда?
35. Go back. It is near that telephone booth. – Орқага қайтинг. У ана бу телефон автомат ёнида.
- ***
36. Is an underground crossing near here? – Шу яқин атрофда ер ости ўтиш жойи борми?
37. Yes. It's not far from the traffic light. – Ҳа. У светофорга яқин жойда.

38. Please, tell me how to get to the Post Office. — Илтимос, менга почтага (алоқа бўлимига) борадиган йўлни айтиб беринг.
39. Take this bus and get off at the next stop. — Мана бу автобустга ўтиринг-да, кейинги бекатда тушинг.
40. The building opposite you is the Post Office. — Қаршингиздаги бино алоқа бўлими бўлади.
-
41. Please, tell me how to get to the market — Илтимос, менга бозорга қандай бориш йўлини айтиб беринг.
42. Is this the right way to the Central Park? — Бу марказий паркка борадиган тўғри йўлми?
43. Yes, it is. It is not far from here. — Ҳа, у бу ердан унчалик узоқ эмас.
44. In what direction must I go now? — Ҳозир қайси томонга юрайин?
45. Come on, I'll show you the way. — Юринг, мен сизга йўлни кўрсатиб қўяман.
-
46. Is the supermarket far from here? — Савдо маркази бу ердан узоқми?
47. No, it is not. It is near here. — Йўқ, узоқ эмас. У бу ерга яқин.
48. Can I go there on foot? — У ерга пиёда борсам бўладими?
49. Yes, you can. — Ҳа, борсангиз бўлади.
50. This is the shortest way to the market. — Бозорга борадиган энг қисқа йўл шу.

3-СЕАНС

М А В З У : IN TOWN – ШАҲАРДА

1. Бу автобус шаҳар марказига борадими? — Does this bus go to the centre of the town?
2. Йўқ. Сиз икки бекатдан сўнг бошқа автобустга ўтиришингизга тўғри келади. — No. You will have to change after two stops.

3. Қайси автобустга ўтиришим керак ? — What bus must I take?
4. Сиз 3, 1-автобусларга ёки 2-троллейбустга ўтиришингиз керак. — You have to take buses № 1 and № 3 or trolleybus № 2.
5. Мен борадиган жой ҳам ўша томонда. — The place where I have to go is also in that direction.
-
6. Менга қаерда бошқа автобустга ўтиришимни айтиб қўйинг, илтимос. — Tell me where I have to change, please.
7. Хўп, яхши, айтиб қўяман. — OK. I'll tell you.
8. Илтимос, менга қаерда тушиб қолишимни эслатиб қўйинг. — Please, let me know where to get off.
9. Сиз кейинги бекатда тушиб қоласизми? — Are you getting off at the next stop?
10. Йўқ. Мен яна икки бекатдан сўнг тушаман. — No, I'll get off after two stops.
-
11. Мен аэропортга бормоқчиман. — I want to go to the airport.
12. Ҳозир тўғри кетаятманми? — Am I going in the right direction now?
13. Ҳа. Сиз тўғри кетаяпсиз (яъни сиз тўғри йўлдан кетаяпсиз). — Yes. You are going in the right direction.
14. Мен қайси бекатда тушишим керак? — At what stop must I get off?
15. Сиз тушадиган бекат, мана шу. — This is your stop.
-
16. Кечирасиз, бу шаҳар марказига борадиган тўғри йўлми? — I'm sorry, is this the right way to the centre of the city?
17. Йўқ. Сиз 3-автобустга ўтиришингиз керак. — No. You have to take bus № 3.

18. Қайси томонга қараб юришим керак? — In what direction must I go?
19. Ана бу жойда ер ости ўтиш йўлкаси бор. — There is an underground crossing.
20. Кўчанинг у томонига ўтинг-да, бекатда автобусни кутинг. — Go to the opposite side and wait for a bus at the bus stop.
- * * *
21. Илтимос, тўхтанг. Мен шу ерда тушаман. — Please, stop. I'll get off here.
22. Автобус бекатига яқин жойда тўхтаб қўйинг, илтимос. — Please, stop near the bus stop.
23. Шу ердан таксига ўтирсам бўладими? — Can I take a taxi here?
24. Ҳа, албатта. Ҳозир автобус бекати олдида тўхтаб қўяман. — Yes, of course. Now I'll stop near the bus stop.
25. Раҳмат, хайр, саломат бўлинг! — Thank you, good bye!
- * * *
26. Такси тўхташ жойи — a taxi stop
27. Кечирасиз, қаерда таксига ўтирсам бўлади? — Excuse me, where can I take a taxi?
28. Тўғри юринг-да, кейин ўнга бурилинг. — Go ahead and then turn right.
29. Бурилишда такси тўхташ жойи бор. — There is a taxi rank around the corner.
30. У Бу ердан унча узоқ эмас. — It's not far from here.
- * * *
31. У ерга пиёда боришингиз мумкин. — You can walk there.
32. Бу такси бўшми? — Is this taxi free?
33. Ҳа, бўш. Хўш, хизмат? — Yes, it is. What can I do for you?
34. Илтимос, мени мана бу манзилга олиб бориб қўйинг. — Please, take me to this address.
35. Марҳамат, ўтиринг. — Get in please.

- * * *
36. Агар мумкин бўлса тезроқ юрсангиз, мен кеч қолашман.	– Please, drive faster if you can, I am late.
37. Аэропорт бу ердан узоқми?	– Is the airport far from here?
38. Йўқ. У бу ердан 15 минутлик йўл.	– No. It takes 15 minutes from here.
39. Қанча тўлашим керак?	– How much must I pay?
40. Сиз бир доллар ва эллик сент тўлашингиз керак.	– You owe one dollar and fifty cents.
41. Мана, марҳамат, икки доллар.	– Here you are, two dollars.
42. Тўхтаб туринг, мана қайтимини олинг.	– Just wait a little, here is the change.
43. Чой пулига олиб қола қолинг.	– Oh, keep it as a tip.
44. Раҳмат.	– Thank you.
45. Арзимайди.	– Not at all.

- * * *
46. Кечирасиз, бу яқин агрофда ресторан борми?	– Sorry, is there a restaurant around here?
47. Ҳа. «Асториа» ресторани бу ердан унча узоқ эмас.	– Yes. The restaurant "Astoria" is not far from here.
48. У ерга пиёда борсам бўладими?	– Can I walk there?
49. Ҳа, тўғрига юрингда, ана бу бино бурчагидан ўннга бурилинг.	– Yes. Go straight and turn right around the corner.
50. Раҳмат.	– Thank you.

4-СЕАНС

М А В З У : AT THE HOTEL – МЕҲМОНХОНАДА

1. Кечирасиз, менга шу яқинроқ жойдаги меҳмонхонани айтиб беролмайсизми?	– Excuse me, can you give me the address of the nearest hotel?

2. Сиз қайси меҳмонхонада тўхтамоқчисиз? — At what hotel are you going to stay?
3. Илтимос, мени «АНДИЖОН» меҳмонхонасига олиб боринг. — Please, take me to the Hotel «ANDIJON».
4. Менга шаҳар марказига яқинроқ жойдаги меҳмонхона керак — I want the hotel not far from the centre of the city.
5. Мен шаҳарнинг эски қисмидаги меҳмонхонада тўхтамоқчиман. — I want to stay at the hotel in the old part of the city.
6. «Олтин водий» меҳмонхонаси қаерда? — Where is the Hotel «Oltin Vodiy»?
7. У шаҳарнинг янги қисмида жойлашган. — It is situated in the new part of the city.
8. Ўйингоҳга (стадион) яқин жойда. — It is near the stadium.
9. Почта билан телеграф бу ердан узоқми? — Is the post office and telegraph far from here?
10. Йўқ. У стадионга яқин жойда — No. It is near the stadium.
- ...
11. Навбатчи администратор — manager on duty
12. Навбатчи администраторни кўрмоқчиман. — I want to see the manager on duty.
13. Навбатчи администратор қани? — Where is the manager on duty?
14. Меҳмонхона қаватларидаги навбатчи — администратор — a floor — manager on duty at the hotel
15. Калит шу қаватнинг навбатчи администраторида. — The key is at the manager administrator of this floor.
- ...
16. Хизмат кўрсатиш бюроси — service bureau
17. Хизмат кўрсатиш бюроси қаерда? — Where is the service bureau?

18. У биринчи қаватда — It is on the ground floor.
19. Юқларни сақлаш хонаси — left luggage office
20. Кечирасиз, юқларни сақлаш хонаси қаерда? — Excuse me, where is the left luggage office?
- * * *
21. Буюртма бермоқ — to have a reservation
22. Мен келаси чоршанба кунига буюртма бермоқчиман. — I want to have a reservation for next Wednesday.
23. Яхши. Қайси меҳмонхона сизга маъқул? — Good. What hotel do you prefer?
24. Мен шаҳар марказидаги меҳмонхонани маъқул кўраман. — I prefer a hotel in the centre of the city.
25. Яхши. Мен сизга «АНДИ-ЖОН» меҳмонхонасидан жой банд қилиб қўяман. — All right. I'll reserve a room at the Hotel «ANDIJON».
26. Сизларда буш хона борми? — Have you any accommodation?
27. Мен бир хона учун буюртма берган эдим. — I have reserved a room.
28. Мен телефон орқали буюртма берган эдим. — I have reserved a room by phone.
29. Мен телеграмма орқали буюртма берган эдим. — I have reserved a room by telegram.
30. Менга бир хонага буюртма берилганди. — A room has been reserved for me.
- * * *
31. Менинг хонам нечанчи қаватда? — On what floor is my room?
32. Ҳозир бир оз кутиб туринг. — Wait a little, please.
33. Сизнинг хонангиз учинчи қаватда. — Your room is on the second floor.
34. Маълумотлар хонаси қаерда? — Where is the information desk?
35. У паспорт бўлими ёнида — It is next to the registration desk.

-
36. Сизга қанақа хона керак? – What room do you want to have?
37. Менга бир кишилик хона керак. – I want a single room.
38. Менга икки кишилик хона керак. – I want a room for two.
39. Менга алоҳида ваннаси бор хона керак. – I want a room with a private bath.
40. Паспортигингни беринг. – Give me your passport, please.
-
41. Хонада душ борми? – Has the room got a shower?
42. Хонада телефон борми? – Has the room got a telephone?
43. Хонада радио ва телевизор борми? – Has the room got a radio and TV?
44. Хонада музлатгич (холодильник) борми? – Has the room got refrigerator?
45. Бу хона қайси қаватда? – On what floor is this room?
-
46. Бу хонанинг нархи қанча? – How much does this room cost?
47. Нонушта ҳам шу хонанинг нархига қўшиладими? – Does the price of this room include breakfast?
48. Бу хонани кўрсам бўладими? – May I see this room?
49. Бу хонага қараганда арзонроқ хона борми? – Do you have a room cheaper than this room?
50. Мен бир ҳафтага шу хонани оламан. – I'll take this room for a week.

5 - С Е А Н С

М А В З У : TRAVELING – САЁҲАТ

1. Мен самолётда саёҳат қилишни – I like to travel
ёқтираман. by plane.

2. Келинг, Тошкентга самолётда борамиз. — Let's go to Tashkent by plane.
3. Кечирасиз, Самарқандга самолёт соат нечада учади? — Excuse me, when does the plane for Samarkand take off?
4. Эрталаб соат еттидан ўттиз минуг ўтганда. — At seven thirty in the morning.
5. Самарқандга самолёт ўз вақтида учадими? — Does the plane for Samarkand leave in time?
- ...
6. Бугун об-ҳаво учиш учун қулайми? — Is the weather good for flying today?
7. Ҳа. Хавотир олманг, бугун об-ҳаво яхши. — Yes, it is. Don't worry, the weather is fine today.
8. Кечирасиз, Лондонга самолёт қайси кунлари учади? — I'm sorry, on what days do planes leave for London?
9. Ҳафтада бир марта, душанба кунлари. — Once a week, on Mondays.
10. Москвага-чи? — And what about Moscow?
- ...
11. Москвага ҳафтада уч марта. Душанба, чоршанба ва жума кунлари учади. — The planes leave for Moscow three times in a week. On Monday, Wednesday and Friday.
12. Токиога самолёт якшанба куни учадими? — Does the plane for Tokyo leave on Sunday?
13. Йўқ. У шанба куни эрталаб соат еттида учади. — No, it doesn't. It leaves on Saturday at 7 in the morning.
14. Тошкентга кейинги самолёт қачон учади? — When does the next plane leave for Tashkent?
15. У 10.30 да учади. — It leaves at 10.30.

- ***
16. Самолёт Лондонга қачон етиб боради? — When does the plane arrive in London?
17. Кечки пайт соат 8.00 да. — At 8.00 in the evening.
18. Лондонга учадиган самолёт йўлда тўхтайдими? — Does the plane for London stop on the way?
19. Ҳа. У Петербургда тўхтаб ўтади. — Yes. It stops in Petersburg.
20. Юқларни (багажни) қачон рўхатдан ўтказишим керак? — What time should I check in?

- ***
21. Сизнинг рейсингизни рақами неччи? — What is the number of your flight?
22. Кечирасиз, мен рейсимни ўзгартирмоқчи эдим. — I'm sorry, I'd like to change my flight.
23. Мен учидан воз кечмоқчиман (ёки мен билетимни топширмоқчиман). — I'd like to cancel my flight.
24. Мен Лондон рейсига олдиндан буюртма бермоқчиман. — I'd like to make a reservation for the flight to London in advance.
25. Аэропортга бир соат олдин келишни унутманг. — Don't forget to come to the airport an hour in advance.

- ***
26. Самолётга чиқишга рухсат берувчи талонни қаердан оламан? — Where can I take a boarding pass?
27. Сизнинг рейсингиз кечикяпти (сизнинг рейсингиз кеч қолаяпти). — There is a delay of your flight.
28. Москва рейси икки соатга кечикяпти. — The flight to Moscow has a delay of two hours.

29. Мен Лондонга учадиган рейс ҳақида бир оз ахборот олмоқчи эдим. – I'd like to get some information about the flight to London.
30. Лондонга учадиган рейс бир оз кечикиб учади. – The flight to London leaves with a delay.
- ***
31. Биз Тошкентга кечикиб борамизми? – Do we arrive in Tashkent with a delay.
32. Йўқ, Ўз вақтида кечикмасдан борамиз. – No, we arrive in Tashkent on time, without a delay.
33. Кечирасиз, йўловчиларни кузатиш хонаси қаерда? – Sorry, where is the departure lounge?
34. Тўғри юриб, чапга бурилинг. – Go ahead and turn to the left.
35. Ана бу ерда ахборотлар столи бор. – There is an information desk over there.

- ***
36. Хўш, хизмат. – What can I do for you?
37. Мен келаси ҳафта Лондонга учмоқчи эдим. – I want to fly to London next week.
38. Мен боришга ва қайтишга билет буюртма қилмоқчиман. – I want to make a reservation for a round trip ticket.
39. Қайси кунга бўлишини истайсиз? – What day do you want on?
40. 10 ноябрга. – On the 10 th of November.

- ***
41. Лондонга учадиган икки рейс бор. – There are two flights to London.
42. Эрталаб соат 7.00 да ва кечки пайт соат 10.00 да. – At 7 a.m. and at 10 p.m.
43. Қайси бирини хоҳлайсиз? – Which of them do you want?

44. Менга кечқурунги рейс маъқул. — I'd like to have a ticket for the evening flight.
45. Мен Лондонга эрталаб боришни хоҳлайман. — I'd like to arrive in London in the morning.
- ***
46. Сиз биринчи класс салоида учишни хоҳлайсизми ёки туристик салондами? — Do you want to travel first class or economy?
47. Биринчи класс салоида учиш қанча туради? — How much is first class ?
48. 500 доллар. — 500 dollars.
49. Туристик салондачи? — And what about economy?
50. Туристик салон 450 доллар. — 450 dollars.
- ***
51. Менга туристик салон маъқул. — I prefer economy.
52. Айтинг-чи, учиш қанча вақтни олади? (яъни учиш вақти қанча) — Tell me, please, how much time does the flight take?
53. Тўққиз соат. — 9 (nine) hours.
54. Учиш пайтида овқат бериладими? — Are meals served on the flight?
55. Ҳа, албатта. — Yes, of course.

НОТУҒРИ ТУСЛАНУВЧИ ФЕЪЛЛАР ЖАДВАЛИ

I шақл	II шақл	III шақл
Биринчи гуруҳ (негизидаги унли товуш ўзгаради)		
1. arise [əraɪz] кутарилмоқ	arose [ərouz]	arisen [ərisn]
2. bear [bɛə] тутмоқ	bore [bɔ:]	born [bɔ: n]
3. become [bɪkʌm] бўлиб қолмоқ, айланмоқ	became [bi'keɪm]	become [bɪkʌm]
4. begin [bɪgɪn] бошланмоқ, бошламоқ	began [bi'gæn]	begun [bɪgʌn]
5. bind [baɪnd] боғламоқ	bound [baʊnd]	bound [baʊnd]
6. bite [baɪt] тишламоқ	bit [bit]	bit [bit]
7. bleed [bli:d] қўп қон оқмоқ	bled [bled]	bled [bled]
8. blow [blou] эсмоқ (шамол); пуфламоқ	blew [blu:]	blown [bloun]
9. break [breɪk] син (дир) моқ	broke [brɔuk]	broken [brɔukn]
10. breed [bri:d] тарбияламоқ	bred [bred]	bred [bred]
11. bring [brɪŋ] олиб келмоқ	brought [brɔ:t]	brought [brɔ:t]
12. buy [baɪ] сотиб олмоқ	bought [bɔ:t]	bought [bɔ:t]
13. catch [kætʃ] ушламоқ, тутмоқ	caught [kɔ:t]	caught [kɔ: t]
14. choose [tʃu:z] танламоқ	chose [tʃɔuz]	chosen [tʃɔuzn]
15. come [kʌm] келмоқ	came [keɪm]	come [kʌm]
16. dig [dɪg] кавламоқ	dug [dʌg]	dug [dʌg]
17. do [du:] қилмоқ, бажармоқ	did [dɪd]	done [dʌn]
18. draw [drɔ:] судрамоқ; расм солмоқ	drew [dru:]	drawn [drɔ:n]
19. dream [dri:m] хаёл қилмоқ, тушда кўрмоқ	dreamt [dremt]	dreamt [dremt]
20. drink [drɪŋk] ичмоқ	drank [drʌŋk]	drunk [drʌŋk]
21. drive [draɪv] юргизмоқ, ҳайдамоқ	drove [drouv]	driven [drɪvn]
22. eat [i:t] емоқ	ate [et]	eaten [i:tn]
23. fall [fɔ:l] йиқилмоқ, тушмоқ	fell [fel]	fallen [fɔ:ln]
24. feed [fi: d] боқмоқ, боқилмоқ	fed [fed]	fed [fed]
25. feel [fi:l] сезмоқ, ҳис қилмоқ	felt [felt]	felt [felt]
26. find [faɪnd] топмоқ	found [faʊnd]	found [faʊnd]

27. flee [fli:] қочмоқ, қочиб қутилмақ,	fled [fled]	fled [fled]
28. fly [flai] учмоқ,	flew [flu:]	flown [floun]
29. fight [fait] қурашмоқ жанг қилмоқ	fought [fɔ:t]	fought [fɔ:t]
30. forget [fəget] унутмоқ	forgot [fəgɒt]	forgotten [fəgɒtn]
31. get [get] олмақ, егиб бормоқ, топмоқ, бұлиб қолмоқ, айланмоқ	got [gɒt]	got [gɒt]
32. give [giv] бермоқ	gave [geiv]	given [givn]
33. grow [grou] ұсмақ, бұлиб қолмоқ	grew [gru:]	grown [groun]
34. hang [hæŋ] илмақ, осилиб турмоқ, осмоқ	hung [hʌŋ]	hung [hʌŋ]
35. hear [hiə] эшитмоқ	heard [hɛ:d]	heard [hɛ:d]
36. hide [haid] яширмоқ, беркитмоқ, бекинмоқ	hid [hid]	hidden [hidn]
37. hold [hould] ушлаб турмоқ	held [held]	held [held]
38. keep [ki: p] тутмоқ, сақламоқ	kept [kept]	kept [kept]
39. know [nou] билмоқ	knew [nju:]	known [noun]
40. lead [li: d] олиб бормоқ, рақбарлик қилмоқ	led [led]	led [led]
41. leave [li: v] кетмоқ, ташлаб кетмоқ, қол (дир) моқ	left [left]	left [left]
42. light [lait] ёндирмоқ	lit [lit]	lit [lit]
43. lose [lu:z] йўқотмоқ	lost [lost]	lost [lost]
44. mean [mi: n] аңлатмоқ	meant [ment]	meant [ment]
45. meet [mi : t] учратмоқ	met [met]	met [met]
46. read [ri: d] ўқимоқ	read [red]	read [red]
47. ride [raid] юрмоқ (отга миниб)	rode [roud]	ridden [ridn]
48. rise [raiz] кутарилмоқ	rose [rouz]	risen [rizin]
49. run [rʌn] чопмоқ, югурмоқ	ran [ræn]	run [rʌn]
50. say [sei] айтмоқ	said [sed]	said [sed]
51. see [si:] кўрмоқ	saw [sɔ:]	seen [si :n]
52. sell [sel] сотмоқ	sold [sould]	sold [sould]
53. shake [ʃeik] силкитмоқ, титратмоқ	shook [ʃuk]	shaken [ʃeikn]
54. shine [ʃain] ёритмоқ, нур сочмоқ	shone [ʃɒn]	shone [ʃɒn]
55. shoot [ʃu: t] отмоқ (қуроладан)	shot [ʃɒt]	shot [ʃɒt]
56. sing [siŋ] ашула айтмоқ, сайрамоқ	sang [sæŋ]	sung [sʌŋ]
57. sink [siŋk] ботмоқ, чўкмоқ	sank [sæŋk]	sunk [sʌŋk]

58. sit [sit] утирмоқ	sat [sæt]	sat [sæt]
59. sleep [sli : p] ухламоқ	slept [slept]	slept [slept]
60. speak [spi : k] гапирмоқ, гапиришмоқ	spoke [spouk]	spoken [spoukn]
61. spring [sprɪŋ] сакрамоқ	sprang [spræŋ]	sprung [sprʌŋ]
62. stand [stænd] тик турмоқ	stood [stud]	stood [stud]
63. steal [sti:l] уғирламоқ	stole [stoul]	stolen [stouln]
64. strike [straik] урмоқ	struck [strʌk]	stricken [strikn]
		struck [strʌk]
65. strive [straiv] курашмоқ	strove [strouv]	striven [strivn]
66. swear [swæə] қасам ичмоқ	swore [swɔ:]	sworn [swɔ:n]
67. swim [swɪm] сузмоқ (суда)	swam [swæm]	swum [swʌm]
68. take [teik] олмақ	took [tuk]	taken [teikn]
69. teach [ti : tʃ] ўқитмоқ	taught [tɔ: t]	taught [tɔ: t]
70. tear [tɛə] йиртмоқ	tore [tɔ:]	torn [tɔ: n]
71. tell [tel] айтмоқ	told [tould]	told [tould]
72. think [θɪŋk] ўйламоқ	thought [θɔ:t]	thought [θɔ: t]
73. throw [θrou] ташламоқ, отмоқ	threw [θru:]	thrown [θroun]
74. understand [ʌndəstænd] тушунмоқ	understood [ʌndəstud]	understood [ʌndəstud]
75. wear [wɛə] киймоқ, кийиб юрмоқ	wore [wɔ:]	worn [wɔ:n]
76. weep [wi : p] йиғламоқ	wept [wept]	wept [wept]
77. win [win] ютмоқ	won [wʌn]	won [wʌn]
78. wind [waɪnd] бурамоқ: (соғни бурамоқ)	wound [waund]	wound [waund]
79. write [raɪt] ёзмақ	wrote [rout]	written [ritn]

Иккинчи гуруҳ (охиридаги ундош ўзгаради)

80. bend [bend] эгмоқ, букмоқ	bent [bent]	bent [bent]
81. build [bild] кўрмоқ	built [bilt]	built [bilt]
82. have [hæv] эга бўлмоқ (бор)	had [hæd]	had [hæd]
83. lend [lend] қарз бермоқ	lent [lent]	lent [lent]
84. make [meik] қилмоқ, ясамоқ	made [meid]	made [meid]
85. send [send] юбормоқ	sent [sent]	sent [sent]
86. spend [spend] сарф (харажат) қилмоқ; вақт ўтказмоқ	spent [spent]	spent [spent]

Учинчи гуруҳ (охирида t қўшилади)

87. burn [bɔ:n] ёндирмоқ, куйдирмоқ	burnt [bɔ:nt]	burnt [bɔ:nt]
--	-----------------	-----------------

88. learn [lə:n] ўқитмоқ, ўрганмоқ	learnt [lə: nt]	learnt [lə: nt]
89. smell [smel] ҳидламоқ, анқимоқ	smelt [smelt]	smelt [smelt]
90. spoil [spɔil] бузмоқ	spoilt [spɔilt]	spoilt [spoilt]

Тўртинчи гуруҳ (негиз ўзгармайди)

91. cast [kɑ:st] ташламоқ	cast [kɑ:st]	cast [kɑ:st]
92. cost [kɔst] арзимоқ, турмоқ (баҳо бермоқ)	cost [kɔst]	cost [kɔst]
93. cut [kʌt] кесмоқ, қирқмоқ	cut [kʌt]	cut [kʌt]
94. let [let] рухсат қилмоқ; ижарага бермоқ	let [let]	let [let]
95. put [put] қўймоқ, солмоқ	put [put]	put [put]
96. set [set] жойлаштирмоқ; ботмоқ (қуёш ҳақида)	set [set]	set [set]
97. shut [ʃʌt] ёпмоқ	shut [ʃʌt]	shut [ʃʌt]
98. spread [spred] сочмоқ, ёймоқ, ёйилмоқ	spread [spred]	spread [spred]

Бешинчи гуруҳ (негиз ўзгаради)

99. be [bi:] бўлмоқ	was [wɔz] were [wə:]	been [bi:n]
100. go [goʊ] бормоқ, юрмоқ	went [went]	gone [gɔn]

МУНДАРИЖА

Сўз боши	3
I қисм. Методик кўрсатма	5
Инглиз алифбосидаги ҳарфларнинг ўқилиши	6
Айрим ундош ва унли ҳарф бирикмаларининг ўқилиши	15
Унли диграфларнинг ўқилиши	18
II қисм. Методик кўрсатма	24
Кишилиқ олмошлари	25
Эгалиқ олмошлари	27
Кўрсатиш олмошлари	28
«To be» бўлмоқ феъли	29
There is... ва there are... грамматик қурилмаси	35
To have феъли	37
Феъл замонлари	42
Ноаниқ ҳозирги замон	43
Ноаниқ ўтган замон	44
Ноаниқ келаси замон	46
Ҳозирги давомли замон	47
Ўтган давомли замон	48
Келгуси давомли замон	48
Ҳозирги перфектли замон	50
Ўтган перфектли замон	51
Келаси перфектли замон	52
Ҳозирги перфектли давомли замон	53
Ўтган перфектли давомли замон	54
Келаси перфектли давомли замон	56
Сон	58
Сифат даражалари	61
Сўроқни ифодаловчи сўзлар	65
Предлоғлар	68
Инглиз тилидаги шахси номаълум гапларнинг тузилиши	75
Буйруқ гаплар	77
Гапдаги сўз тартиби	79
Ҳафта кунлари	80
Йил ойлари	81
Йил фасллари	82
Озиқ-овқат маҳсулотлари	82
Ранглар	84
Инсон танаси аъзолари	85

III қисм . Методик кўрсатма	87
1-дарс	88
2-дарс	89
3-дарс	90
4-дарс	92
5-дарс	93
6-дарс	94
7-дарс	96
8-дарс	97
9-дарс	98
10-дарс	100
11-дарс	101
12-дарс	103
13-дарс	105
14-дарс	106
15-дарс	108
16-дарс	109
IV қисм . Методик кўрсатма	111
1-сеанс. Танишув	112
2-сеанс. II Шаҳарда	115
3-сеанс. III Шаҳарда (давони)	118
4-сеанс. Меҳмонхонада	121
5-сеанс. Саёҳат	124
Нотўғри тусланувчи феъллар жадвали	129

МУХТОРХОН УМАРХЎЖА
ШАРОФИДДИН ОЛИМ

ҲАММАБОП ИНГЛИЗ ТИЛИ
ENGLISH FOR EVERYBODY

«Шарқ» нашриёт-матбаа концерни
Бош таҳририяти
Тошкент – 1998

Нашр учун масъул *И. Шоймардонов*
Бадий муҳаррир *Ф. Башарова*
Техник муҳаррир *Д. Габдрахманова*

Теришга берилди 05.03.98. Босишга рухсат этилди 13.04.98.
Бичими 60x90^{1/16}. Балтика гарнитураси. Офсет босма. Шартли босма
табоғи 8,5. Нашриёт ҳисоб табоғи 6,8. Адади 10000. Буюртма 2247.

**«Шарқ» нашриёт-матбаа концерни босмахонаси, Тошкент,
700083, Буюк Турон кўчаси, 41.**